

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI

**KANATLI AT BETİMLEMELERİNİN TÜRK
RESİM SANATINDAKİ MASALSI İZDÜŞÜMLERİ**

Dilan DUYMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsa ELİRİ

KONYA - 2019

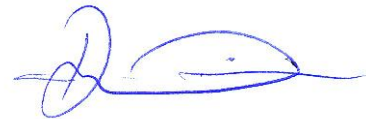
 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
---	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Dilan DUYMAZ		
	Numarası	158119011009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim / Resim		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsa ELİRİ		
Tezin Adı	KANATLI AT BETİMLEMELERİNİN TÜRK RESİM SANATINDAKİ MASALSİ İZDÜŞÜMLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Dilan DUYMAZ

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Dilan DUYNAMAZ
	Numarası	158119011009
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsa ELİRİ
	Tezin Adı	KANATLI AT BETİMLEMELERİNİN TÜRK RESİM SANATINDAKİ MASALSİ İZDÜŞÜMLERİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Kanatlı At Betimlemelerinin Türk Resim Sanatındaki Masalsi İzdüşümleri” başlıklı bu çalışma 30/04/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	İsa ELİRİ	
2	Prof.Dr.	Zuhal ARDA	
3	Dr.Öğr.Üyesi	Mehmet SUSUZ	

ÖNSÖZ

“At Türk’ün Kanadadır”

Kaşgarlı Mahmut

Masallar milli ve yerel değerlerle, evrensel imgelerle özgünlüklerini zenginleştirmektedir. Bu zenginlik sanat eserlerinde yansımaktadır. Türk resim sanatında masalsı anlatımı bir üslup olarak benimseyen ressamların eserlerinde yaşadığı toplum içerisinde efsanelerden, mitlerden daima etkilenmişlerdir. Bu etkilenme sonucunda ise bir mit unsura olan “Kanatlı At” imgesini resimlerinde büyüdü bir dünya kurgulayarak tutku ile resmetmişlerdir.

Kırgızların atasözünde “At- adamının kanadı (At insanın kanadadır)” demişlerdir. Kaşgarlı Mahmut “At Türkün kanadadır”, “Kuş kanadın, er atın ile” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerle kanatlı atların varlığına atıfta bulunarak Türk kültür yaşantısı içerisinde önemi belirginleşmektedir.

“Kanatlı At Betimlemelerinin Türk Resim Sanatındaki Masalsı İzdüşümleri” adlı çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. “Birinci Bölüm” de Giriş kısmı ve problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın modeli, araştırmanın amacı ve önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar ve literatür taramasına yer verilmiştir. “İkinci Bölüm” de Türk mitolojisinde “Kanatlı At”ın varlığı incelenmiş ve Türk mitolojisinde uçan ve kanatlı at olan Tulpar, Ejder Aygırı, Burak ve Fers-i Azam isimli sıhhi özelliklere ait atların önemi vurgulanmıştır. Masalsı anlatımı benimseyen ressamların sanat anlayışları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu ressamların resimlerinde “Kanatlı At” imgesi incelenmiştir. “Üçüncü Bölüm” de ise, masalsı anlatımlı resimlerin tanımı ve oluşumu bahsedilmiştir. Atların Türk kültüründe yeri saptanmıştır ve farklı kültürlerde uçan ve kanatlı atların varlığı araştırılmıştır. Çalışmamızın sonuç kısmında, konu üzerinde elde ettiğimiz sonuçlar ana hatları ile verilmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasının oluşumunda ulusal ve uluslararası makaleler, yerli ve yabancı kitaplar, YÖK Tez Bankası ve internetten ulaşılan bilgiler ışığında literatür taraması yapılmıştır. Bu tezin yapılacak çalışmalara temel teşkil etmesi dileğiyle...

Çalışmamın şekillenmesinde ve hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen, araştırmanın her aşamasında alana dair engin birikimlerini büyük bir ilgi, içtenlikle benimle paylaşan, samimiyet ve cömertlikle kılavuzluk eden değerli danışman hocam Prof. Dr. İsa ELİRİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Göstermiş olduğu anlayış ve fedakârlıklarından dolayı aileme çok teşekkür ederim.

Dilan DUYMAZ

KONYA, 2019

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Dilan DUymAZ		
	Numarası	158119011009		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim / Resim		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsa ELİRİ		
Tezin Adı	KANATLI AT BETİMLEMELERİNİN TÜRK RESİM SANATINDAKİ MASALSİ İZDÜŞÜMLERİ			

ÖZET

Bu çalışmamızda, düş gücünün özgür işleyişi ile ortaya çıkan masalsi anlatımlı resimlerde “Kanatlı At” betimlemesinin Türk Mitolojisinde, Türk kültür yaşantısı içerisindeki yerini belirtmek ve bu formun Türk resim sanatında masalsi anlatımı benimseyen ressamın eserlerinde kanatlı at formunu tespit etmeyi amaçlanmaktadır.

“Kanatlı At” formunun Türk Mitolojisindeki yeri belirtilmiş ve uçan “Kanatlı At” imgesine sahip olan atlardan, Tulpar, Ejder Aygırı, Fers-i Azam, Burak gibi alt başlıklarla önemi vurgulanmıştır. Türk Kültür yaşantısı içerisinde atların yeri belirtilerek sıhhi özelliklerde olan atların varlığından bahsedilmiştir. Ayrıca Sıhhi özelliklerde uçan atlar ve kanatları olan atlar farklı kültürler içerisindeki mitolojik anlatılara da çalışmamızda yer verilmiştir.

Masalsi anlatımı üslup olarak benimseyen ressamlardan olan Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç, Erol Deneç, Can Göknil, Gültekin Serbest ve Mehmet Uygun’a ait eserlerde “Kanatlı At” formu saptanmıştır. Bu sanatçıların yaşadığı dönem içerisinde kültürel ve tarihsel bağlantıları tespit edilerek, “Kanatlı At” imgesinin nitelik ve nicelikçe değeri vurgulanmıştır. Bu eserler sanat eleştirisi yöntemi ile incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Masalsi Anlatım, Kanatlı At, Düş, Türk Mitolojisi, Türk Kültürü, Türk Resim Sanatı

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	---

Öğrencinin	Name Surname	Dilan DUymAZ		
	Student Number	158119011009		
	Department	Picture / Picture		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. İsa ELİRİ		
Title of the Thesis/Dissertation	THE TREATMENT OF POULTRY IN THE TURKISH PAINTING			

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the place of sanat Winged Horse belirt form in Turkish mythology in Turkish cultural life and to determine the shape of winged horse in the works of the painters who adopt the fairy tales in Turkish painting.

The importance of the winged horse form in Turkish mythology and the importance of the horses with the image of flying winged horse as the subtitles such as Tulpar, Dragon Stallion, Fers-i-Azam and Burak are emphasized. The existence of horses in Turkish culture life and the presence of horses with sanitary characteristics were mentioned. In addition, horses with flying horses and wings in sanitary features were also included in the study of mythological narratives in different cultures.

Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç, Erol Deneç, Can Göknil, Gültekin Serbest and Mehmet Uygun were the painters who adopted the tales of fairy tales. The cultural and historical connections of these artists were determined and the quality and quantity of the ve Winged Horse 'image were emphasized. These works were examined and interpreted by art criticism methods.

Keywords: Fairy Tale, Winged Horse, Dream, Turkish Mythology, Turkish Culture, Turkish Painting Art

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	5
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Modeli.....	6
1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
1.6. Sayıtlar	6
1.7. Sınırlılıklar	7
1.8. Literatür taraması.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MİTOLOJİSİNDE KANATLI AT İMGESİ VE BU İMGEYİ MASALSİ ANLATIMLI RESİMLERDE KULLANAN ÇAĞDAŞ TÜRK RESSAMLARI

2.1. Türk Mitolojisinde Kanatlı At.....	8
2.1.1. Türk Mitolojisinde Uçmak	28
2.1.2. Gök Simgesi Olarak “At”	30

2.1.2.1. Tulpar.....	34
2.1.2.2. Ejder Aygırı - Sudan Çıkan Aygır.....	41
2.1.2.3. Burak	48
2.1.2.4. Fers-i Azam.....	53
2.2. Çağdaş Türk Resminde Masalsı Anlatımlı Resimlerde Kanatlı At Sembolleri ve Bu Sembolleri Eserlerinde Kullanan Sanatçılar	59
2.2.1. Bedri Rahmi Eyüpoğlu (1911- 1975).....	60
2.2.2. Cihat Burak (1915-1994).....	64
2.2.3. Nuri Abaç (1926- 2008)	71
2.2.4. Erol Deneç (1941-...).....	76
2.2.5. Can Göknil (1945-...).....	83
2.2.6. Gültekin Serbest (1955-...).....	88
2.2.7. Mehmet Uygun (1964-...).....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK RESİM SANATI, AT İMGESİNİN TÜRK KÜLTÜRÜ VE FARKLI KÜLTÜRLERDEKİ ÖNEMİ

3.1 Türk Resminde Hayvan Figürleri Resimsel Betimlemeler.....	101
3.2. Masalsı Anlatımlı Resimlerin Tanımı ve Oluşumu.....	104
3.3. Atların Türk Kültüründe Yeri ve Önemi	109
3.4. At Sembolünün Farklı Kültürlerde Yeri ve Önemi	117
SONUÇ.....	130
KAYNAKLAR	137
ÖZGEÇMİŞ	150

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1: Acaibü'l-Mahlukat (Topkapı Sarayı Müzesi env. A. 3632 numaralı mintatür).....	9
Resim 2.2: Etrüsk Mezar Çatısına Yerleştirilmiş Tulpar Kanatlı At (http://turukbil.blogspot.com/2011/)	24
Resim 2.3: Tulpar, Kanatlı At (https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2016/).....	25
Resim 2.4: Berel, Kazakistan kurganlarında bulunan tek boynuzlu at-geyik (http://kimvekil.com)	25
Resim 2.5: Mitanni etkileriyle Orta Asur Dönemi'ndeki mühür tasviri (http://lebriz.com/pages/)	26
Resim 2.6: “Altın Elbiseli Adam”ın başlığında iki adet Tulpar figürü var. Kazakistan Almatı, Esik Kurganı, M.Ö. 5. yy. (https://otukenormaninifilizleri.blogspot.com/2016/).....	38
Resim 2.7: Moğolistan Devlet Arması Kazakistan Devlet Arması (http://www.kazakkultur.org/2015/05 - http://devridunya.blogspot.com/2013/03/).....	39
Resim 2.8: İskitlere ait Tulpar bir içecek kupasına nakşedilmiş (https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/10/).....	39
Resim 2.9: Trakya'da bulunmuştur Tulpar./ İskit M.ö.6. yy. Getty Müzesinde (https://www.gettyimages.com/ - https://semrabayraktar.blogspot.com/)	40
Resim 2.10: Kassiler M.Ö.13.yy Saka Türklerinin Atası (Resimdeki Kanatlı At Adam, Türk Kültüründeki Tulpar'dır.) (https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2017/)	40
Resim 2.11: Tulpar Silindir M.Ö.13 yy. Kuzey Mezopotamya (https://semrabayraktar.blogspot.com)	41
Resim 2.12: “Denizden çıkan üstü benekli at”, Manisa il halk kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Acabü'l Mahlukat)	43
Resim 2.13: Muhammad İbn Mahmud Tusi. 16. yy. Türkiye. Ejder At. Resim 2.13.Sağdaki detay.....	46
Resim 2.14: Kanatlı Denizatı Broşu Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde- Lidya Dönemi-M.Ö.6.Yüzyıl-Uşak Toptepe Tümülüsü (http://anfaengerwriter.blogspot.com/2015) Resim 2.14. Sağdaki Detay	47

Resim 2.15: “Burak ve Melek”, II Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 3109 No’lu Acaibu’l Mahlukat.....	50
Resim 2.16: Hz. Muhammed (s.a.v)’in Miracı (Kantar, 2009: 115).....	50
Resim 2.17: Gökte bir Burak 17.yüzyıl minyatür (http://minyatarsanati.tumblr.com/)	52
Resim 2.18: Yıldız Sembölü Pegasus (http://chronologia.org/tr).....	54
Resim 2.19: Feres-i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 3109 No’lu Acabü’l Mahlukat.....	55
Resim 2.20: Kıt’atül Feres, Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 3109 No’lu Acabü’l Mahlukat.....	55
Resim 2.21: Feres’i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 5355 No’lu kayıtlı Sururi Çevirisi Acabü’l Mahlukat.....	56
Resim 2.22: Yay Burcu (Kavis), Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 3109 No’lu Acabü’l Mahlukat.....	58
Resim 2.23: Yay Burcu (Kavis), Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 5355 No’lu Acabü’l Mahlukat.....	58
Resim 2.24: At Üstünde Aşıklar - Bedri Rahmi Eyüboğlu 1944 (https://medium.com)	61
Resim 2.25: Gravür, Bedri Rahmi Eyüpoğlu (https://www.asanatlar.com).....	63
Resim 2.26: Köroğlu Destanı, 1955, Tuval üzerine yağlıboya, 162 x 97 cm Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu (Erdemci, Germaner, Koçak, Rona, 2008: 163) (https://docplayer.biz.tr/).....	66
Resim 2.27: Cihat Burak, t.y. (http://www.turkishpaintings.com/index).....	69
Resim 2.28: ‘Uçan At’, 1997, TÜYB, 40x50 (http://www.sanattanyansimlar.com/)	73
Resim 2.29: ‘At başlı Gemi’ 40x50cm 2002 Tuval üzerine yağlıboya (http://www.beyazart.com).....	75
Resim 2.30: Simurg, Suluboya, (https://www.google.com).....	78
Resim 2.31: Erol Deneç, “Atların Bayramı”, 100x100 cm (http://www.turkishpaintings.com/index).....	81
Resim 2.32: İsimsiz, Sulu Boya Tekniği, 2017 (http://cangoknil.com/tr/).....	84
Resim 33: Sağ taraftaki, Feres’i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi’nde Bulunan 5355 No’lu kayıtlı Sururi Çevirisi Acabü’l Mahlukat.....	85

Resim 2.34: İsimsiz, Suluboya Tekniği, 2017 (http://cangoknil.com/tr/)	86
Resim 2.35: İsimsiz, 40x40cm, Tual üzerine akrilik imzalı (http://www.gultekinserbest.com/)	89
Resim 2.36: “Pegasus ve Galata”, 25x25cm, Tual üzerine Akrilik İmzalı 2016 (http://www.gultekinserbest.com/)	91
Resim 2.37: “Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi? “Tual üzerine yağlıboya, 100x 130 cm, 1997 (https://www.google.com)	94
Resim 2.38: “Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi? Tual üzeri yağlıboya, 80 x100 İmzalı (https://www.google.com)	98
Resim 3.1: Hayvan Mücadelesini Gösteren Belleme Örneği (https://okuryazarim.com)	102
Resim 3.2: Eyer Kaplaması Hayvan (https://okuryazarim.com)	103
Resim 3.3: Can Göknil, Ay Çekimi Adlı Serisinden Eser, 2008 (http://cangoknil.com/tr/)	104
Resim 3.4: Vasily Vereshchagin tarafından yapılan resimde at şeklinde mezar taşı (https://bilgiveguc.blogspot.com/2014)	113
Resim 3.5: Güney Kazakistan’daki Eşkiölmüş kaya üstü tasvirleri (Baypakov K.M. vd. 2005: 189)	113
Resim 3.6: Sanatçısı bilinmiyor. Pazırık Halısı. M.Ö. 4.-3. yy. 312 x 419 cm, dokuma. Ermitaj Müzesi. St. Petersburg, Rusya.Sağ taraftaki bordür detay ((https://www.wannart.com)	114
Resim 3.7: Koşan At Uygur freski. Dört nala koşan at. M.S. 8.-9. yy. 67 x 32 cm, kum, kireç, pigment. Asya Sanatları Müzesi. Berlin, Almanya (https://okuryazarim.com)	115
Resim 3.8: Atın kuyruğuna düğüm atan savaşçıyı tasvir eden XV. yüzyıla ait bir minyatür (TSM, Hazine, nr. 2160)	116
Resim 3.9: Nakkaş Osman tarafından yapılan Fatih Sultan Mehmed tasviri. Burada At Meydanında Yılanlı Sütun ile resmedilmiş. Atın kuyruğu düğümlüdür. 16.yüzyıl ait bir minyatür (https://tr.pinterest.com/pin/)	117
Resim 3.10: Lascaux mağarasında at resimleri. M.Ö. 15, 000. Fransa; Chauvet mağarasında at resimleri M.Ö. 33, 000-30, 000. Fransa; Lascaux mağarasında at resmi. M.Ö. 15, 000. Lascaux Mağarası. Lascaux, Fransa (https://www.wannart.com)	118
Resim 3.11: Edward Burne Jones. “Medusa Kanından Pegasus ve Chrysaor’ un Doğuşu”. 1876-1885.Southampton City Art Gallery (http://sdhinesbooks.blogspot.com/2013)	120

Resim 3.12: “Bellerophon ile Pegasus”, William C. Morey. Yunan Tarihinin Ana Hatları (Chicago: Amerikan Kitap Şirketi, 1903).	121
Resim 3.13: “Bellerophon, Pegasus ve Khimera”, William C. Morey. Yunan Tarihinin Ana Hatları (Chicago: Amerikan Kitap Şirketi, 1903).....	122
Resim 3.14: “Odin, Sleipnir’i sürerken”, Gravür. Lorenz Frolich (1820-1908).....	123
Resim 3.15: John Bauer. Odin and Sleipnir. 1911 (https://commons.wikimedia.org)	123
Resim 3.16: Ushchaihshravas (https://jandean81.com).....	125
Resim 3.17: ‘Surya ve 7 at’, Poster (http://www.bogazgazetesi.com.tr)	125
Resim 3.18: Sūrya. Hindistan. British Museum. 19. yy. 10, 2 x 7, 6 cm. Kâğıt ve guaj boya (Un, 2011: 223).....	126
Resim 3.19: Sūrya. Hindistan. British Museum. 1800’ler (Un, 2011: 224)	127
Resim 3.20: ‘Uçan At’ın zarif Doğu Han bronz heykeli (https://tr.dhgate.com/product/).....	128
Resim 3.21: ‘Chollima’ Kanatlı At Heykeli, Kuzey Kore (https://www.tripadvisor.com/)	128

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türk halk edebiyatı araştırmalarında öncü kabul edilen Pertev Naili Boratav masalları şu şekilde tarif etmektedir: “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa anlatılar” dır (Boratov, 1995: 75).

Bir başka tanımda ise masallar, “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü’dür (Sakaoğlu, 1999: 2). Masallar sihirli öğeleri içermektedir. Sihir öğeler olumlu ve olumsuz olabilir (Temizyürek ve Vargelen, 2016: 62). Yer ve zaman olgusunun masalarda yer aldığı görölmektedir. Zaman ve mekânın kurgusunda insanı büyüleyen ve tılsımlı özellikleri ile boyut değiştirmesine neden olan olaylar üzerine durulabilmektedir.

Masalımsı anlatımın ifadesi Türk Dil Kurumuna göre, masalı andıran, masala benzeyen, masal gibi ifadelerle tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/index.com>). Masalımsı anlatımlı resimlerin usluu olarak kabul edilmesi, bu ifadelere dayanmaktadır. Masalımsı bir dünyayı andıran resimlerde konular, insanın hayat ve tabiat karşısındaki tavrını, tabiatla mücadeleye başladığı dönemin olağanüstü unsurları, duygu, sezgi ve hayal dünyaları ile resimlerde yeni bir düş serüveni oluşturmaktadırlar.

Masalı andıran resimlerde eski költürlere, dinlere ve törelere ait motiflere rastlanmaktadır. Bu motifler, genel olarak, aynı ya da farklı eserlerde olduğu gibi tekrarlanan ve tipik bir özellik taşıyan olay örgüsü, anlatım tutumu ya da imajlar şeklinde tanımlanabilmektedir. Masalımsı anlatımın yer aldığı resimlerde motifler ve imgesel oluşumlar, geleneklerde yaşayan ve konuyu belirleyen yapısal özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Olay örgüsü ile imajın anlamsal bağıntısı gerilimi ve dolayısıyla ilgiyi dorukta tutmaktadır (Aktaran: Ateş, t.y.: 244).

“Masallar, mitler ve rüyalar aynı kumaştan biçilmiştir. Üçü de bilinçdışının ürünüdür. İlk ikisi ortak bilinçdışının şekillenmesi, resimlenmesidir; rüyalar ise ortak bilinçdışından beslenen ilksel kaynakları ile kişisel bilinçdışının ürünüdür” (Saydam, 1997: 46). Bu ifadelerle dayanarak sanatçılar, kendi kültürlerinde var olan efsaneleri, masalları, destansı anlatımlardaki mit imgesini resimlerinin alt yapılarını desteklemektedir ve olağanüstü benzetme, öğelerle bilinçaltının gizemini dışa vurmaktadırlar.

Masalsı anlatımı benimseyen ressamlar, kendi yaşadığı çağın toplumsal gerçeklerini, izlenimlerini ya da kendi zihinlerindeki tasarladığı görüntülerin, anlatımların, kişisel-kültürel imgelemlerini ve farklı argümanlarla, gerçekte görme yetileriyle düş dünyası oluşturma amacıyla oldukları fark edilmektedir. Bu düş dünyalarını oluştururken, gerçekte yaşadıkları kültürden etkilenerek; kuşaktan kuşağa ifade edilen “Sözlü Anlatım Geleneği” olan söz sanatları ile toplumun düş gücü etkisiyle anlattıkları bir anlatım olan masallar ya da modern çağ öykülerinden, halkın yaşadığı hüznün, mutluluk, acı gibi duygu dolu olayları ve toplumsal ilişkilerini temellendiren mitolojik anlatımlardır. Tarihsel anlatımlarını ve Halk Sanatının belli unsurlarını görsel formlarda belirginleştirdikleri mizah türlerini de kullanarak, yapısal özelliklerinden yararlanma sonucunda kendi zihinlerinde hayal etkisiyle yeni bir düş serüveni kurgusallığı isteyerek “resim diliyle kurulmuş” bir masalımsı dünyayı öne çıkardıkları gözlemlenmektedir. Bu düş kurgusallığında disiplin olarak, fantastik yapısı, içerdiği tutku, coşkulu yanı, simgelerindeki ideolojik altyapıları çözümlendiğinde, kurduğu gerçeğin hayallerinden çok ötesine taşıyabilmektedirler.

Düşlerinde özgürlüğe açtığı kapıların niteliği, kendi üslubunun ortaya koyabileceği bir kararlılıkla ifade etmesi de hayran verici özellikleri olarak yorumlanabilmektedir.

Masalsı resimlerde, tüm mitlerde olduğu gibi güçlü bir iletkenlik özelliğine sahip olduğu düşünülmektedir. Ressamların bilinçaltının simgeleriyle görünür yüzeyin altında girift labirentler kurarak, buradan da tamda yalın amacına çıkmak üzere, olağanüstü kıvrak bir zekânın tüm maharetini gösterdiği imgelere yer verdikleri dikkati çekmektedir (Sezer, 2004: 5). Resim arayışlarında gizemlerin

esrarını, kendine göre hazzını cömertçe sunarken, ideolojileriyle şaşırtır, bilinçlerinde birçok girift labirentlerden ustaca ve bin bir renkte teknikle izleyiciye sunmaktadırlar. Bu çoklu düş argümanların da masalsi anlatımlı resimlerde çoğunlukla uçan “Kanatlı At” simgesine yer verdikleri gözlenmektedir.

At, Türk kültüründe büyük öneme sahip olan bir canlıdır. Çin kaynaklarında “Türklerin hayatı atlarına bağlıdır” ifadesinde bu önem vurgulanmıştır (Aydın, 2013: 258). Türklerin kahramanlık destanları göçebeler arasında gerçekleştiğinden, göçebe hayatın vazgeçilmezi olan bu varlık, kutsal varlıklar olarak görülmüş ve insanüstü özellikler verilmiştir. Masallarda kahramanların olağanüstü özellikleri olduğu gibi, atlarında bazen konuşabilme, bazen uçabilme yetisine sahip olduğu görülmektedir.

Türk kültüründe olağanüstü özelliklere sahip atların dört kökeni olduğuna inanılmaktadır: Gök tanrı, hava-rüzgâr, mağara-toprak ve su (Akman, 2003: 234). Sudan çıkma ve mağra-toprak cinsi olarak, “Ejder Aygırı” atı düşünülebilmektedir. Bu at kanatlı ve yüzgeçlidir. En eski mitolojik unsurlardan birisinin suyla bağlantılı olduğudur. Hunlar ve diğer Türk kavimleri tarafından bilinen mağara ve ejder ayinleriyle ilgili olduğu düşünülen ejder aygırı efsanesi Hunların yaşadığı Kuça bölgesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Sudan Çıkma, “Deniz Aygırı” cinsinden atıdır (Esin, 2004: 277). Türk destanlarında efsanevi özelliklere sahip hava-rüzgâr cinsinden olan “Tulpar” uçan at olarak Türk mitolojisinde yerini almıştır. Beyaz kanatları vardır ve Kудay (Tanrı) tarafından yiğitlere yardım olması için yaratılmış kutsal bir varlıktır. Dünyanın en uzun destanı olan Kırgızların manas destanında, manas’ ın meşhur savaşçılarının sürdüğü kanatlarıyla rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsanevi atlardır (Aktaran: Keleş, t.y. :277). Eski Türk kültüründe atın rüzgârdan yaratıldığına inanılmaktadır; böylece rüzgârın gücü ve hızı ata geçmektedir (Aktaran: Keleş, t.y: 264). Atın göksel bir varlık olduğu inancında olan Türkistanlılar panzehir taşını bir torbaya koyup atın kuyruğunu bağlayarak Tengri’ den rüzgâr niyazında bulunmaktadır. Serin Hava istediklerinde bunu ayın kemerine bağlamaktadırlar (Aktaran: Keleş, t.y.: 264). Bu inanışta atın rüzgâr ile ilişkisinin göstergesidir. Şamanizm’i benimseyen Türklerde, “Tulpar” mistik bir âlemi dünya da temsil eden, gökler ötesi âleme ulaşmanın en önemli kutsal vasıtası olan at, şamana

göge çıkma olanağı sağladığı için kanatlı olarak düşünülmüş bir hayvan olarak yorumlanabilir.

Özellikle, Kırgızlar arasında yaşayan “At-adamdın kanatı (At insanın kanadadır.)”; “At-attan kiyin cat (Atı olmayanın ayağı yoktur.)” atasözleri, hayatlarının atla iç içe olduğunun açık birer göstergesidir (Belek, 2015: 120). Maddi önemi yanında bu söz ruhani hayatlarını da ilgilendirmektedir. Çünkü Gök-Tanrı dininin kamlarını (veya şamanlarını) kutsal güçlerin yanına, yeraltına veya öteki dünyaya götüren ve “kanatlı” farz edilen bir attır. Bu atların gökyüzü ve yeryüzünde de yeri vardır. Tanrılar onun vasıtasıyla insanlara yardım eder, bu nedenle atlar esrareniz bir âlemi simgeler (Aydın, 2013: 254). Şamanın kendine en iyi dost edindiği at figürü onu cennete uçarak taşıyacak mitolojik bir varlık olarak tasvir edilebilmektedir.

Başkurt inancına göre, Tulpar adı verilen kanatlı atın kanatlarını hiç kimse göremez. Tulpar kanatlarını, yalnız karanlıkta, büyük engelleri ve mesafeleri aşarken açmaktadır. Eğer birisi tarafından Tulpar’ın kanatları görülürse, Tulpar’ın kaybolacağına inanılmaktadır. Sihirli güçleri sayesinde şekil değiştirip başka hayvanların görüntüsüne bürünebilir (Karakurt, 2011: 211).

Roux’a göre, bu inanç Anadolu’da da yaşamaktadır. Orta Asya Türk anavatanında “kimsenin yakalayamadığı atların yaşadığı bir dağ’dan da bahsedilir. Bu “kanatlı veya uçan atlar” miti bu efsaneden kaynaklanmış olmalı der (Aktaran: Keleş, t.y.: 271). Eski Türk destanlarının çoğunda Tulpar denen bu uçan kanatlı atlardan bahsedilmektedir. Kaşgarlı Mahmud bundan dolayıdır ki “At Türk’ün kanadadır” demektedir. Aynı eserde “Kuş kanadın, er atın ile” atasözüyle kanatlı atların varlığına atıfta bulunmuştur (Sümer, 1983: 7).

Bütün bu argümanlarla “Kanatlı At “ cinsinden olan sıhhi özelliklere sahip atların, Türk Sanat Tarihi, Türk Kültürü, Türk Mitolojisinde, önemi vurgulanmıştır. Bu oluşum süresince masalsı anlatımı benimseyen ressamların eserlerinde “Kanatlı At” simgesinin çoğunlukta kullanıldığını araştırmalarda saptanmıştır. Bu bağlamda, masalsı anlatımı üslup edinen Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç,

Mehmet Uygun, Can Göknil, Gültekin Serbest ve Erol Deneç'e ait eserlerde "Kanatlı At" imgesi incelenmiştir. Sanatçıların yaşadığı dönem içerisinde kültürel, tarihsel ve sosyo-ekonomik bağlantıları tespit edilmiştir, "Kanatlı At" temasının önemi belirtilmiştir ve eserler sanat eleştirisi yöntemleriyle yorumlanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Problem durumunun belirlendiği bu bölümde, Masalsı anlatımlı resimlerde Kanatlı At formunun Türk mitolojisindeki, Türk kültür yaşantısı içerisinde yerini belirtmek ve Türk resim sanatında masalsı anlatımı benimseyen ressamın eserlerinde kanatlı at formunun incelenmesidir. Bu incelemenin yapılma nedeni ise, Türk Resim Sanatında masalsı kanatlı at formunun içeriğinin araştırma ihtiyacı duyulmasıdır. Çalışmanın içeriği bu kıstaslar doğrultusunda kurgulanmıştır. Türk resminde masalsı anlatımlı resimlerde 'kanatlı at' imgesinin değerlendirilmesi, problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Bu çalışma yapılma aşamasında genel anlamda Türk mitolojisine, Türk sanat tarihine, sanat eleştirisi yöntemlerine bakılarak problemin tanımlanması ve değerlendirilmesi, problem durumunun belirlenmesi ve açıklanması açısından önem kazanmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

"Kanatlı at" imgesi Türk resim sanatında masalsı bir üslup olarak nasıl gün yüzüne çıkmaktadır? Türk kültüründe kanatlı atların önemi nedir?

1.3. Alt Problemler

- 1) Masalsı anlatımlı resim nedir?
- 2) Masalsı anlatımın Türk Resim Sanatına yansıma süreci nasıl olmuştur?
- 3) Türk mitolojisinde kanatlı atların yeri ve önemi nedir?
- 4) Masalsı anlatımı bir üslup olarak benimseyen sanatçılar kimlerdir ve sanatçılar kanatlı at imgesini resimlerinde nasıl kullanmışlardır?

1.4. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, verilerin toplanması sürecinde “literatür taraması” yöntemi kullanılmıştır. “Kanatlı At Betimlemesinin Türk Resim Sanatındaki Masalsı İzdüşümleri” isimli tez başlığında yer alan anahtar kelimeler göz önünde bulundurularak çalışmanın oluşumuna etki edecek ulusal ve uluslararası makaleler, kongre, sempozyum bildirileri, yerli ve yabancı kitaplar, YÖK Tez Bankası ve internet kaynaklarından ulaşılan bilgiler ışığında çalışmamızın kavramsal boyutu oluşturulmuştur.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı; Masalsı anlatımı benimseyen Türk Ressamlarının eserlerindeki “kanatlı at” simgesinin incelenmesidir. Bu amaçla;

-Kanatlı At formunun Türk Mitolojisindeki yerini belirlemek.

-Türk Resim Sanatında masalsı anlatımı benimseyen ressamı araştırarak, bu alanda yapılabilecek farklı çalışmalar için araştırmalara faydalı olacak bir kaynak oluşturabilmek amaçlanmıştır.

Bu çalışma, Türk Resim Sanatında masalsı anlatımlarda, düş gücüyle resim yapan ressamın eserlerinde imge olarak, “kanatlı at” formunun içeriğinin incelenmesi ve bu imgenin Türk Mitolojisindeki önemini ortaya koyarak, Türk Resim Sanatına farklı bir bakış açısı kazandırması noktasında önem arz etmektedir.

1.6. Sayıtlar

Araştırmanın başlangıç ve bitişine kadar olan süreçte tezin kapsamı ele alınarak literatür taraması yapılmıştır. “Kanatlı At Betimlemesinin Türk Resim Sanatındaki Masalsı İzdüşümleri” başlıklı tezde Türk Mitolojisinde ‘Kanatlı at’ betimlemesinin Türk Resminde Masalsı izdüşümleri elde edilen görseller ışığında sanat eleştiri yöntemleri ile analiz edilerek, arasındaki ilişki boyut ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde elde edilen verilerin analiz süreci literatür tarama tekniklerine dayalı betimsel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

1.7. Sınırlılıklar

Bu çalışmada tezin başlığında yer aldığı şekliyle, “Kanatlı At” betimlemenin Türk Resim Sanatındaki Masalsı izdüşümleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada yararlanılan kaynaklarda, Türk mitolojisinde “kanatlı at” imgesinin yerini belirterek, Türk kültür yaşantısı içerisinde “at” figürünün önemi vurgulanmış, Türk masalsı resimlerdeki kanatlı at formunun incelenmesi kapsamında Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç, Erol Deneç, Can Göknil, Gültekin Serbest ve Mehmet Uygun’un eserleri ile sınırlı tutulmuştur. Yukarıdaki bahsedilen özelliklere dikkat edilerek, araştırmanın esasını oluşturan, “Kanatlı At Betimlemelerinin Türk Resim Sanatındaki Masalsı İzdüşümleri” başlığının altında bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

1.8. Literatür taraması

Araştırmanın yönteminde belirtmiş olduğumuz gibi çalışmamızda yerli ve yabancı kitaplardan uluslar ve uluslararası makalelerden, kongre, sempozyum bildirilerinden, yapılmış olan bildirilerden ve internet kaynaklarından elde edilen bilgi ve belgelerin çalışmamızın konusuna etki edecek şekilde incelenerek analizi yapılmıştır. Araştırmanın detaylı kaynak taraması başlangıcında, öncelikle araştırma konusu ile ilgili: “Türk Resim Sanatında Masalsı anlatım-Kanatlı at-Türk Mitolojisinde Kanatlı At-Türk Kültüründe At” anahtar kavramları incelenmiştir. İlgili yayın listesi oluşturulduktan sonra kaynaklar ayrıntılı bir biçimde incelenmiş ve oluşturulan alt problemler doğrultusunda bilgiler değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MİTOLOJİSİNDE KANATLI AT İMGESİ VE BU İMGEYİ MASALSI ANLATIMLI RESİMLERDE KULLANAN ÇAĞDAŞ TÜRK RESSAMLARI

2.1. Türk Mitolojisinde Kanatlı At

“Mitoloji, bizleri çepeçevre saran yaşanılan bir geçmişin dilde, ritüelde ve tasvirde gerçekleşen diyalektiğidir. Bütün halkların milli tefekkürünün, milli psikolojisinin, kendine has özelliklerinin ilk ve temel kaynağı mitolojidir. Geniş mânâda mitoloji, yaşamla birebir bağlantılı dünyayı algılama sistemi olup bu algılamayı maddeleştiren dünya görüşüdür. Başka şekilde söylenirse mit, bir bütünlük oluşturan paradigmanın sentagmatik değişikliği gerçekleştirmesidir. Mitoloji onu oluşturanların gizli, kutsal bilgisidir ki bu da şuurda gerçekleşen kodlarla açıklanabilir. Mitolojik şuur kozmik bilginin yalnız kodlanmış, şifrelenmiş, sembolik dille dökülmüş öyküsüdür. Mitoloji geçmişten günümüze uzanan bilgi, geleceğe dönük kehanettir” (Bayat, 2007: 9). Mitolojinin bu tanım açıklamaları çerçevesinde, Türk toplumunun bilinçaltında mitolojik olgusunda “at” imgesinin oluşumu göz önünde bulundurulduğunda; insanoğlu tarih boyunca ve antik dönemlere kadar uzanan süreçte özellikle göçebe toplumlarda at’ın varlığı önemli bir unsur olmuştur.

Göçebe Türk kültür yaşantısı içerisinde ise, “at” vazgeçilemez bir varlıktır. At kutsal varlık olarak düşünülmüştür ve ona alegorik bir anlatımda olan destanlarda, masalarda ve halk öykülerinde düş gücünün etkisi ile olağanüstü özellikler atfedilmiştir. İnsanlık tarihinde büyük rol üslenmiş olan at, Türk kültüründe; düşünce ve inanç evreninde büyük bir yere sahip olarak bir imgeye, bir metafora dönüşmüştür. İnsanüstü varlık olarak anlatılmıştır ve onun kutsal güçleri ihtiva etmiştir.

“At ve at sürüleri, Türk halk töresinde ilâhî ve sihrî vasıflara sahiptir” (Aktaran: Esin, 2017: 1329). Bu ifade düşünüldüğünde at unsuru, imgesel anlatımlarda mitleştirilmiştir. Bu mitlerde ise, genellikle ‘uçan at’ motifleri ile karşılaşmaktadır.

Resim 2.1: Acaibü'l-Mahlukat (Topkapı Sarayı Müzesi env. A. 3632 numaralı mintatür).

Türk Mitolojisine göre; evren üç dünyadan oluşmaktadır; Üst Dünya (Gök), Orta Dünya (Yer) ve Alt Dünya (Yer Altı) olarak tanımlanır. Bu üç dünyanın varlıkları birbirinden farklıdır. Yeraltında (Alt Dünya) sürüngenler, karanlık ve kötülük hâkimiyetindedir; yeryüzünde (Orta Dünya) dört ve iki ayaklı hayvanlar, insanlar ve bitkiler vardır. Ancak orada koruyucu iyeler vardır; gökyüzü ve ötesinde (Üst Dünya) ise kanatlılar ve kutsal varlıklar bulunmaktadır. Gökyüzü (Üst Dünya), dünyayı oluşturan üç mekândan biridir, tanrılar ve iyi ruhlar orada yaşamaktadır. Kanatlı atlar ise, Üst Dünyaya ait varlıklar olarak düşünülmüştür (Erbek, 2015, <http://www.caglarerbek.com/2015/05/turk-mitolojisinde-kanatli-at-tulpar.html>). Gökyüzünde yer ve yerin altında çeşitli görevleri olan ruhlar bulunmaktadır. Gökte yaşayan ruhlara Altay-Sayan Türklerinde genellikle ‘kuday’, bazen de ‘tengri’, Yakutlarda ise ‘ayın’ denilmektedir. Ayrıca Yakut Türklerinde ‘tangara’ terimi de vardır buda semavi ruhları bildirmektedir. Çavuş mitolojisinde ‘tura’ terimi göğün hakimi anlamındadır. Bu ruhlar Gök Tengri’nin emrindedirler. Ruhların tengri olarak adlandırılması bu terimin anlamı olarak sema anlamı ile ilişkilendirilebilir. Yerde bulunan ruhların başında ‘Yer-Sup ruhu gelmektedir. Yer ve su ruhlarının sayısı 12’dir. Ait oldukları yerde, korudukları eşyanın yanında yaşamaktadırlar. Yeraltı dünyasındaki ruh ise, ‘Erklik’ ve ‘Erlik’ olarak adlandırılmaktadır (Bayat, 2007: 24).

Bu Türk kozmogonik mitinde dünya modeli dikkate alındığında, olağanüstü özelliklere sahip atların ortaya çıkışlarına ilişkin çeşitli anlatılar vardır.

At, en kuvvetli kültü olan bir varlıktır ve mitolojik metinlerde sıklıkla yer alan bir figürdür. Bazı Türk boylarındaki anlatılarda ise; “Şamanlığı kabul eden Türkler ile Moğolların inanişına göre at gökten inmiştir. Yakutlara göre kahramanların atları güneş âleminden gelmiştir” (Uraz, 1994: 145). Atın gökten yeryüzüne inmesi ya da güneş âleminden gelmesi, esrarengiz bir yolculuk yaptığı şeklinde düşünülebilir ve göğe ait bir simge olarak yorumlanabilir.

“Türk Mitolojisine göre şamanı kutsal güçlerin yanına götüren, Tanrı'nın yanında bulunan at, ölümün ve sezginin sembolüdür, gökyüzünde de yeryüzünde de yeri vardır. Tanrı'nın insana yardım etmesi için onun varlığı gerekmektedir. Esrarengiz bir âlemi yeryüzünde temsil eden hayvandır. Şamanın ve insanların en iyi dostudur.” (Seyidoğlu 1996: 55). Mistik bir âlemi dünya da temsil eden, gökler ötesi âleme ulaşmanın en önemli kutsal vasıtası olan at, şamana göğe çıkma olanağı sağladığı için kanatlı olarak düşünülmüş bir hayvandır. Şamanı cennete uçarak ulaştırarak at olarak düşünülmüştür.

Şamanizm'de sadece kanatlı atın cennete götüreceği inanılmaz aynı zamanda beyaz at kılları yakılınca da şamanları dünyanın ötesine taşıyacağına inanılmaktadır. Buryat mitine göre at, ölü şamanları yeni evlerine götürmektedir. Bir Yakut mitinde şaman, davulunu çevirir elindeki sopayla üç kere vurur, davul üç ayaklı bir taya dönüşerek onu gökyüzüne götürmektedir (Seyidoğlu, 1996: 52). Bu şaman ayininde davulun büyü yoluyla taya dönüşmesi ve uçma özelliğinin olması bakımından şaman veya kamların yaptıkları dini törenlerinde atın, vazgeçilmez bir unsur olduğunu göstermektedir.

Başka bir düzenekte, şaman içinde yaşanan dünyadan öteki dünyaya kutsal güçlerin bulunduğu dünyaya geçmek için hazırlık yapar. Bunların arasında at başlı sopa da vardır. Hazırladığı malzemelerin üzerinde sembolik işaretler vardır. Bu işaretlerden bazıları şamana öteki dünyalarda kendisine yardım edecek olan hayvanların resmidir. İnanışa göre, şaman yer altına seyahatinde veya gökyüzünde

indiğinde ona kır at (kanatlı at) yardım etmektedir (Seyidoğlu, 1996: 91). Bu sembolik at başlı sopa, olağanüstü özellikte olan kanatlı atı simgelemektedir ve bu at, gök ve yer âleminde yaşayabilme özelliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kaşgarlı Mahmud Divan-ı Lügati't Türk'te ata binmek için, "kanatlanmak" terimini kullanır ve neşe kaynağı veren ata binmeyi uçmaya benzeten sözcüklere yer vermektedir: "Kuş kanadıyla, er atıyla" (Kuş için kanat neyse er içinde at odur) der ve "At Türk'ün kanadı", "Kuş kanatla er atla gayesine ulaşır", ifadelerini kullanmıştır (www.academia.edu). Bu ifadelerle Kaşgarlı atın mitolojik boyutları ile kanatlı atların varlığına atıfta bulunmuştur ve kanatlanmak terimi kullanarak at ile bağlantısını kuvvetlendirmiştir.

Kutadgu Bilig'in metinlerinde 'at zamanın simgesidir' ifadeleri yer almaktadır (Roux, 2015: 35). Bu simgesel anlam, at'a büyük bir önem yüklemiştir. Ayrıca atın kutsiyetini mistik boyutta düşünülmesini belirgin hale getirmektedir.

Bazı Türk boylarında da atların 'Apsatı' adında bir tanrısı olduğundan söz edilmiştir (Aktaran: Armutak, 2002: 414). Bir başka mitolojik ifade ise, 'Pura'; ruhsal atların (at ruhlarının) tanrısı olarak geçmektedir. Ülgen Han'ın Ak oğlanlardan olan bir oğludur. Şamanların göğe çıkmak için kullandıkları atlara "Pura (Bura)" adı verilmektedir. Bunlar genellikle kurt başlı olarak betimlenmektedir. Bu atları şamanlara Pura Han hediye etmektedir. Pura Han ve emrindeki Puralar şamanı kötü ruhlardan korumaktadırlar. Pura kavramı sonraları İslam inancı içerisinde olan 'Burak' adlı binek ile özdeşleşmiştir (Karakurt, 2011: 243). Atların ve at ruhlarının tanrısı olması bakımından esrarengiz bir dünyada ruhlarının var olabileceği düşündürmektedir. Şaman inancı çerçevesinde göğe ulaşmak için Pura adını kullanması ise, esrarengiz bir dünyaya ulaşma yolculuğunu belirgin hale getirmektedir. Pura islam inancında Burak ile ödeşmesinin sebebi Burak kanatlı atın göğe yükselmesi ve mistik bir yolculuk yapması bakımından benzerlikleri vardır.

Moğol kâhinlerinden (Teptengeri); tanrılarla konuşmak için görünmezlerden gelen bir boz ata binerek göklere çıktığını, dolaştıktan sonra geri geldiğini söylerdi. Şamanlar da göğe çıkarken "Pura " adı verilen atları kullanırlar. Bir Moğol

söylencesine göre de at uçarak, üzerindeki kahramanı cehenneme götürür ve sonra geri getirir. Görünmez âlemlerden haber getirir, gelecek fenalıkları önceden sezer, dostu düşmanı tanıyan olağanüstü bir hayvandır (Armutak, 2002: 415). Atın uçması kanatlarının olduğu fikrini düşündürmektedir. Görünmez dünyalarda yolculuk yapması, haber getirmesi ve hislerinin kuvvetli olması açısından karakteristik özellikler yüklenmiştir.

Kanatlı atların varlığı ile ilgili inanışta şu ifadeler yer almaktadır; “Sieroszewski’nin tespitinde şamanın göğe çıkması için hazırladığı düzenekte beyaz at yelesinden yapılmış çelenklerin ağaçlara asıldığı anlatılmaktadır. Yine bu düzenekle ilgili olarak bazı Türk toplulukları tanrıların atlarını dünyanın eksenini teşkil eden ve Demirkazık denen Kutupyıldızı’na ulaşan kazığa bağladıklarını anlatırlar. Buryatlar Solbon Çolpan=Çobanyıldızı, Zühre) yıldızını eril sayıp kanatlı at sürüsüne sahip olduğuna ve bu yıldızın atların koruyucusu olduğuna inanıyorlardı” (Çoruhlu, 2011: 181). Bu doğrultuda kanatlı at imgesi gök unsuru olarak düşünülmektedir. Gökte yıldızlar ile varlıklarına atıfta bulunarak, kutsiyetlerini temsil etmektedir.

Germen kültürünün kökenlerinden sayılan Yunan mitolojisindeki “Pegasus” da Türk mit ve efsanelerindeki Tulpar’a ve İskandinav efsanelerindeki Sleipnir’e benzer şekilde uçan, kanatları olan atlardır. Bunun gibi İskandinav halklarının baş tanrısı Odin’in atı Sleipnir de Türk ve Yunanlıların mit ve efsanelerindeki atları gibi uçabilmektedir. Sadece baş tanrı ve oğlunun bindiği göksel bir attır (Keleş, t.y: 135). Farklı kültürlerde mitolojik özelliklerde olan kanatlı atlar her biri kendi içinde yeni bir anlatıyı belirgin hale getirmiştir. Uçma özelliğinin olması, kanatlarının olması ve farlı diyarlara yolculuk yapması bakımından benzerliklerini oluşturmaktadır.

Tengriciliği kabul eden Türk inanç sisteminde Şamanın kutsal çağrısı davuludur. Türk kamlarının davuluna ise “tüngür” denmektedir. Davul şamana yardımcı olan hayvan-ruhlar gibidir. Bu davula şamanın atı da denmektedir. Davulun sesinin kötülükleri kovduklarına inanmaktaydılar. Şaman davulun tek düze sesine uygun olarak göğe çıkar ya da yeraltına inmektedir. Bu işlevinden dolayı davul, birtakım Türk topluluklarında şamanın atı sayılmıştır. Tören esnasında şamanın ruhu

yolculuğa çıkınca davul at, tokmak kamçı; sulardan geçerken davul kayak, tokmak kürek; göğe çıkarken de bir çeşit kuş ya da kanatlı at olmaktadır. Şaman davulunun tay (veya at) derisinden de yapıldığı tespit edilmiştir. Şamanın koruyucu ruhu olan hayvanın da rol oynamış olmalıdır. Şaman adayının davulunun hazırlanması, mitolojiyle ilişkili simgesel davranışlara neden olmaktadır. Burada eski Türk dinini ifade eden gök ve yer unsurları ya da ilkeleri ön plana çıkarmaktadır. Mircea Eliade'nin tespitlerine göre; bazı topluluklarda, örneğin Altaylı Tuvalarda şaman davulu törenle canlandırılır. Davulun canlanacağı düşüncesi, davulun yardımcı ruhlarla ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle söz konusu tören sırasında şaman hayvan-atasının (atın) hayatını anlatır (Çoruhlu, 2011: 95-99). Bu şaman inancı doğrultusunda şaman davulu (tüngür) ayin esnasında büyüsel işlevlerden geçmesi ve at ruhunu simgelemesi bakımından olağan özellikte olan bir atı simgelemektedir. Gök ve yer altında seyahati temsil eden uçabilen, kanatları olan, sulardan geçerken yüzgeçleri olan bu at kutsal bir vasıta bineği şeklinde yorumlanır.

Buryat söylencelerin birinde genç bir kadın, şaman olan atalarının ruhu ile evlenir. Bu evlilikten sonra kadının sahip olduğu atlardan biri sekiz ayaklı tay dünyaya getirir. Dünyalı olan kocası bu tayın dört ayağını keser. Bunun üzerine kadın çok üzülür, onunla gökyüzüne uçtuğunu ve başka diyarlara yolculuk yaptığını söylemektedir (<http://turkoloji.cu.edu.tr>). Halk arasında söylenen bu efsane şaman inancının belirtilerindedir. Atların farklı yerlerde uçarak yolculuk yaptığını göstermektedir.

Bilge Seyidoğlu'nun verdiği bilgiye göre, “Şamanlar içinde buldukları dünyadan öbür dünyaya geçmek için belirli bir hazırlık yaparlar. Hazırlık aşamasında yanlarına aldıkları nesnelere biri de at abşıl sopadır. İnancıya göre, şaman yer altına seyahatinde veya gökyüzünde indiğinde ona kır at yardım eder. Seyahat öncesi evin önüne üç direk dikilir. Doğudaki direğe at başı konulur. Bu direkler at kıllarıyla birbirine bağlanır. Kutsal at ruhlarının bu vesile ile şamanın yolculuğunda ona yardımcı olacağı düşünülür, at başı veya kılları ile büyüsel işlemlere başvurulur” (Aktaran: Doğan, 2006: 116). Sembolik ifadeler ile mistik bir dünyaya ulaşma isteği hâkimdir.

Kazakların destanlarındaki anlatıda, takım yıldızlardan “Büyük Ayı’nın, iki atı kovalayan yedi adet kurttan oluştuğu, bir gün bu kurtlar atları yakalarsa kıyamet kopacağı rivayet edilmektedir (Aktaran: Esin, 2017: 1329). Bu efsane atın mitolojik yerini ve gökte varlığını belirgin hale getirmektedir.

Kırgız Türklerinin inanişına göre ise; “Kutup yıldızına takılan bir araba oku ile, araba çeken, iki at idiler. Bunlar bir eksen etrafında, mütemadiyen gökyüzünde dönüp duruyorlardı. Ondan sonra gelen Büyükayı burcu da, 7 kurt veya 7 vahşi köpek idiler. Onlar da bu iki atı yemek için, gökte onları kovalayıp dönüyorlardı. Fakat Demirkazık, yani Kutup yıldızına demir zincirlerle bağlandıkları için, onları tutamıyorlardı. Zaten zincirlerini koparıp da, bu işi yapmış olsalardı, dünyanın sonu gelecekti” (docplayer.biz.tr). Kazakların efsanesi ile benzerlik gösteren bu anlatı, atların varlığı ve diğer hayvanların mücadelesi ile Gök ve Tanrının büyük düzeninden söz açıyorlar ve kâinatın varlığını veya yokluğunu bu düzenin devamına bağlamaktadırlar.

Proto-Türk ya da Hun devrinde göğe kurban işlemi Göktürk devrinde de sürmüştür. Bu devirde av esnasında ak at vurularak kurban edilirdi. Göktürkler dünya ile cennet arasındaki yolda atların bulunduğuna inanırlardı (Çoruhlu, 2011: 181). Göğe Ak (beyaz) at, kurban adilmesi renk simgeçiliği olarak yorumlanmaktadır. Göktürklerin inanişında da dünya ve cennet arasında atların bulunması vasıta bineği olarak düşündürmektedir.

Atın kurban edilmesi gibi hususlar İslamiyetin geldiği devirlerde İbn Fadlan’ın seyahatnamesinde de anlatılır. Kesilmiş ağaçlar üzerinde kabrin başına asılan at, cennete giderken binilecek ve uçarak gökler ötesi âleme götürecek hayvan olarak tasavvur edilmektedir (<https://kiricioglu.blogspot.com/?view=sidebar>). Ağaçlara asılma sebebi ise, yüksek bir yerde durması ve yerde kalmaması atın kutsiyeti şeklinde yorumlanabilir. İslamiyet’in geldiği dönemlerde halen şaman inancının varlığını göstermektedir.

Ölümden sonra cennete yükselen asil ruh kanatlı at figür olarak ortaya çıkmaktadır. Doğu Türkistan bölgesi “uçan at” efsaneleri yönünden oldukça

zengindir. Kuça hükümdarının atın çektiği bir gök arabası olduğundan da bahsedilmektedir. Eski alaca at yani güneş atı hem bir ejder hem de bir kuş olduğu ifade edilmektedir ve Kuça hükümdarlarının ejder atları, gökyüzünde giden bir arabaya koşulmuştur (Aktaran: Doğan, 2006: 66). Doğu Türkistan’da atla ilgili inanç sistemi efsanelerde yansımaktadır. Kuça hükümdarının gök arabasını çeken bu at, ejder ve kuş olarak yer alması Ejder Aygırı atın özellikleri ile benzerlikler göstermektedir.

Orta Asya Türk anavatanında “kimsenin yakalayamadığı atların yaşadığı bir dağ’dan da bahsedilir. Bu “kanatlı veya uçan atlar” miti bu efsaneden kaynaklanmış olmalıdır (Aktaran: Keleş, t.y.: 271). Bu atların dağ gibi yüksek platoda yaşaması ve göğe yakın olması yeryüzü ve yerüstünde bağlantılarını güçlendirmektedir.

Kazak Türklerinde inanışa göre deve çölden, inek sudan, koyun havadan, at ise rüzgârdan yaratılmıştır (Aktaran: Çınar, 2017: 3). Türk Mitolojisinde de atın rüzgârdan yaratıldığına inanmaktadırlar. Böylece atın rüzgâr gibi hızlı uçtuğu, kanatlı olarak sembolize edilmekte ve rüzgârın özelliğinin, gücünün ata geçtiğine inanılmaktadır. Atın rüzgârdan yaratılmış olması inancının temelinde Gök Tanrı’ya bağlılığın ifadesi olarak görülmektedir (İbrayev, 1995: 320-321). At ile rüzgâr’ın ilişkisi gideceği yere hızlı ulaşması bakımından bağlantı kurulmaktadır. Bu yüzden mitolojide atın rüzgârdan yaratıldığı görüşünü oluşturmaktadır.

Abakan Tatarlarının Kartaga Mergan Destanı’ndaki kahramanın atının ‘bir aylık yolu iki günde, bir yıllık yolu yedi günde’ aldığı anlatılır (Başbuğ, 1986: 50). Rüzgârın hızının ata geçtiği anlatılara bir örnektir ve uçma özelliğine haiz at olarak ifade edilebilir.

Türk destanlarına da geçen uçma özelliklerine haiz mitolojik atları şunlardır; “Çil (Kültigin), Almambet (Manas), Boz Rahvan (Mem-i Alan), Aktulpar (Zoya Tülek), Çalkuyruk (Er Töştük), Akbozat (Ural Batur), Ak Tulpar (Abdurrahman Han), Ak-Bozat; Bengiboş (Bamsı Beyrek), Boz Donlu (Hızır), Kırat (Köroğlu), Aşkar (Battal Gazi)” (Aktaran: t.y.: 272). Atlara verilen bu isimler, efsanelerde tıpkı

bir insan gibi özellikler yüklenerek adlandırılmışlardır. İlâveten karakteristik anlamlar ile oluşturulmuşlardır.

Mem-i Alan Destanı'nda da “rüzgâr süratli olan Boz Rahvan”dan “gökten inen şimşek gibi” ve ardında toz duman bırakarak “altı aylık yolu on beş gün on beş gecede” (Başbuğ, 1986: 49) alır diye ifadesinde atın hızını göstermekle birlikte uçan kanatlı atın varlığından bahsedilir.

Yılmaya: kanatlı at, Tulpar: uçan kanatlı at, Kilin: boynuzlu kanatlı at, Ciren: konuşan at; Kayçı Ceren ve Kamçı Ceren en iyi bilinen iki tanesidir, Burşun: ikiz atlar; Ak Burşun ve Kök Burşun (Karakurt, 2011: 36). Olağanüstü özelliklere haiz atlardan bazılarıdır. Adı geçen “yılmaya” denen at da uçan bir attır: “Kanatları vardır. Genelde beyaz veya kara (tek renk) bir at olarak betimlenir. Beyaz kanatları vardır ve Kудay (tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratılmıştır. Yılmaya (yıl) hızlılığı ifade etmektedir. Yıldırım kelimesiyle aynı köke sahiptir. Yılmank, parlak demektir. Yılmak ise korku bildirir” (Karakurt, 2011: 242). Tanrı tarafından hediye edilmesi kutsal enerji ve yaşam gücü olarak düşünülmektedir. İsmi kökeninde olduğu gibi hızı sembolize etmekle beraber yeryüzünde yiğitlere dostluk, arkadaşlık etmesi ve onlara her türlü durumda yardım etmesi için gönderilmiş bir varlıktır.

İkiz atlar Ak ve Kök Burşun Türk mit ve efsanelerindeki diğer uçan atlardır: “Ak Burşun ve Kök Burşun adlı uçabilen iki at. [...] Burşun: (Bur). Huzur, refah anlamları vardır. Burçın (geyik) ile de alakalı olabilir. Çünkü bur kökü göğe yükselen ruhları tanımlamakta kullanılır ve geyik veya at biçiminde tasavvur edilir. Ayrıca geyik kutlu sayılan bir canlı olduğundan ata onun adını vermek onu daha güçlü kılacaktır diye düşünülüyor olması mantıklıdır” (Karakurt, 2011: 60). Mitolojide uçuş özelliğinde olan bu ikiz atlar, isiminin kökeninde olduğu gibi huzurun, refahın oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Özbeklerde de atın uçtuğuna dair inanç hâkimdir; “At er yiğidin kanadıdır, Kırat havadaki kuşu kovalar, kırat dokuz göğü gözler” (Batu, 1962: 47) ifadeleri kullanılmaktadır. Ayrıca Battal Gazi Destanı'nda da uçan atlar anlatılır. Diğer bir

uçan at örneği de Alpamış Destanı'ndaki Şubar'dır. Kıpçak Türkleri tarafından anlatılan, lakin Özbek sürümleri de bulunan bu Türk destanının esasında Ön-Türklerden kalma olduğu sanılmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde bu Alpamış "Bamsı Beyrek" olarak anlatılır. Bayşubar, Kökşubar veya Çubar olarak da bilinen Alpamış Han'ın atı Şubar ile Benli veya Boz denen atı, Türk efsanelerindeki olağanüstü atların hemen hemen tüm özelliklerine haizdir. Şubar: Çob/Çub/Çub: boz at, çok renkli demektir. Çok renkli üstünde küçük lekecikler şeklinde yuvarlak noktalar bulunan eşyaya, hayvana "çubar" denir. Çilli insanlara şaka olsun diye söylenir. Şubar sözcüğü hızlı gitmek anlamı içermektedir. Çapmak (hızlı gitmek, at sürmek) fiili ile aynı kökten gelmektedir. Türkçe Çubar, Moğolca Çabdar, Buryatça Sabıdar sözcüğü boz renk ifade etmektedir. Türklerin Altın Arığ Destanı'ndaki Ak Sabdar'ın atı altın yeşeli, altın toynaklı ve dokuz kulaç boyundadır" (Karakurt, 2011: 27, 192; Akman, 2003: 236). Alpamış Han'ın atı Şubar kökeni çok renkli anlamına gelmesi atların renklerine göre isimlendirildiğini göstermektedir. Ayrıca hızlı gitmek anlamına gelen Şubar hızı temsil etmektedir.

Türk mitolojisinde farklı kökenlerden gelen atlar vardır. Bunların her biri kendi soyundan gelen kutsallıklara sahiptir. Araştırmacılar Türk efsanelerindeki mitolojik özelliklere sahip kutsal atları, çeşitli kategorilerde sınıflandırmışlardır.

Şükrü Elçin, Türk efsanelerindeki atları dört grupta incelemiştir:

- a. Gök Menşeli Atlar
- b. Rüzgar Menşeli Atlar
- c. Mağara Toprak Menşeli Atlar

d. Su Menşeli Atlar (Sudan Çıkan Atlar) (Aktaran: Ateş, 2017: 203). Bu kategori göz önünde bulundurulduğunda at isimleri bu başlıklar altında sınıflandırılır.

At Türk kozmolojisinin çeşitli unsurlarında, tasnif ve ifadelere uygun bağlamda Türkmen efsanelerine bakıldığında su menşeli atlar öne çıkmaktadır. Su kökenli atlar, Türkmenler tarafından "Tulpar" olarak adlandırılır. Onlar, kaynaklarda kanatları olan ve uçan efsanevi at diye tanımlanır. Özellikle beyaz atların üzerinde

beneklerin bulunması da uğurlu sayılmakta olup yine bu unsurlarla ilişkilidir. Su, mitolojide kutsaldır. Atın sudan türemesinde suyun kutsallığı ile atın kutsallığı bütünleşmiştir (Başbuğ, 1986: 52). Türkmenler tarafından su kökenli atlar sınıflandırmasına kanatları olan uçan at Tulpar yer aldığı ve suyun Türkler için önemi ifadelerde görülmektedir. Bunun yanı sıra atın üzerindeki beneklerinin uğurlu sayılması ise, Türk yaşayış biçiminde inanç sisteminin genişçe yer tuttuğunu kanıtlar niteliktedir.

Atların gök menşeli, dolayısıyla uçma özelliğine sahip olduğunu Köroğlu'nun Kırat'ında da görülmektedir. Köroğlu'nun Kırat'ının bir vasfı da uçmasıdır. Hemen hemen bütün rivayetlerde Kırat'ın uçacak kadar seri olduğunu, koşarken ayaklarının yere dokunmadığını görülmektedir. Rüzgâr gibi uçan atlar arasında “Köroğlu'nun kanatlanıp uçarak avlunun duvarlarını aşan ünlü atıdır” (Başbuğ, 1986: 52) ifadeleri yer almaktadır. Tüm Türk halklarında Köroğlu'nun Kırat'ının uçtuğu masallar anlatılır. Babası Ürüşan'ın (Ruşen) deyişine göre ahırında az ziya daha görmeseymiş kırat kanatlı olacaktır. Birçok rivayetlerde ise, Kırat'ın ışık göstermeden beslendiği, koşarken ayaklarının yere değmediği, kuşlar bile atın hızına yetişemiyor, ayakları altında kalıyor atın varlığı ile sır olması gözden yitip gitmesi bir anlık zamanda gerçekleşiyor diye anlatılmaktadır (Batu, 1962: 47). Bir gök unsuru olarak görünen uçan ve kanatları olan Köroğlu destanındaki Kırat mitolojik özelliklerdedir. Kırat'ın yer aldığı bu efsanenin temellerini oluşturan Şaman inancı etkileri hissedilmektedir.

Köroğlu efsanesinde bir kesitinde, “Oğlum en evvel şu hayvanların arpasını verdiğin zaman arkana dönüp geri bakmayacaksın. Çünkü bir hayvana sahibi yem verir geri döner bakar ki, yem yiyor mu yemiyor mu? Ha lâkin bu küheylanı Cenab-ı Allah rüzgârdan halk etmiştir. Bir hayvan sahipleri kim olur olsun, yem verdiği zamanda bu hayvan kanat açar, açtığı kanadı göremezsin, sahibim bana yem verdi diye şahlanır, geri dönüp arkadan baktığın gibi kanadı kırılır, küçülür. Bu sebepten yavrum birinci sana teklifatım budur ki, yem verdiğin zamanda bu iki hayvana arkana dönüp bakma bu bir, [...]” (Aktaran: Keleş, t.y.: 272) ifadelerine yer verilmiştir.

Kırat'ın elinden babam can mı kurtulur?

Elma gözlü Kırat'ım benim

Canım Kırat gözüm Kırat

Sana olsun murat

Her yanında çifte kanat

Uçar gider ha gider, ha gider (Köroğlu) (<https://www.antoloji.com/canim-kirat-gidelim-siiri/>).

“Neslin Düldül aslın Kır At

Üstünde alınır murat

Dal boynunda çifte kanat

Başındaki tel olaydı”

(Köroğlu) (<https://www.turkudostlari.net>). Bu dizelerle Kırat’ın kanatlarının varlığına atıfta bulunulmuştur.

“Zifiri karanlıktaki tavlada 3 sene beslenmesinden sonra Köroğlu babasının isteğiyle atları deneme koşusuna sokar ve su dolu tarlada boz atın ayağı çamur olur, kıratın ise tırnağına bile su, çamur değmemiştir. Buradan dor ata sağ kaburgadan güneş ziyası vurduğu, bu nedenle tek kanatlı kaldığından uçamadığı, kıratın ise iki kanatlı olduğunu ve uçar gibi koştuğundan tarla balçığına batmayıp sıçradığını anlatırlar: “Kıratın dört ayağının zerre kadar bir ıslağı yoktur” diyen oğluna İmrahor “[...] dorun kanadının biri kırılmıştır, sabah günü dorun kanadını kırmıştır. Ancak kır kemâle vardı. Kanatsız bir kuştur bu at”. Genel Türk halk hikâyeleri ortak görüşü, Köroğlu’nun atının mitolojik özellikte olan denizaygırı ve çöl kısırağının birleşmesinden türediğidir (Aktaran: Keleş, 2017: 133). Bu tasnifler ile Köroğlu’nun Kırat’ı ayağında hiçbir ıslaklık ya da iz olmaması uçtuğu kanaatindedir. Dor at’ın kanadının birinin kırık olması ise, sabah güneşi kanadını kırmış ve bu örnekte sihirsel tarafı anlatılmıştır.

Kafkasya’nın en meşhur ve hakkında rivayetler söylenen Tufan adlı küheylan bir atın bir kısraqla birleşmesiyle Bozat doğmuştur. Gümüş gibi yelesi, ceylan ayaklı kartal gözlüdür. Çelik tımaklıdır Bozat. Nebi: “Bu atı bana rüyamda Köroğlu vermiştir. Benden düşmanlardan intikam alınam ve halkı incitenlerin hakkını geri

vennem için mısri kılıcı da elime almanın istemiştir.” der. Bozat sahibinin tehlikede olduğunu hissederek ayaklarını yere vurarak kişner. Nebi atın bu hoş davranışından dolayı memnun olur ve onu gözünden öper ve üzerine biner, at o zaman kanatlanıp uçar. Doğu Türkistan’da zarif tarpan tipindeki vahşi atlar uçan at efsaneleri içinde anlatılır. “Karkuş oyunlu kırat” derken Köroğlu da kıratını kuşların sultanı ilan etmektedir. Manas Destanı’nda ise, Manas’ın atı Akkula, Manas ile aynı özelliklere sahiptir. O büyük güce sahip, nitelikli, kahramana taktik veren bir attır. Kökötöy Han’ın Maaniker adlı atı da olağanüstü özelliklere sahiptir. Kökötöy atını şöyle tasvir etmektedir:

“Kanadı altı, ayağı dört

....

Bulutlu göğün altından

Dönüverir çitin üstünden

Yürür mü uçar mı görünmez,

İnsanlarca bilinmez” (Orazbakova, 1995: 186). Kökötöy Han’ın Maaniker adlı ata yazılan bu beyitte Maaniker, altı tane kanadı olan, gökyüzünde uçan ve insanlar tarafından görünmediği bahsedilmiştir.

“Altın Ergek destanında da kanatlı at motifi görölmektedir. Ay kara atı ile Altın Ergekin üst dünyaya yolculuğu yer almaktadır. Dokuz yaratan ve tek yaratanın varlığından söz edilerek, dokuz yaratanın Arancula Ak Kızıl at ile yarıştırmak için ak kanatlı küren atı yarattıklarından bahsedilir. Yine aynı destanda yer altına atın gidip geldiği ve Altın Ergek’e Erlik Kağan hakkında bilgi verdiği görölmektedir. Şor destanlarından Altın Ölen ile Kır Ölen’ de Kır Ölenin göz açık kapayana kadar ata yurduna varması atın hızını göstermektedir” (Aktaran: Abdurrezzak, 2017: 276). Bu uçan at yer altına gittiği ve sahibine haberler getirerek yardımcı olduğu bilinmektedir. Üst dünyada da varlığından bahsedilmektedir. Gökte ve yeraltında yaşayabilme özelliği vardır.

Rivayete göre, Hz. Hamza'nın Aşkar'ı kimsenin tutamadığı demir kır bir attır. Bereket ve bolluk sembolü olarak görülür. Kendisine rastlayan insanların o yıl nasipleri bol olur. İnsanlardan kaçır ve yanına kimseyi yaklaştırmaz. Hz. Hamza'yı görünce ayağına baş koyup yüzünü sürerek sevincini belli eder. Hızır bu ata binmektedir. Gerektiği yerde rüzgârdan daha hızlı koşar, gerektiği yerde kanatlanıp uçar, aynı zamanda iyi bir kurtarıcıdır. Aynı zamanda ab-ı hayat içmiştir. Hz. Hamza'dan sonra Seyyid Battal Gazi ve Sarı Saltuk bu atın binicisi olmuştur (Aktaran: Akman, 2003: 238). Kanatlı atlar arasında yer alan Aşkar kahraman ve kutsal kişileri binicisi olmuştur. İnsanlardan kaçması ve yanına kimsenin gelmesini önlemesi bakımından insanların onu görmediği şeklinde yorumlanabilmektedir. Rüzgâr ile karşılaştırılması atın rüzgârdan yaratıldığı inancının temellerini oluşturmaktadır. Atların mitolojik en ilkel şeklini Yakut, Tuva, Başkır, Altay ve diğer Türk halklarının epik eserlerinde görmek mümkündür (Karadavut, 2010: 75). Bu halkların ve diğer Türk halklarının efsanelerinde mitolojik yansına şekli olarak yer almaktadır.

Şor destanları arasında Ak Han, Altın Sırık destanlarında atın tanrı tarafından gönderildiğine vurgu yapılmaktadır. Hakas destanı Altın Arığ' da Altın Arığ' a gerçekleri söyleyen Hanar Han adlı yiğidin "iki kanatlı Han Pozirah" adlı atı vardır (Özkan 1997: 113). Bu destanda atın tanrı tarafından gönderilmesi kutlu bir hayvan olduğunu göstermektedir.

Bir efsaneye göre Türk, gökyüzünden yeryüzüne atlı olarak inmiştir. Ayrıca Tanrı ile iletişim kurmak da kanatlanıp uçabilen bu hayvana binilerek yapılabiliyordu. Belki de doğrudan doğruya kağan ile Tanrı arasında iletişimi sağlamaktaydı (Çınar, 1993: 20). Bu inanış yaradılış miti ile bağlantılıdır ve Türkler için at ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca Tanrı ile iletişimi sağlaması düşünüldüğünde, kutsal güce sahip haberleşme vasıtasıdır.

Yakutlar arasında anlatılan efsaneye göre at gökteki tanrıların buyruğu ile yerdeki adamlara (kahramanlara) hizmet etmesi için gökten gönderilmiş ve "ürün ay toyon "adlı Tanrı tarafından insana verilmiş kutsal bir hayvandır. Bunlar, kahramanı en kanlı savaşlarda koruyarak can yoldaşı gibi hizmet etmektedir. Yenilmezliğe, yorulmaz

güce, adam gibi akla ve konuşma özelliğine sahiptirler. Bunların doğumları da bazen destan kahramanlarının doğumlarına benzer. İnsan gibi doğarlar. Kahraman ile at sanki kardeşmiş gibi bir annenin sütünü içerek büyümektedir (Karadavut, 2010: 75). Yakutlara ait bu efsanede olağan özelliklerde olan bu varlık sahibi ile aynı vasıftadır.

“Abakan Tatarları arasından derlenmiş Kartaga Mergan Destanı’nda da kahramanın atı Kara boz at olağanüstü özelliklere sahiptir. Gerektiği zaman sahibiyile konuşur, ona sıkıntılı zamanlarda yardım eder ve nasihat verir. Türk destanlarında kahramanların atlarına ad verilerek onlar da alplar gibi adeta ölümsüzleştirilmiştir. Altın Arığ Destanı’nda kahramanın atı Ak Sabdar, altın yelesi, altın toynaklı, dokuz kulaç boyunda efsanevi bir at olarak tasvir edilir. Çibetey Han’ın atı, Han Pozırah at, bükülmez kanatlı ve üç dizginli bir attır. Üstteki dizgini çekince göğün derinliklerinde görünmeden, Ortadaki dizgini çekince yer ile gök arasında, alttaki dizgini çekince ise yeryüzünde kayar gibi uçar” (Aktaran: Akman, 2003: 236). Kara boz at’ın zeki tabiatlı olduğu bahsedilmektedir. Sabdar’ın ise, harikulade görüntüsün olduğu ifade edilmektedir. Bu tasnifler ile atlar efsanelerde görüntüleri ve davranışlarıyla ayrıntılara yer verilmiştir. Han Pozırah at kuvvetli kanatlarının olması dizginleri aracılığıyla yeraltı, yeryüzü ve yerüstünde varlığı olduğundan söz edilerek üç dünyada yaşayabildiğini belirtilmektedir.

Başka bir efsanede, “Kirmenşah ve onun atı ‘Kara Kaytaç’ olağanüstü hususiyetlere sahiptir. Kara Kaytaç, soğuk ve sıcak diyarları geçmekte, devin kulesine uçarak çıkmaktadır. Kirmenşah yaralandığında aynı at çökebilme, kuyunun içine inebilmektedir. Ayrıca bu atın yuları çıkacak olursa at ve sahibi perişan olmaktadır “ (Berat, 1982: 20) ifadeleri yer almaktadır. Kirmenşah’ın atı Kara Kaytaç efsanede büyüsel güçlere sahip tılsımlı bir attır.

Efsaneleşmiş atlar arasında bir de “Kamertay” vardır. Bu at da gül suyu içer, badem yer, havada rüzgâr gibi gider, sevdiği adamı göz açıp kapayıncaya kadar istediği yere ulaştırır. Bu at, büyümlü bir elmadan bu duruma gelmiştir (Ergun, 2000: 32). Sihirli bir elmayı yediğinde olağanüstü özelliklere sahip olan Kamertay, rüzgâra benzetilmesi ve hızlı olması havada uçarak gittiği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Türkmen masallarında gerek iyilerin gerekse kötülerin atları kanatlıdır. Dolayısıyla at, sadece olumlu kişiliklerin hizmetinde değildir. Her iki tipin atında da aynı fonksiyonlar ve davranış biçimleri söz konusudur. Kötülerin uçan atlarına “Memmet” masalını örnek verebiliriz. Bu masaldaki devin uçan atı, başkahramanın atının palan takımını kışkırdığı için sahibini öldürür. Devi alt etme yolunu, masal kahramanına pars, şöyle anlatır: “Dev senin ardından kovalayıp yetişince sen ona benim atımın takımları altından, senin atının takımları kara kurumdan diye kışkırdır. Bundan sonra onun atı devî yıkıp öldürür, demiş.” (Aktaran: Gökçimen 2010: 169) ifadelerine yer verilmiştir. Genellikle kanatlı atlar tanrı tarafından yiğitlere ve insanlara iyi amaçlar doğrultusunda yardım edilmesi için gönderilmiştir. Memmet masalında ise, devin uçan kanatlı at hile yolu ile kötülük yapan at olarak karşımıza çıkmaktadır. Mitolojide’de at döneminin en önemli ulaşım ve iletişim aracı olarak görülüyor olmasının nedeni düşman ile savaş veya mücadeledir, kahramanın en büyük destekçisi atı olmasındadır.

“Asya Türklerinin atla ilgili inanç ve töreleri bazı ufak değişikliklerle Anadolu Türkleri arasında da görülmektedir; Toros bölgesinde oturan Abdallar arasında yaygın olan bir söylentiye göre at, hem kanatları hem de yüzme organları olan bir varlık olup Kaf dağının ardındaki bir süt gölünde yaşamaktadır” (Aktaran: Esin, 2017: 1329). Kanatlı atların yüzme organlarının olması Kaf dağının ardındaki gölde yüzdükleri şeklinde düşünülebilmektedir. Ayrıca bu gölde yaşadıkları şekilde de yorumlanabilir.

Bir halk efsanesinde ise; “Erzurum’da kısmetinin açılmasını isteyen kız oklavayı at yerine kullanarak ona biner ve minareye çıkar, bunun benzeri bir uygulama da Muş’ta vardır. Gök Tanrı İnanç Sisteminde, şamanın davulunu at gibi düşünüp ona binerek göğe çıkması ve bazı pratikler gerçekleştirmesi de ata binerek yapılan pratiklerin temelinde yer almaktadır” (Yardımcı, t.y.: 5). Kısmetinin açılmasını isteyen Erzurumlu kız, bu pratikle dileğini uygulama şeklidir. Bu anlayışlar göğe çıkma isteğinin olmasından kaynaklanır.

Bayat’a göre (2007: 65-66); “Oğuz Türklerinde at vücudunun dünya modelini simgelemesi Oğuz namelerden bilinmektedir. Mitolojide atın sudan çıkan

aygırdan türemesi, ayrıca kanatlı gök atları hakkındaki mitolojik anlatılardan da yola çıkarak söylemek mümkündür ki, at dünya modelinde kozmosu simgelemiştir. At, bedeni ile yere ayakları ile dört yöne, başı ile semaya atıf yapmıştır” ifadelerini kullanmıştır.

Resim 2.2: Etrüsk Mezar Çatısına Yerleştirilmiş Tulpar Kanatlı At
(<http://turukbil.blogspot.com/2011/>)

Resimde bir Etrüsk mezar çatısına yerleştirilmiş olan iki adet kanatlı at görülür. Uçmaya hazır durumda bu atların oraya yerleştirmelerindeki neden, mezardaki kişinin ruhunu gökyüzüne, cennete taşımalarını ifade etmesidir.

Tanquinia bölgesinde (Tarkan ülkesinde) bulunmuş olan bu anıt mezar Etrüsk halkının Asya kökenli olduğunu gösteriyor. Bunun kanıtı ise, atların kuyruklarındaki düğümlerdir. Bu ayrıntı Asya Türklerinde görünen bir gelenektir (Berkmen, 2011: 54). Türkçede “uçmak” sözünün “cennet” anlamına gelmekteydi (Roux, 2015: 133). Bu anlam gözönünde bulundurulduğunda atların kanatlarının olması “uçmak” fikrini oryaya çıkarmaktadır. Mezar içerisindeki defin cennette uçarak götüreceği anlamına geldiği şeklinde yorumlanabilmektedir. Sonuç olarak mezar çatısına yerleştirilen kanatlı atların gizli anlamı belirginleştirmektedir.

Resim 2.3: Tulpar, Kanatlı At (<https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2016>)

Konya İnce Minareli Medrese Taş ve Ahşap Eserler Müzesi'nde sergilenmekte olan Selçuklu dönemine ait (13. yüzyıl) kanatlı at figürlü bir mimari parça. (Bu parça Konya Nalçacı Caddesi'ndeki bir kazıda bulunmuştur)

Resim 2.4: Berel, Kazakistan kurganlarında bulunan tek boynuzlu at-geyik (<http://kimvekil.com>)

Hun Türklerinin efsanelerinde at-geyik motifi yer almaktadır. Türkler Kilen Geyik adında, hem tek boynuzlu geyik hem de boynuzlu kanatlı at olarak kullanmışlardır. Turfanda bulunan yazmalarda, Tek Boynuzlu At-Geyik kehanetle de ilgili idi ve Türk kozmik kriptografisinde, tek boynuz Kilen-Geyik Kelen-Geyik boynuzu, orduyla bağlantılı savaşlarda bir ruhu temsil ediyordu (<http://kimvekil.com>). Kazakistan kurganında bulunan tek boynuzlu at-geyik bu anlatılarla ilişkilidir.

Türlerde, iyi atın uçan kuşa yetişebilmesi, hiç yorulmaması, düşmanı hissedebilmesi, sahibini önceden uyarması, kahramanın durumunu anlaması, rengini değiştirmesi, ölen kahramanı bırakmadan vatanına geri götürmesi, yaralı sahibini iyi birisinin yanına yetiştirmesi beklenmektedir (Arghavanian, 2017: 7). Nitelikli bir atın uçan kuş ile karşılaştırılması ve çeşitli özellikler yüklenmesi mitolojik anlatımlarla bağlantılıdır.

Resim 2.5: Mitanni etkileriyle Orta Asur Dönemi'ndeki mühür tasviri (<http://lebriz.com/pages/>)

Asur sanatında silindir mühürler üzerinde kanatlı at ve Kentaur adı verilen vücudunun üst kısmı insan, alt kısmı at olan yaratıklar yer almaktadır. Mezopotamya'da M.Ö. 3. binden sonra ortaya çıkmışlardır. Mezopotamya kökenli olan bu yaratıklar, yer ile gök arasında tanrı habercisi ve koruyucu göreviyle iyi veya felakete sürükleyici, hayat düzenini bozan kötü demonlar olan mücadele edilmesi zor güçlü varlıklardır. Evrenin kuruluşu kozmogonik mitlerle de ilgilidirler (http://lebriz.com/pages). At gövdeli, kanatlı ve insan başlı bu yaratık mitolojide Tulpar ve Pegasus gibi kanatlı atlar ile yer ve gök arasında bağlantı kurması ve tanrı habercisi özellikleri ile benzerlikleri vardır.

Atın mitolojik vasıfları Türk-Budist devrinde de devam etmiştir. En önemli fark kanatlı atın Gök Tanrı yerine Buda'nın simgesi olmasıdır. Yıl simgesi olarak da kullanılan at, Budizm'in yedi cevherinden de biri sayılmıştır. Bu hususlar Uygurlar için de geçerlidir. Atla ilgili pek çok motif İslamiyet'ten sonrada devam etmiştir. Hz. Muhammed'in Miraç'ta cennetten gelme Burak adlı ata binerek Arş'a uçan atına tüm İslam dünyası gibi Türk kültür dünyasında da inanılan bir durumdur (Çoruhlu, 2011:

182-183). Türk kültür yaşantısı içinde at maddi hayatta büyük bir ilgi içinde yer alırken mitoslar ile kanatlı atların varlığı Türk yaşantısı içerisinde İslamiyet'in kabulünden sonrada ilgiyi dorukta tutmuştur.

İslam dünyası ait 'Hz.Süleyman Aleyhisselamın kanatlı atları' hikâyesinde de görülmektedir. Hikâye şu şekildedir:

“Râvi-yi ahbâr şöyle rivayet eder ki Süleyman aleyhisselamın bin atı var idi ve bir rivayette gelir ki Hazret-i Süleyman bisâtına (seccadesine) binip Hindistan'a gazaya gitti. Çün gazaya vardı yine ondan döndü bir adaya uğradı. Onda bin at gördü ki ot otlar idi. Cümlesi kanatlı idi. Süleyman ol atlara âşık oldu. Devlere dedi ki benim için bu atları tutun. Devler dediler: “-Ya Resulallah! Bir nice kere biz bunları görmüştük. Ne kadar ki cehd ettik, tutamadık. Çün buyurdun bize, nice yük pamuk ve hamr ve kîr (şarap ve zift) ver, tâ mekr ve âl (hile, hud'a) eyleyelim; ola ki bunlar tuzağa düşe. Süleyman aleyhisselam, devler ne ki dilediler, verdi. Ol devler ol adaya vardılar. Atlar onları gördüler; uçtular, gittiler. Ol adada ne kadar ki pınarlar gördüler, deliklerini ol pamukla tuttular ve üstüne kîr (zift) döktüler ve sularını denize döktüler ve pınarların önlerini göl gibi kazdılar ve hamrı (şarabı) içine döktüler ve gayrı ne kadar pınarlar var ise kör eylediler. Ol devler bin dev idi; hep bu suya girdiler. Ol atlar yine yerlerine geldiler. Ne kadar ki su istediler, bulmadılar. Ol hamra erdiler. Ol hamrın kokusunu gidermişler idi. Çün ol gölü gördüler varıp ondan su gibi içtiler. Bir saatten sonra cümlesi sarhoş oldular. Devler gözetirler idi. Çün atları sarhoş gördüler, bu sudan taşra (dışarı) çıktılar. Atlar uçmak dilediler, kanatları hareket eylemedi. Devler ol atları tutup Süleyman aleyhisselama getirdiler. Bir bir ona arz eylediler. Derler ki ileri (eski) zamanda peygamberler ve beyler atları ve gemileri gayet severler idi. Fe-amma şimdi beyler ol ikiden malı pek severler. Niçin ki düşmanın defî (def edilmesi) atla ve gemi ile olur. Süleyman aleyhisselamın zamanında ikindi namazı farz idi. Çün bir bir atları arz eylediler; Süleyman aleyhisselam atlara meşgul oldu. Henüz ol atların yüzü kalmış idi. Süleyman aleyhisselam güneşe baktı, batmağa gelmiş idi. İkinci namazının vakti fevt olmuş (kaçmış) idi. Kendisine itâb eyledi (sitem etti), dedi ki bu cihanı şöyle seversin ki namazı fevt eyledin (kaçırdım). Ağladı ve dua eyledi. Güneş döndü yerine vardı.

Süleyman aleyhisselam ikinci namazını kıldı ve onun şükrânesi için dedi ki (reddûhâ alâ) yani bir kere daha atları döndürün. Bir bir geçirdiler. (Fetefakka meshan bi's-sûki ve'l-e'nâki). Pes Süleyman aleyhisselam dedi ki bunları fisebilillâh damgalatın boyunlarına ve butlarına; tâ ki gaziler bineler, Allah Teala yoluna gaza edeler. Ve dua eyledi. Allah Teala ol atların kanatlarını çekti, nâbedîd eyledi (yok etti), kanatlarının kuvvetini ayaklarına verdi ve ol atlar Süleyman aleyhisselamdan sonra Arap içinde kaldı ve adları Arap içinde meşhurdur. Bedevi atlar onun cinsindedir derler” (Ez tercüme-i Taberî, t.y.: 13-412, <http://www.ufukotesi.com/>). İslam dünyasına ait olan bu efsane Türk kültür yaşantısı içerisinde İslamiyet'in yaygınlaşmasından sonra varlığını göstermiş bir örnektir.

İslâm inanışları arasında yerleşen bir başka efsane daha vardır. İnanışa göre:

“Tanrı, Âdem Peygamberi cennetten çıkararak dünya yüzüne gönderirken, kanatlı bir Ata bindirdi: Âdem bu kanatlı atın tekrar uçarak cennete dönmesinden korktu, kanatlarını kırdı. Bundan sonra Atın kanatlarındaki kuvvet bacaklarına indi. Yine bu atın cennetten çıkarken dört gözü vardı. Kanatları kırıldığı için dünyada kalmak zorunda bulunan hayvan, kederinden o kadar ağladı ki, gözlerinin ikisi kör oldu. Bunlar şimdiki gözlerinin üzerinde bulunuyordu. Görmez hale gelince kurudular, yerleri boş kaldı. Gözlerin üzerindeki çukur, bu kuruyan gözlerin yeridir “ (<https://kulturleme.wordpress.com/2016>). Bu anlatıda ise, görünmez dünyadan nasıl geldiğini ve maddi dünyadaki atın görünümünü nasıl varyasyona uğradığını anlatmaktadır.

Bütün bu anlatılarda tarihsel boyut içerisinde, Türk halkının kültüründe olan efsanelerde insanüstü özellikleri ile beraber atın Türk Mitolojisindeki yeri ‘kanatlı at’ imgesi olarak belirginleşmektedir.

2.1.1. Türk Mitolojisinde Uçmak

Kayıtlı tarihin doğuşundan beri insanlar, uçuş fikrini belleklerinde yer etmişlerdir. Daima, kendilerini, bulutların arasında gezinirken, kuşlar gibi havada süzülürken hayal etmişlerdir. Tabiatüstü canlıların varlığını uçuyor olarak düşlemişlerdir. Çeşitli kültürlerin mitolojisinde, havada giden tanrılar ve krallar

vardır; uçma özelliği çoğunluk olarak tanrılara atfedilmiştir. Uçmayı temsil eden insanüstü figürler ve yaratıklar, kanatlı olarak düşünülmüştür. Türk Mitolojisinde de ‘uçmak’ kavramı menşe mitleri, kozmogonik ve diğer mit türleri içerisinde yerini almıştır. Mitler ve efsanelerde gökte uçma unsuru sıklıkla kullanılmıştır.

Uçuş ile ilgi Türk mitolojisinde Altay yaratılış mitinde, “ Evvelce zaman yalnız su vardı. Yer, gök, ay ve güneş yoktu. Tanrı (Kuday) ile kişi vardı. Bunlar kara kaz şekline girip su üzerinde uçuyorlardı” ifadesine yer verilmiştir (Seyidoğlu, 2017: 39). Bu örnekte tanrı ve insanın uçan bir kuşun bedenine girerek hâkim olması uçma özelliğini kutsamaktadır.

Aynı mitin başka anlatısında ise, Kuday’ın elçisi Mangdeşire şu ifadeleri kullanmıştır, “Bugün beni rüzgâr uçuracak ve götürecektir”. Rüzgâr geldi ve Mangdeşire’yi alıp götürdü. Mangdeşire Kuday’ın yanına gitti (Sarı, 2017: 254). Uçuş eyleminin rüzgâr ile yapıldığı görülmektedir.

Başka bir anlatıda, Şamanlar tören başında kendine yardım edecek ruhları çağırır, yurttan çıkıp kaz biçimli korkuluğa biner ve uçar gibi yapar, bu kutsal olan güçlerin bulunduğu göğe yükselme sembolüdür (Akman, 2003: 234). Kazın kanatlarının olması ve Tanrı ve kişinin bedenine girip uçmasından dolayı şamanlar arasında sembolik hale gelmiştir ve ayin esnasında bu imgeyi kullanmalarına sebep olmuştur.

Türk - Altay Efsanesinden bir başka kesit:

“Ne Ay, ne Güneş varmış, insanlar uçarlarmış.

“Uçanlar ısı verir, ışıklar saçarlarmış...” (Sarı, 2016: 9). Bu kesitte kozmogoni miti hakimdir.

Bir kişinin öldüğünü belirtmek için, eski Türklerde her ne kadar birden fazla ifade biçimine sahipse de, törensel ortamlarda genellikle “uçup gittiğini” söylerlerdi. Türkçe’deki uç-fiili Orhon Yazıtlarında sıkça kullanılmaktadır; ya basit fiil (uçtı) olarak ya da bar-fiili ile oluşturulan bileşik sözcük (uçabar-) olarak yer almaktadır. Sonraları, -mak son ekini alan mastar, yani uçmak fiili, Soğdca cennet anlamına

gelen uçmak ismiyle karıştırılmıştır. Dolayısıyla en geç 11. yüzyıldan itibaren, uçmak sözcüğü; Ahiretin bu özel bölgesini nitelendirmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un belirttiği anlam da budur, aynı şekilde, sahip olduğumuz daha sonraki değişik sözlükler de bu anlamı belirtmektedir: Codex Cumanicus, Kitab al-idrak, 1245 yılına ait anonim Tarğuman vd. Nitekim bu dönemden itibaren, ölen bir kişi için onun bir doğana dönüştüğü (şunggar boldu) söylenmektedir. Bu, İslamiyeti benimsedikten sonra da muhafaza edilen bir ifade olup, Büyük Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu Babür'ün (ö.1530) Hatıratının olduğu dönemde bile mevcuttu. Ruh; Tengri (Aktaran: Roux, 2015: 133). Türk yaşantısı içerisinde uçmak fikrinin varlığı, kelime anlamı açıklaması ile belirgin hale gelmektedir.

Türklerde atın hızı genellikle uçan bir kuşa benzetilirdi. Köroğlu Kır At'ın "Karakuş oyunlu kır at" diyerek onu kuşların kralı kartala benzetmektedir. İbn Bibi, Alauddin Keykubad'ın atını gökyüzündeki Kartal takımyıldızına benzetilmektedir. Oğuz destanlarında olduğu gibi Osmanlı edebi eserlerinde safran atlar çoğunlukla yırtıcı kuşlara benzetilmektedir ("<https://www.tarihtarih.com/>",t.y.). Bu ifadeler ile atlar ve kuşlar benzerliklerine değinerek ata kanat verme fikrinin temelleri oluşturmuşlardır. Uçma özelliği olan canlıları veya uçma özelliği olmayanlara bu özellik verilerek efsanelerde ve mitoslarda çoğunlukla anlatmışlardır. İlaveten önemli bir fikir olduğunu belirgin hale getirmişlerdir.

2.1.2. Gök Simgesi Olarak "At"

At eski Türk dünyasında insanın ayrılmaz dostu ve özellikle gök tanrı (Tengri) için, kurban hayvanı olarak kabul edilmekteydi. Bu ifadelere dayanarak, atın göğe kurban edilmesi at ile gök arasında bir bağlantı olduğunun göstergesidir. Bu hayvanın gök kökenli olduğu veya göğe benzerliği yolundaki düşünce, milattan önceki dönemde bile bozkırlarda yaygın bir inançtır. Dolayısıyla, bu inancın Türklerde var olması muhtemeldir. Güneş, ay ve yıldızlar gök unsuru olarak yer aldığından gök tanrı inancı ile bağlantılıdır. Atın gökyüzüyle birlikte ele alınması, 12 hayvanlı takvimine göre birbiri ardına gelen yılların durağını gösteren bir gök işareti olarak düşünülmesiyle başlamaktadır. On iki Hayvanlı Takvimde at göksel bir figürdür. At ayı haziran ayına, başka bir deyişle yaz gündönümünün olduğu aya, yani

güneşin en yüksek noktada bulunduğu zamana karşılık gelmektedir (Roux, 2015: 35). Güneşin en yüksek noktada olduğu zaman At ayı olması atın simgesel varlığının kutsiyetini göstermektedir ve gök ile bağlantısını kanıtlamaktadır.

“Yalnız insanların değil gökyüzünde kutsal yaratıklarında atı vardır” (Aktaran, Naskali, 1995: 93). Bu ifade ile at diğer varlıklarda atfedilmiştir.

“Atın gökyüzüyle birlikte el alınması on iki hayvanlı Türk takvimine göre bir biri ardına gelen yılların durağını gösteren bir işaret olarak başlamış olmakla at gök ve yıldız tanrılarının bineği olarak görülmüştür” (Aktaran: Doğan, 2006: 66). Gök cisimlerinin himayesi altında olağanüstü varlıklar olarak anlatımlarda yer almıştır.

Roux’un belirttiğine göre Türkler, gök ve göğün kutsallığında kendini gösteren diğer ruhlar için kurban verdiklerinde kurbanlık hayvanın bir damla kanının yere akmasına büyük özen gösterirken, yer ve yerle ilgili diğer kutsal varlıklar mevzubahis olduğu durumlarda kan, özellikle toprağa akıtılmakta idi (<https://okuryazarim.com/turklerde-at-kurban-etme-gelenegi/>). Bu durum yer ve göğe kurban işleminin ayrı yöntemlerle yapıldığını göstermektedir.

“Gök-tanrı inancı, gök ile ilgili varlıklar ve atalar ruhu ile ilgili olarak eski Türklerde çok eskiden beri çeşitli ayinlerin yapıldığı bilinmektedir. Bu ayinlerde davullar çalınır, rakslar yapılır, törende atlar göklere kurban olarak sunulurdu” (Aktaran: Başbuğ, 2012: 286). Göge kurban edilme esnası büyük bir ayin töreni ile yapılarak, bu işleme önem verilmektedir.

Atın göksel bir hayvan olduğuna inanan Türkistanlılar panzehir taşını bir torbaya koyup atın kuyruğuna bağlayarak Tengri’ den rüzgâr niyazında bulunur. Serin hava istediklerinde bunu ayın kemerine bağlarlar (Aktaran: Keleş, t.y. : 264). Bu ayin ile gökteki kutsal güçten yardım istemeyi amaçlamışlar ve atı simgesel olarak rüzgâr ile bütünleştirmişlerdir.

Türklerin atası sayılan Alper Tunga “Ay, gök için ne ise, at da er için o kadar gereklidir” (Çınar, t.y.: 40) demektedir. Atın değerini göksel unsurlarla karşılaştırmıştır.

Asya'nın kuzey-doğu uçlarında yaşayan iptidaî kavimler, bu bölgede yaşayan Gold' lara ait bir efsanede:

“Yer ile gök imişler, ta ezelden akraba,
 Ayla güneş demişler: “Ah bunlar da ne kaba!”
 Hücum edip almışlar, ayla güneşi gökten,
 Yerde zindan yapmışlar hapse koymuşlar kökten.
 Zalimmiş yer nedense, onları hep ezermiş,
 İyi kalpli gök ise, kendini hep üzermiş.
 Gök hemen kirpi olmuş, göklerden yere inmiş,
 Yerle bahse tutuşmuş, bahiste yeri yenmiş.
 Demiş: “Bana bir at ver ayna gibi çok parlak,
 “Yer aramış denemiş, mızrak at bulamamış,

Güneşle ayı vermiş, daha çok tutamamış”(Aktaran: Sarı, 2016: 10-11) ifadelerine yer vermişlerdir. Yer ve göğün diyalogu anlatılan bu metinde göğün yerden at istemesi at ile gök arasındaki bağlantıya bir örnektir. Ayrıca yer ve gök ile ilgili mitik düşünce kozmogoninin içerisinde atın göksel önemi vurgulanmıştır.

“Bir gök unsuru olarak yıldızlar, Türk kavimlerinde daima önemli bir rol oynamışlardır. Eskiden beri dünyanın tanınmış at yetiştiricileri ve savaşçıları olan Türkler, yıldızlardan günlük hayatlarında istifade etmekteydi. İyi bir yıldız bilgisi, atçı ve harpçi bir kavim için, hayati bir önem taşırdı. Akınlar kervanların ve sürülerini yola çıkışı, meraya gidiş, yatış ve kalkış, hep yıldızlara göre yapılırdı. Bu bilgiler, o toplumun gözlerini ve dikkatlerini de göğe çeviriyordu. İlgileri, toplumda bir yandan sağlam ve şaşmaz yıldız bilgisi meydana getirirken; diğer yandan da göğün, Tanrının, bu değişmez düzeni için, insanlarda hayranlık uyandırıyor ve onlar için efsaneler düzüyor ve şiirler yazıyorlardı” (Sarı, 2016: 18-19-20). Bu efsaneler ve şiirler atlarla ilgili metinleri’ de meydana getiriyordu.

Anlatıların birinde, Mezopotamya’da ‘at’ adında bir yıldızdan söz edilir. Kırgız Türklerinin Gökte Ay’ın kızı kabul ettiği Zühre yıldızı, Güney Sibiryalı halklarının inancına göre atların ve at sürülerinin koruyucusudur. Bu inanış, Kuzey Türkleri ile Sibiryalı kavimlerinde çok yaygındır. Bunun için büyük at sürülerine sahip olan kimseler, Zühre yıldızına kurban keserler ve kurban etleri ile şarapları ateşin üzerine dökerek, bunların dumanını ve kokusunu Zühre yıldızına gönderirlerdi. Gece dünyada kısrakların doğumlarını başlatırmış. Bazen ise, Batıya gidirmiş, herkes işi bırakmış. Kurtlara gün doğarmış... “ Hindistan’da Zühre yıldızı, yani “Aşvin”, bir at üzerinde gezermiş. Ancak Hindistan’da at sürüleri yoktur. Zühre yıldızının yanında parlayan iki küçük yıldız da, onun çobanları olarak kabul edilirdi. Birinin adı Tuğluk olan, iki çobandır. Çünkü Zühre yıldızının da kendisinin gökte büyük at sürüleri vardı. Bu iki çoban da onun sürülerine bakardı. Bunun içindir ki at çobanları da, bu iki küçük yıldız kendilerine uğur getiren bir yıldız olarak kabul etmiş ve onlar için kurbanlar sunmuşlardı. Altay ve çevrelerinde at sürüleri çok olduğu için, bu düşünce, yerli de olabilir. “Zühre yıldızı çıkar, çobanların korurmuş. “Tayları doğurturmuş, atlar esen dururmuş!...” Kutup yıldızına Demir-Kazık veya Altun-Kazık denmesinin sebepleri: “Kutup yıldızına en yakın burç, Küçükayı burcu idi. Yedi yıldızdan meydana gelen bu burcun kuyruğundaki yıldızda, Kutup yıldızına en yakın olan bir yıldızdı. Küçükayı burcu, Kutup yıldızı etrafında, sanki bu kuyruğu ile ona bağlanmış gibi dönerdi. Türkler, kuyruktaki bu iki yıldız, iki aygır gibi düşünmüşlerdi. “Ak-boz at” ile “Gök-boz at” olan bu iki yıldız, arkadaki dört yıldız çekerlerdi. Arkadaki dört yıldız da, Türklere göre bir araba idi. Atlarla araba arasında kalan küçük yıldız ise, arabanın oku idi. Bir “Araba oku” na benzetilen uçtaki bu yıldızda Kırgızlar, “Urgan yıldızı” derlerdi. “Kutup yıldızına bağlı olan bu atlar, Türklere göre onun etrafında dönüp durulardı. Ondandır gelen Büyükayı burcu da, sanki Küçükayı burcunun etrafına takılmış gibi, onu kovalar dururdu”. Bazı Türklere göre ise, “Büyükayı’nın yedi yıldızı, aç kalmış, vahşi birer kurt idiler. Küçük Ayın bu iki aygırına göz dikmişler ve yakalayıp da yemek için onları kovalayıp duruyorlardı” (<http://www.turkculturanci.com/>). Yıldızlar ile atların ilişkisini gök unsuru olarak bu metinlerdeki ifadeler ile belirgin hale getirmişlerdir.

2.1.2.1. Tulpar

Türk efsanelerinde kahramanların olağanüstü özellikleri olduğu gibi, Türklerin kültüründe önemli yeri olan atların olağanüstü özellikleri vardır. İnsanların dilinden anlayan sezgi güçleri kuvvetli, uçabilen, bazen insan gibi konuşabilen, sahiplerini birçok kötülükten koruyabilen kutsal varlıklar olarak görülmüştür. Atlar mitolojik unsur olarak Türk destanlarında efsanevi özelliklere sahip uçan at “Tulpar” isimlerinden biri olarak yerini almıştır.

Türk Mitolojisinde evren üç dünyadan oluşur. Tulpar ise, Gök(Üst dünya) de yaşamaktadır. Kanatlarının olması, gökyüzünden gelmesi, insanlara yardım ederek onları kurtarması gibi özelliklerinden dolayı üst dünyaya ait olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte üç dünyada da rastlanan bir varlıktır at. Üst dünyada kanatlı Tulpar, orta dünyada bozkır atı, alt dünyada ise yarı yılan vücutlu olarak karşımıza çıkmaktadır (<http://www.caglarerbek.com/>). Tulpar gök unsuru olarak düşünülse bile yer ve yeraltında da yaşayabilmektedir.

Tulpar’ın kelime anlamı, (Tul/Yul) kökünden türemiştir. Moğolca Zulbah (kel, saçsız) sözcüğüyle ilişkili olabilir. Çünkü Türk mitolojisinde kel atlara sık rastlanır ve kellik kahramanlarda olduğu gibi atlarda da gücü simgelemektedir. Yol sözcüğü ile de aynı kökten gelme ihtimali vardır. Tulu sözcüğü eski Altaycada kıraç rengi ifade edilir (Karakurt, 2011: 212). Tulpar kelime anlamı itibariyle efsanelerde anlatımlarıyla da özdeşmektedir.

“Eski Türk destanlarının Tulpar adını taşıyan uçan at motifine Kuzey Batı Türk lehçelerinin hemen hepsinde ve Uygurcada rastlamak mümkündür. Tulpar adlı uçan at İdil Ural’da Başkurtlar ve Kazan Tatarları arasında, Orta Asya’da Kazaklar, Kırgızlar, Altaylar, Karakalpaklar arasında olduğu kadar, Kafkaslarda Karaçay Malkarlılar ve Kumuklar arasında da yaşayan en canlı destan unsurudur. Çeşitli dillerde konuşan Kafkasya halklarının dillerinde ve folklorlarında da Tulpar adının karşımıza çıkması, onların Kumuk ve Karaçay Malkar Türkleriyle girdikleri kültür etkileşiminin bir sonucudur” (Tavkul, 2007: 199). Birçok Türk halklarının

efsanelerinde Tulpar motifine rastlanması, etkileşim içerisinde olduklarını göstermektedir.

Tulpar adı, onların komşuları olan çeşitli Dağıstan halklarının dillerinde de kendisine bir yer bulmuştur. Avar, Lak, Andi, Dargı ve Tabasaran dillerinde Tulpar kelimesi yaşamaktadır (<https://dilovasiwebtasarim.com/kurumsal/tulpar-nedir->). Bu dillerde varlığını göstermesi efsanelerde 'de yansıdığı anlamını çıkarmaktadır.

Karaçay-Malkar Atasözlerinde;

“Tulpar at callıdan kalmaz”

(Tulpar at kurda yem olmaz) Atasözünde de karşımıza çıkan Tulpar adı, onların komşuları olan Kafkasya halklarından Oset ve Çeçen-İnguş dillerine de geçmiştir. Tulpar adı Oset dilinin diyalektlerinde Tolpar ve Tulpar karşımıza çıkarken, Çeçen- İnguş dilinde metateze uğruyarak Tulpar biçimini almıştır (Aktaran: Tavkul, 2007: 199-200).Tulpar kelimesini çeşitli dillerde değişime uğramıştır.

Başkurt inançlarına göre Tulpar adı verilen kanatlı atın kanatlarını hiç kimse göremez. Tulpar kanatlarını, yalnız karanlıkta, büyük engelleri ve mesafeleri aşarken açar. Eğer birisi tarafından Tulpar'ın kanatları görülürse, Tulpar'ın kaybolacağına inanılır. Sihirli güçleri sayesinde şekil değiştirip başka hayvanların görüntüsüne bürünebilir (Karakurt, 2011: 288). Bu açıklamaya göre Tulpar büyümlü bir varlık olarak insanlar tarafından görünmediğine değinilmiştir.

Başkurtların kahramanlık destanı olan Ural Batır'da ata tapınmanın izleri korunmuştur. Bu destanda, Tulpar adı verilen kanatlı atlardan olan Akbuzat ve Sarat, gökyüzünde (Üst dünya) yaşayan tanrısal atlardır. Akbuzat, Göklerin hâkimi Samrav'ın karısı Koyaş'tan (Güneş'ten) doğmuş olan kızları Humay'ın kutsal atıdır. Sarat ise, Samrav'ın Ay'dan doğmuş olan kızı Ayhılı'nun atıdır. Ural Batır ve Akbuzat rivayetlerinde dev at Akbuzat, kahramanların koruyucusu ve yeryüzündeki atların neslini devam ettiren aygır rolünde ortaya çıkar (<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com>). Başkurtların kahramanlık destanında Tulpar cinsinden olan atlar yeryüzünde de, gökyüzünde de yardımcı rodedir.

Başkurt rivayetlerine göre, Büyükayı'nın en dıştaki iki yıldızı semavi atlar olup, adları Buzat (Boz at) ve Sarat (Sarı at) olarak bilinir. Karaçay Malkar folklorunda da Küçükayı'nın iki yıldızı Sarı aygır ve Toru (Doru) aygır adlarıyla tanınır (<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com>). Yıldız isimlendirmelerinde Tulpar cinsinden atlar simgeleştirilmiştir. Eski Türk destanlarında Başkurtlar dışında birçok Kuzey Batı Türk lehçelerinde de Tulpara rastlanmaktadır. Bu Türkler arasında öncelikle sayabileceğimiz Kazan Tatarları, Uygurlar, Kazaklar, Kırgızlar, Altayları, Karakalpaklar sayılabilir. Türk destanlarında Tulpar yaşayan en canlı unsurdur (<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com>).

“Genelde beyaz veya kara (tek renk) bir at olarak betimlenir. Beyaz kanatları vardır ve Kuday (tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratılmıştır. Dünyanın en uzun destanı olan Kırgızların Manas Destanı'nda, Manas'ın ünlü savaşçılarının sürdürdüğü kanatlarıyla rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsanevi atlar mevcuttur. Tulpar adı yalnızca Türklerde değil komşu Avar, Lak, Andı, Dargı ve Tabarasan dillerinde de yaşamaktadır. Osetlerde Tolpar, Çeçemlerde Turpal olarak yer almaktadır. Bir Kumuk atasözünde şöyle demektedir.

Tulpar yerün birevü buççağunda bulsa da, öz yilkısın tabar.

(Tulpar dünyanın bi başka köşesinde olsa da, kendi sürüsünü bulur.)
“(Karakurt, 2011: 211). Bu ifade düşünüldüğünde, Tulpar üstün özellikte bir varlıktır. Tanrı yeryüzündeki yiğitlere hediye olarak göndermiştir.

Abdurrahman Han Destanı'nda Çinlilerle savaşan aynı adlı kahramanın Ak Tulpar adlı kıratı at da uçmaktadır. Bir Başkurt destanı olan Zoya Tülek'de aynı adlı kahramanın atı konuşur ve uçmaktadır. Bunun gibi Türk İslam inançlarında da Hz. Hamza'nın Hızır'a geçen atı Aşkar uçar, bereketlidir yani kutludur (<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com>). Tulpar'ın uçmasının yanı sıra konuştuğuna da rastlanmaktadır.

“Ebul Gazi Bahadır Han'ın Şererei Türk, c. II: 205'de anlattığı üzere Cengiz Han'nın Başşamanı Kököçü'nün görünmez bir dünyadan (Teb Tengri) indiği söylenen “bakla kırır bir atın üzerinde göğe yükseldiğine” inanılır” (Aktaran: Keleş,

t.y. : 258). Türklerin inancında Tengiricilikte atın önemli bir yeri vardır. Bu inanç ise, atın uçabildiğinin göstergesidir.

“Goçgargulı ve Onun Atı” masalında Goçgargulı’nun atı su atının neslinden gelen bir tulpardır ve uçar. Sahibini birçok tehlikeden korur. “Sonunda ihtiyar, balığı soymak istemiş. Balığı soyunca karnından bir tay çıkmış. O tay, çok zayıfmış. İhtiyar, onun su atının neslinden olduğunu anlayıp, hemen üzerine su serpererek serinletmiş” (Aktaran: Gökçimen, 2010: 171). Tulpar’ın bu hikâye ile su menşei at cinsinde olduğunu kanıtlamaktadır.

Destanlarda batır doğduğunda atı da onunla aynı zamanda doğar. Bazen gökyüzünden (üst dünyadan) gelir. Bazen de sürü içerisinde bakımsız, cılız, hastalıklı ve göze batmayan bir atken, batır büyüyüp güçlenince o da bir anda kendine has özelliklerini kazanır ve güçlü bir at olarak ortaya çıkar. Bir batır hayatını kaybettiğinde atı da onunla birlikte gömülmekteydi. Yapılan kazılarda ortaya çıkarılan birçok kurganda insan kemiklerinin yanında at kemiklerinin de bulunmasının nedeni böylece anlaşılmaktadır. Bu durum kanatlı atın öteki dünyaya batırla birlikte gittiği inancının kanıtıdır. Batırın atı batır ile birlikte doğar ve batır ile birlikte ölür. Batır Tulpar’a ihtiyaç duyduğunda daha önce almış olduğu atın kuyruğundan veya yelesinden bir parça kılı yakar ve Tulpar bir anda yanında beliriverir. Tulpar’ın bir anda ortaya çıkması ve bir anda kaybolması, onun farklı dünyalar arasında seyahat edebildiğinin kanıtı olarak görülmektedir. Bunu insanlar yapamaz ama Tulpar yapabilir. Bu efsanevi özellik kutsal “Samruk” kuşunda da görülür. Samruk da batırın ihtiyaç duyduğunda yakarak kendisini çağırması için tüyünden bir parça vermektedir (<http://www.kazakkultur.org/>). Bu anlatılar ile Tulpar sadece kendisi büyülü değildir aynı zamanda kılıarı’ da büyüselleştirilmiştir. Ayrıca Batırın en iyi dostudur.

Tulpar, Abdurrahman Han Destanı’nda Abdurrahman Han, Çin Askeri Valisi Ambal ile savaşmak üzere Piyalma’ya giderken “Ak Tulpar” adlı olağanüstü hususiyetlere sahip olan atına biner (Aktaran, Akman, 2003: 238) olarak ifade edilmektedir. Dünyanın en uzun destanı olan Kırgızların Manas Destanında bu “tulpar” uçan kanatlı atlardan söz edilir. Manas’ın ünlü savaşçılarının sürdürdüğü kanatlarıyla

rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsanevi at “tulpar” vardır (Sarı, 2016: 81). Bu destanlarda Tulpar savaş mücadele sahnelerinde savaşçılara yardım etmektedir.

Resim 2.6: “Altın Elbiseli Adam”ın başlığında iki adet Tulpar figürü var. Kazakistan Almatı, Esik Kurganı, M.Ö. 5. yy. (<https://otukenormanininfilizleri.blogspot.com/2016>)

Kazakistan’ın Isık (Esik) Kurganında bulunan Altın Elbiseli Adam şapkasında bariz bir şekilde Tulpar’a yer verilmiştir. (Bu başlık üzerindeki atın boynuzlarının dağ keçisi olduğunu söylemektedirler. Fakat bu şaman geleneğinde ölümlerin ve doğaüstü varlıklara boynuz eklemek bir adetti). Arkeolojik olarak da Kazakistan’da keşfedilen Esik Kurganında bulunan Altın elbiseli adam isimli elbisenin başlığında Tulpar figürü vardır (<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com>). Esik kurganında bulunan altın elbiseli adamın şapkasında bulunan bu figür ile Tulpar motifinin geleneksel süsleme sanatlarında da kullanıldığı görülmektedir.

Resim 2.7: Moğolistan Devlet Arması Kazakistan Devlet Arması
(<http://www.kazakkultur.org/2015/05> - <http://devridunya.blogspot.com/2013/03/>)

Moğolistan Devlet Arması ve Kazakistan Devlet Armaları üzerinde kültürün bir parçası olduğunun ispatı niteliğinde kanatlı atlar Tulpar bulunmaktadır.

Türk mitolojisindeki Tulpar özellikle Kıpçak kökenli Türk uluslarının bayraklarında, armalarında da karşımıza çıkmaktadır. Kırgızların Er Töştük efsanesinde de kanatlı kıratı bulmaktayız. Er Töştük'ün eşinin kendisine verdiği başka bir at da kanatlı ve olağanüstü özelliklere haizdir, sadece belli yerlerde görülür, diğer zamanlarda gri toz bulut biçimindedir (Aktaran: Keleş, t.y. : 272). Tulpar motifinin devlet armalarına işlenmesi, ona verilen değeri göstermektedir. Çeşitli süs ve dekoratif eşyalarda tulpar motifine rastlanmaktadır.

Resim 2.8: İskitlere ait Tulpar bir içecek kupasına nakşedilmiş
(<https://semrabayraktar.blogspot.com/2013/10/>)

Resim 2.9: Trakya'da bulunmuştur Tulpar./ İskit M.ö.6. yy. Getty Müzesinde (<https://www.gettyimages.com/>- <https://semrabayraktar.blogspot.com/>)

Resim 2.10: Kassiler M.Ö.13.yy Saka Türklerinin Atası (Resimdeki Kanatlı At Adam, Türk Kültüründeki Tulpar'dır.) (<https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2017>)

Atıyla bütünleşmiş olan Türk boylarından, İskitler'in mitolojik efsanelerinde kanatlı at-adam birleşimi olan Tulpar imgeleri yer almaktadır. İnsan hayvan karışımı mitolojik figürlerin anavatanı Mezopotamya'dır. Sakaların (Batılılar İskit olarak anarken, Doğulular Saka der) atası sayılan Kassiler'e ait (M.Ö. 13. Yy) bir mühürde bile insan kanatlı at karışımı figürler görülmektedir (<https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2017/10/mitolojide-tip-ve-aydinin-antik-donem.html>).

Yunan mitolojisinde Kheiron, at adamlarının en bilgisi, en ünlüsü ve en iyisidir. Bir doğa adamı olan Kheiron doğadan aldığı derslerle en büyük yiğitleri yetiştirmiştir (Erhat, 2011: 174). Kheiron, Türk boylarının mitolojiye Tulpar olarak yansıma şeklidir. Khiron'un da bir İskit-Şifacı Kam olması büyük bir olasılıktır

(dergipark.gov.tr/download/article-file). Sakalara ait bu motif ile Tulpar'ın insan karışımı olduğunu gösteren bir örnektir.

Resim 2.11: Tulpar Silindir M.Ö.13 yy. Kuzey Mezopotamya (<https://semrabayraktar.blogspot.com>)

2.1.2.2. Ejder Aygırı - Sudan Çıkan Aygır

Su menşeli atlar (sudan çıkan atlar) grubuna mensup kanatlı ejder-at ikonografisidir. Bu atlar kanatlı ve yüzgeçlidir. Atla ilgili en eski mitolojik unsurlar suyla bağlantılıdır. Sudan çıkan atla ilgili efsaneler Uzak Doğu'dan Yakın Doğu'ya kadar olan bölgelerde bilinmektedir. Hunlar ve diğer Türk kavimleri tarafından bilinen mağara ve ejder ayinleriyle ilgili olduğu düşünülen ejder aygırı efsanesi Hunların yaşadığı Kuça bölgesiyle ilgilidir. Kuça bölgesi atları, küçük olmalarına rağmen uzun yolculuklarda dayanıklıdır. Ejder ve mağara aygırı efsanelerini yalnız Türklerle akraba olan halklar (Eftalitler ve Tu-yü- hunları) değil Türklerde bilmekteydi. Ibn Hürdezbih sudan çıkan at efsanesinin bir Türk versiyonunu anlatmaktadır. Hortal'daki Bek hanedanının oturduğu Rustabak'ın girişinde olağanüstü bir at cinsinin atası olan ve Beklerin boş yere uğraşarak yakalamaya çalıştıkları sudan gelen aygırın ortaya çıktığı bir gölün var olduğu söylenmektedir. Sudan gelen veya Ejder efsaneleri daha sonra Kaşgart'ın anlattığı hayvan hikâyelerine göre, yüksek platoların mistik atmosferinde genellikle birdenbire ortaya çıkan yabani atların bu büyülü aygırdan olduğunu ispatlamaktadır (Esin, 2004: 277). Ejder aygırı cinsi sudan çıkan ya da mağra ejderi cinsinden türeyen bazende ikisinin birleşimi cinsinden olan varlıklardır.

“Türklerde özellikle erken dönemlerde bereket, refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiş bu efsanevi yaratık, Ön Asya kültürüyle ilişkiye geçildiğinde bu

anlamları zayıflamış ve daha çok alt edilen kötülüğün simgesi olmuştur” (Çoruhlu 2011: 172). Atın bu açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda Ejder Aygırı ya da sudan çıkan aygır hem iyi amaçlar doğrultusunda hem de kötülükte rol almaktadır.

Sudan çıkan at motifi de Türklere mahsustur. Abbasiler devrinde Arap devletinin idaresindeki Türk orduları askerlik yanında at yetiştirmekle de memur edilmişlerdir. Onların halifeler adına Bağdat civarında yetiştirdikleri atların, göl aygırından türemiş olduklarına inanılıyordu. Hatta meşur Arap atı nesli de bu emirleri yetiştirmiştir. Bu gün Amuderya'nın kollarından Vakh havzasında, Rusta-Bik mevkiinde sudan çıkmış atlar hakkında hikâyeler vardır (Aktaran: Akman, 2003: 235-236). Sudan çıkan bu atların su ile bağlantısı olduğu için aynı zamanda yüzdükleri de düşünülebilir.

Efsaneye göre: “Hurtal'daki Bek hanedanının oturduğu Rustabak'ın girişinde olağanüstü bir at cinsinin atası olan ve Beklerin boş yere uğraşarak yakalamaya çalıştıkları sudan gelen aygırın ortaya çıktığı bir göl vardı. Sudan gelen aygır yüksek platoların gizemli yerlerinde dolaşmaktaydılar.” Dağ atı olarak da adlandırılan bu atın suyu ateşten bir gölle bağlantılı ehli atlar ve yabancı aygırlardan türediği ve en iyi atlardan üstün tutulduklarına mitolojik efsanelerde rastlanılmaktadır (Aktaran: Naskali, 1995: 65). Büyülü ve üstün güce sahip olan bu atlar mitolojide diğer cins atlardan üstün görünmektedir.

Başka bir efsaneye göre; Kanatlı ve yüzgeçli atlar Kaf Dağı'nın altındaki (Süt Gölünde) bulunmaktadır. Hz. Hızır ölüme çare ararken Süt Ak Göl'de uçmakta ve yüzmekte olan kanatlı ve yüzgeçli atları görmüş, tutamamış, nihayet (Süt Gölüne) şarap dökerek bu atları sarhoş edip bir çiftini tutmuş, kanatlarını koparmış, bunları çiftleştirmiş, at nesli türemiştir. En kıymetli cins atlar için sudan çıkan bir aygır orada rastladığı bir kısraqla çiftleşmiş, ejder aygırı cins atlar bunlardan türemiştir (Uraz, 1994: 145).

Resim 2.12: “Denizden çıkan üstü benekli at”, Manisa il halk kütüphanesi’nde Bulunan 3109 No’lu Acabü’l Mahlukat)

Bir söylenceye göre de cins atlar tanrılarla ejderhalardan türemdi. Budizm’de at ve ejderha Tanrı Brahma’nın dağıdır. Ejderha, Türk mitolojisinde önemli bir varlıktır. O; güç, bolluk ve iktidar sembolü sayılmıştır. Çeşitli dünya mitlerindeyse ejder hem iyi hem de kötü bir tiptir. Çoğu mitte kötü iken, Çin mitolojisinde tanrıya ait sarayın koruyucusu, yağmur ve rüzgârın ilahı, deniz ve akarsuların tanrısı gibi kutsal ve olumlu özelliklere sahiptir (Aktaran: Gökçimen, 2010: 175). Ejderhanın bu özellikleri Ejder Aygırı cinsinden olan atla da ilişkilendirilebilir.

Zengi, Abbasi halifesine hizmet eden Huttal beyi Ebu Yakub’un zamanında meydana gelen bir olayı nakletmektedir. Semerkant elçisi, halifeye derisi yaban eşeği renginde hatta ondan daha ilginç renkte, çirkin bir Türk atının en önde yürüdüğü bir at koleksiyonu hediye etmişti. Dağ atı (tagi) olarak adlandırılan bu atın, suyu ateşten bir gölle bağlantılı ehil kısraklar ve yabani aygırlardan bile üstün tutulurdu. Azgın sulara sahip ve babası vahşi aygırlar olan bir gölle bağlı evcil kısrakların yavrusu olduğu söylenmekteydi. Siyu-ki ve diğer yerlerde bulunan ateş suları olarak adlandırılan sular ve ılıca suları daima ejder efsaneleriyle ilgilidir. Ejder at efsaneleri yalnızca İç Asya’daki değil Yakın Doğu’daki Türkler arasında da yaşamıştır. Sirtında yaban eşeğinin gibi çizgileri olan alaca atlar kategorisinin Kır At ve diğerleri gibi genellikle sudan çıkan aygırlarla bağlantılıdır (www.edebiyatogretmeni.net). Bu ifadeler düşünüldüğünde sudan çıkan atların genellikle gri tonlarda olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca diğ er atların belirli işaretlerinden sudan çıkan veya Ejder aygırı türü olduğu anlaşılabilir.

Sudan çıkan at efsanesinin izleri 18. yüzyıla kadar yaşadığını Anadolu' nun sevilen şairi Dadaloğlu'nun atını övmek için söylediği sözler ortaya koymaktadır.

“At kulağın dikmiş de göz süzer

Gövel ördek gibi göllerde yüzer

Çırpındırır yele, ceyrandır tozar

Atın eşkini seldir, yeğite gerek “(Aktaran: Naskali, 1995: 66) beyitlerini dizmiştir. Bu beyitlerde atın sulara yüzdüğu belirtilmektedir.

Sudan çıkan aygırlar için şöyle de bir efsane daha vardır: Bunlar sudan çıkar, yine suya girerler. Kırk tanedir, büyülüdürler. Buldukları sudan yahut denizden çıkarak pınar suyu içmek istedikleri sırada, bir adam birini yakalar, üstüne binerse aygır buna çok sevinir, adamı rüzgâr sür'ati ile istediği yere götürür. Artık aygır onunla beraber kalır, emri altında bulunur (Uraz, 1994: 146). Bu efsanede ise büyü kanatlı atın sahibini kendi seçtiğine değinilmiştir.

Yuen-Chih'lere göre ise bir mağarada tanrıların atı bulunmaktadır. Bazı kısıraklar oraya gider, gebe kalırlardı. Cins atlar bunlardan doğ ar. Türkistan bölgesinde Mazdaist' lerin tapmaklarında gökten inmiş, bakırdan bir at bulunuyordu. Bu at yarıya kadar toprağa gömülü idi. Haziran ayında nehirden bir altın at çıkar, bu gökten inmiş atla çiftleşirdi (Uraz, 1994: 146). Ejder aygırı efsanesi bu mağarada tanrının atı ile bağlantılı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sudan çıkan aygır ve gökten inen at'ın çiftleşmesinden kanatlı ve yüzgeçli atlar türemiştir.

Mağara menşeli rivayetlerin ise en eskisi Pamir yaylasında yaşamış olan Ak Hunlar' a aittir. Onların yaşadıkları ülkelerde bir dağdaki mağarada yaşayan ilah atma kısıraklar sürülmek suretiyle döl alınır. Topraktan türemiş at motifine batı Türkistan'da Soğd kabilesi efsanelerinde rastlanmaktadır. Gökten düşmüş ve bakırdan yapılmış at, yarıya değin toprağa gömülmüş durumdadır, yılbaşında nehirden bir at çıkar ve bu tapındaki ata karşı kişner (Aktaran: Akman, 2003: 235).

Bu anlatı sudan çıkan ve mağara efsaneleri ile bağlantılı at'ın ortaya çıkmasına bir örnektir.

“Azerbaycan rivayetinde Kırat, Aras'tan çıkan aygırdan doğan iki taydan biridir. Türkmenistan rivayetinde ise Derya-yı Şor'dan çıkan aygırın neslinden doğmuştur. Kırat'ın bu şekilde olağanüstü hususiyet kazanması motifi mitolojik devirlerden kalan orijinal bir motiftir “(Aktaran: Akman,2003: 236). Köroğlu'nun Elaziz rivayetinde Köroğlu'nun babası atları seçerken bir sürüyü Tuzlu Göle sürer. İçinden yalnız Kırat kurtulur. Bu da Kırat'ın Su Aygırı neslinden olduğunu göstermektedir (Boratav, 1982: 66). Köroğlu destanında Kırat genellikle sudan çıkan aygır olarak yer almaktadır.

“Dede Korkut Destanı'nda Bamsi Beyrek'in atı Benli Boz deniz kuludur. Bu at, zindana düşen sahibini on altı yıl bekliyor. Bu hikâyenin varyantlarında ise bu at konuşmaktadır, yine bu hikâyelerde kahramanın atı gelecek felaketi ve düşmanın yaklaştığını sezer ve sahibine haber verir: Ala aygır kaçan kim yağı kokusunu alsa ayağın yere döğerdi, tozu göğe çıkardı “(Aktaran: Akman, 2003: 236).”Dede Korkut Hikâyelerinde adı geçen deniz kulunu boz aygırdır” (Aktaran: Esin, 2017: 1329). Bu destanlardaki Benli Boz sudan çıkan aygırlar, diğer destanlardaki kanatlı at göre bu at konuşabilmektedir. Ayrıca bu büyülü at gelecek fenalıkları hissetmektedir.

Oğuz Kağan Destanında ise, Oğuz kahramanı Bamsi Beyrek'in atı Ak-boz da, sudan çıkmış bir aygırdan (deniz kulunu) türemiştir. Bamsi Beyrek, zindandayken kendisini 16 yıl bekleyen sudan çıkma “deniz tayı”na methiye düzer. Bu at da Köroğlu'nun atı gibi Türk mitolojisindeki su-at ilişkilidir, esrarengiz ve duygulu bir hayvandır. Beyrek “öz yurduna” kavuştuğunda, “kafirlere” ait bir at sürüsü görür fakat “bir de ne görsün. Kendisinin deniz tayı boz aygırı, o atların arasındaymış. [...], kara yelesinden yakalamış, deniz tayı boz aygırı kendisini tanımış. Uzunca kişneyip sevincini belli etmiş. Beyrek heyecana gelmiş, atına övgü düzmüş:

“Açık bir meydana benzer senin alıncığın.

İki gece ışık saçan taş a benzer senin gözcüğün.

İbrişime benzer senin yeleciğin.

İki çifte kardeşe benzer senin kulacığın.

Eri istediğine yetiştirir senin sırtın.

At demem sana, kardeş derim, kardeşimden daha iyi

Başıma iş geldi, arkadaş derim, arkadaşlarımdan daha iyi... dedi” (Aktaran: Keleş, t.y.: 260) ifadelerini kullanarak atına olan bağlılığını göstermiştir.

Destanda bu olağanüstü at sahibinin övgülerinden anlayıp pek “memnun kaldı, ayaklarını oynatıp tatlıca kişnedi. Beyrek atın göğsünü kucaklayarak [...] taş benzeyen gözlerini öptü. Atına binip doğruca hisarın önüne geldi” (Çınar, 1983: 39) ifadeleri yer almaktadır. At tıpkı bir insan gibi sahibinin ona söylediği beyitleri anlamaktadır.

Kars yöresinde Aygır Gölü, Toroslarda Tekir suyunun gözü sudan çıkan at efsanelerine konu olmuştur. Kars’ın Boğa dağında bir Aygır Gölü vardır. Rivayete göre su içmeye gelen kısrakları gölden çıkan bir aygır aşar. Erzurum’da yaşayan bir rivayete göre Bingöl’den bir yıl doru, bir yıl kır olmak üzere çıkan birer aygırın kısrakları aştığı söylenir. Bu aygırların tayları makbuldür (Yardımcı, t.y.: 94). Anadolu’da sudan çıkan at efsaneleri yaşamaktadır.

Resim 2.13: Muhammad İbn Mahmud Tusi. 16. yy. Türkiye. Ejder At. **Resim 2.13.**Sağdaki detay

Yukarıdaki ‘Ejder At’ motifinde uçan bir at görünmektedir. At’ın ön kısmı koyu yeşil rengindedir, arka kısmı ise, ejderha ayaklı ve kuyrukludur. Kırmızı ve mavi renklerde harikulade görünümde kanatları vardır. Mekân olgusunda, yeşillikler ile çiçeklerin olduğu bir atmosfer hâkimdir.

Semavi uçan at efsaneleri hem Helen mitlerinde hem de Orta Asya Türk ve Çin mitlerinde yaşamaktadır. Ortak motif olarak suda yaşayan ejderhanın uçan bir şey olduğu da betimlenir. Benekli güneş atı Tcheou-you hem ejderha hem kuştur. Kuça’nın ejderha atları gökyüzüne kağanı taşır. Eski Türk el yazmalarında ilk kez cennetle çağrıştırılırlar, semavi kağan Göktürk bu hayvan şeklinde gösterilir. At ayrıca gök ve yıldız tanrıları olarak da ortaya çıkmaktadır. Tung-huang bölgesi Türklerinde bu at hilalî bir varlıktır. İbni Fadlan, İdil Bulgar Türklerinde at binen ruhların mızraklı savaşçılar olduğunu yazmaktadır. Semavi fenomenler olarak anlatılırlar. Doğu Türkistan’da uçan at efsaneleri zengindir. Kaşgarî belki de bu nedenle arketip bilinçaltıyla ata binmeği “kanatlanmak” kelimesiyle açıklar ve “Er atın, kuş kanadın” der (Keleş, 2017: 135). Bu ifadeler ile atın hem ejderha hem suda yaşadığını belirtilmektedir. At’ın türk dünyasında kutsiyene değinilmiştir.

Resim 2.14: Kanatlı Denizati Broşu Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde- Lidya Dönemi- M.Ö.6.Yüzyıl-Uşak Toptepe Tümülüsü (<http://anfaengerwriter.blogspot.com/2015>) **Resim 2.14.** Sağdaki Detay

Antik çağın en zengin kralı ola Krezüs, tuttuğu her şeyin altın olması için tanrıya yalvarır ve dileği kabul edilir. Ancak Krezüs çok zengin olduğu halde mutlu olamaz. Krezüs’ün lanetli diye bilinen eşsiz hazineleri, öldüğü zaman Uşak yakınlarındaki tümüslere gömülmüştür. Bu hazinelerden biride Kanatlı Denizati broşudur. (<http://anfaengerwriter.blogspot.com>). At başlı, kanatlı olan bu yaratık, ön kısmı at

anatomik yapısındadır ve kuyruğu ise, balık kuyruğu biçimindedir. Sudan çıkma at ikonografisi içinde yer aldığı biçiminde yorumlanabilir.

2.1.2.3. Burak

“İslam inancına göre, Hz. Muhammed’in miraca çıkararak kanatlı binektir. Şimşekten hızlıdır. İslam kaynaklarının anlatılarına göre Burak katırdan küçük, merkepten büyük, beyaz renkli, yıldırımdan yaratılmış, kanatları ışıl ışıl yanan cennete yaşayan bir dâbbedir. Burak kelime kökeni ise, Arapça yıldırım, şimşek, parıldamak, ışıldamak anlamlarına gelen Berk kelimesinden türetilmiştir. Kur’an’da böyle bir isim geçmemekle beraber, hadis kaynaklarında böyle bir varlığın olduğu yer almaktadır. Burak İslam inancında bir binek veya binek aracı olarak ifade bulmasına karşın, Türk kültüründe çoğu zaman bir at olarak algılanmış ve bu nedenle halk edebiyatı içerisinde büyük bir önem kazanmıştır” (Karakurt, 2011: 81). Burak parıldamak, ışıldamak ve şimşek gibi kelime anlamları ile kendi dış özellikleri ile bütünleşmektedir. Şimşek gibi hızlı olması ve miraca göğe çıkarken parlak olması bakımından kelime anlamına uygunluk sağlamaktadır. Burak’ın Türk edebi metinlerdeki varlığının yanı sıra kanatlarının olması göğe yükselmesi ve kutsal güçlerin yanından gelmesi bakımından Tulpar ile benzerlikleri vardır.

Burak, Hz. Peygamber’i Mekke (Mescid-i Harâm)’den Kudüs (Mescid-i Aksâ)’e kadar götüren bu binek şu beyitlerle ifade edilmiştir:

“Ol Burâk altumda şöyle yürüdi

Her adımını göz irince yir idi

Şöyle yürüdi ki yilden dağı tiz

Bir dem içinde irişdük Kudüs’e biz”

Burak, hadislerde “Katırdan küçük merkepten büyük, uzun, beyaz renkli, adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna kadar atabilen” bir binek olarak tanımlanmıştır (Aktaran: Can, 2015: 272). Gideceği yere en hızlı adımlarla olağanüstü yeteneği ile ulaşmaktadır.

Başka eserlerde Burak tanımlaması, “Yüzü insan yüzüne benziyordu ama boyu bir deveden daha uzundu. Boynu da ata benziyordu. Tüyü güzel kokulu miskten; teni kızıl elmastan; ayağı altından; gözleri ve kulakları inciden ve zümrütten idi; bir deve gibi ayakları ve güzel kokan sığır kuyruğu gibi kuyruğu vardı; yuları kızıl altından idi ve türlü türlü değerli taşlar, cevherler diziliydi; kırmızı renkli akik taşından olan üzengisine beyaz inciler ve değerli mavi taşlar dizilmişti. Burak’ın tüylerinin rengi kara ve aktı. Hz. Âdem yaratılmadan önce cennet içinde yaratılmış. Cennette kuşların bulunduğu bahçe içinde gezen bir binekti. Her bir adımı gözün görebildiği yer kadardı. Rüzgârdan daha süratliydi” ifadeleri ile daha ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir (Can, 2015: 272).

Metinlerdeki anlatılarda, Allah’ın miraç gecesinde Cebrail ile İsrail’e seslenerek Hz. Muhammed’e binit olarak hizmet etmesi için bir dâbbe seçmelerini emrettiği ve bu amaçla onları cennet merasına gönderdiği belirtilmektedir. Cebrail, cennet merasına geldiği zaman oradaki hayvanların cennet suyu ve nebatları ile safa içinde olduklarını görmüştür. Fakat içlerinden birisi çok zayıftır ve yemeden, içmeden ağlar vaziyette durmaktadır. Onun yanına giderek bu halinin nedenini sorar. Burak, Hz. Muhammed’in adını duyduğu günden beri onun ismine âşık olmuştur ve onun hasreti ile figan etmektedir. Cebrail Burak’a, Allah’ın Hz. Muhammed’i miraca davet ettiğini ve bu yolculuk için onun binit olacağını müjdelemiştir. (www.open.access.hacettepe.edu.tr) Burak’ın cennette Cebrail’den kaçtığını belirten ibâreler de bulunmaktadır. Cebrail, Burak’ı yakalayamamıştır. Cebrail; cennetten ayrılmanın onu vuslata erdireceğini bildirince Burak kaçmayı bırakmış ve Cebrail’in yanına gelmiştir. (Samsakçı 2010: 97, Tural 2011: 384-385). Cebrail’ in Burak ile diyalogu bu şekilde yer almıştır.

Cebrail’in Burak’a yetişememesini Burak’ın hızını gösterme maksadı ile metinlere dâhil edildiği şeklinde yorumlanabilir. Metinlerde Burak’ın tarihsel ve kozmogonik geçmişiyle ilgili rivâyetler de bulunmaktadır. Bu rivâyetler de doğal olarak dinsel tarih ile ilgilidir. Hz. Âdem yaratılmadan önce halk edilen Burak, cennet meralarını mekân edinmiştir. Fiziksel görünüşü nedeniyle şaşırان melekler onun ne sebep ile yaratıldığını merak ederek bunu Allah’a sormuşlardır. Allah;

günahkârlara şefâatkâr olacak tüm peygamberlerden üstün bir resûl göndereceğini ve yanına davet ettiği gece Burak'ın ona binit olacağını bildirmiştir (Tural 2011: 389-390). Bu ibareler ile Burak Hz. Muhammet'in bineği olduğu için kutsaldır.

Resim 2.15: “Burak ve Melek”, II Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Acaibu'l Mahlukat

Resim 2.16: Hz. Muhammed (s.a.v)'in Miracı (Kantar, 2009: 115).

Hz. Muhammed ile Burak'ın göklere miraca yükselişi şu şekildedir; Hz. Muhammed Mekke'de uyurken Allah Cebrail'i gönderir. Cebrail uyumakta olan Elçi'nin ayaklarını öper. Kanı olmadığı ve cennette yaratıldığı için Cebrail'in dudakları soğuktur. Bu soğuk öpüş Resul'ü uyandırır. Cebrail ona, Allah'ın, Elçi'sini

yanına çağırıldığını söyler. Evin kapısını ıslıl ıslıl kanatlı, insan yüzlü Burak beklemektedir. Hz. Muhammed Burak'a biner ve uçarak önce Sina Dağı'nın doruklarına, sonra da rüzgarları içerek Allah'ın katına ulaşırlar (<https://sites.google.com/site/>). Bu ifadeler ile Burak olan bineğin yüzünün insan olduğu tasvir edilmiştir.

Buhari Salât, 8'de Burak şu şekilde geçmektedir:

“Bundan sonra katırdan küçük ve merkepten büyük, beyaz renkte “Burak” isminde bir hayvana bindirildim. Bu hayvan, her adımını, gözün görebildiğini son noktaya atıyordu. Bir anda Mescid-i Aksa'ya geldik. Cebrâil, Burak'ı, bütün peygamberlerin bineklerine bağladıkları bir halkaya bağladı...” (Karakurt, 2011: 202) ifadeleri yer almaktadır.”.bütün peygamberlerin bineklerine bağladıkları bir halkaya bağladı...” denilen ifadede diğer peygamberlerinde Burak gibi bineklerinin olduğu şeklinde belirtilmiştir.

Hz. Muhammed'in Burak'a binmeden önce hüznünlendiğini ve durduğunu belirten varyant metinler vardır. Allah'tan, Cebrail'e; peygamberin neden durduğunu öğrenmesi için buyruk gelmiştir. Cebrail'in sorusu üzerine Hz. Muhammed'in; “ben bu kadar izzet ve ikram gördüm, ağırlandım, ben bu halde iken acaba zayıf ümmetimin hali kıyâmet gününde nasıl olur, o mahşer meydanında elli bin yıl bunca günahların yükünü nasıl çekerler, sırat köprüsünün otuz bin yıllık yolunu nasıl geçerler diye düşündüm” cevabını verdiği ifade edilmektedir. Peygamberin bu cevabı üzerine Allah; “ey habîbim, rızamı kazanan kulumun mezarına bir Burak gönderirim ve onunla sıratı geçiririm, elli bin yıllık zaman bir anda geçer; sen üzülme, hatırını hoş tut” hitabında bulunmuştur (Meyân 1976: 393). Bu hitap ile Burak bineğinin Allah'ın rızasını kazanan insanlar ile bağlatısı'nın olacağı belirtilmektedir.

İslam inancında, eşi Sare ile yaşayan İbrahim peygamberin diğer eşi Hacer ve oğlu İsmail'i ziyaret etmek için Mekke'ye giderken Burak'ı kullandığı ve aynı gün içinde akşam vakti yine Burak ile geri döndüğü ifade edilmiştir (Karakurt, 2011: 202). Burak'ın islam Anavartalarında varlığı daha çok belirgin hale gelmektedir.

Burak ismi ona, renginin son derece parlak olması sebebiyle veya hızı şimşegi andırdığı için verilmiştir. Yine bazı İslâm tarihleri, söz konusu bineğe Hz.

Muhammed (s.a.s)'den önceli bazı meselâ Hz. İbrahim (a.s.) Burak'a binip önüne Hz. İsmail'i, tersine de Hz. Hacer'i bindirerek Mekke'ye getirdiği bu rivayetler arasındadır.. Burak' ın bu rivayetler ile yeryüzünde' de varlığı vardır (<https://samil.ihya.org/ansiklopedi/burak.html>)

Resim 2.17: Gökte bir Burak 17.yüzyıl minyatür (<http://minyatarsanati.tumblr.com/>)

“Gökte bir Burak” adlı minyatürde, Hz. Muhammed’in kanatlı bineği beyaz olarak yan profil olarak vurgulanmaktadır. Büstü insan yüzlü uzun siyah saçlı olarak tasvir edilmiştir. Gökteki ay ve yıldızlar Burak’ ı temsil etmektedir. Burak tasvirinin alt kısmında bulut formunda çizgisel formlar yer almaktadır.

Kurân’da betimlenmemesine rağmen insan yüzlü ve gövdesi benekli bir binek biçiminde tasvir edilmiştir (Aktaran: Başbuğ, 2012: 287). Burak hadis, siyer ve tefsir gibi İslami kaynakların verdiği bilgilerle şairlerin hayal ürünü olmuş ve adeta efsanevi bir varlığa dönüşmüştür. Minyatürlerde konu olan bu varlık, zamanla başka kültürlerden de etkilenerek değişik vasıf ve şekillerde resmedilmiştir.

Türk halk şiiri geleneğinde çığır açmış olan Karacaoğlan mısralarında Burak’ı aşağıda şu şekilde ifade eder;

“...Arap at da Burak olur

Koç yiğitte yürek olur

Bun deminde gerek olur

Yiğide hor bakmak olmaz...”

(Karacaoğlan) (<https://books.google.com.tr>).

Sezai Karakoç aşadaki dizeler ile Burak bineğe değinmektedir;

“...Birden göründü Burak

Burak aldı ve gitti peygamberi

Yıldırım çeken bir paratoner gibi

Bu yürüyüş titretiyordu Cebrail’i

Ürpertiyordu o vahiy erini çemberini

Eritiyordu kelimeleri

Emiyordu bahar başaklarındaki

Ses sütünü göğün şiddetli çekirgeleri

Sabır tek başına yönetiyordu töreni:

Hızla geçiyordu göz önünde

Panoramik İsâ Mûsâ belgeleri

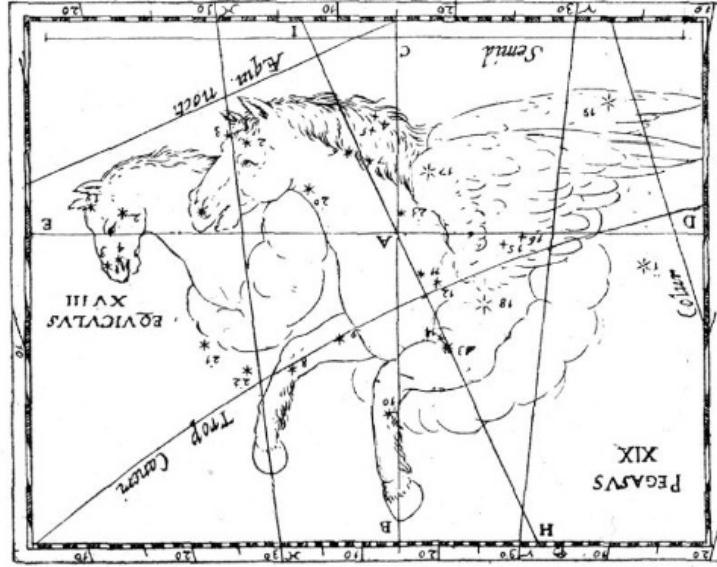
Sonra bir boşluğa varıldı

Hızla bitmişti Burağın saati...” (Karakoç 1989: 95) ifadelerine yer vererek Burak ve Hz. Muhammet’in miraca yükselişini Sezai Karakoç şiirinde yeniden yorumlamıştır. Bu ifadeler ile Türk epik eserlerinde Burak mitinin yansıdığı görülmektedir.

2.1.2.4. Fers-i Azam

Semanın kuzey yarım küresinde Keykavüs (Cassiopee) ile Elfaris (Persee) burçları yakınlarında parlak büyük yıldızlardan bir burçtur. Feres-i âzam ve feres-i ekber adları, Kanatlı At’ın gökteki iki atın büyüğü olduğunu dile getirmektedir. Minyatürlerde atın isimlendirilişi astroloji ile ilgilidir. Astronomların gökyüzündeki bazı yıldızları çeşitli yaratıklara benzetmeleri üzerine bu benzetmeye at da dâhil

olmuştur. At miti, Feres-i Azam, Kıt'atül Feres gibi isimlerle kuzey kutbu yıldızını temsil etmektedir (Kutlu, 2014: 202-203). Uçan at veya kanatları olan at yıldızları simgelemesi bakımından bir gök unsuru olarak düşünülmektedir.

Resim 2.18: Yıldız Sembolü Pegasus (<http://chronologia.org/tr/>).

Fers-i Azam ya da Kıt'atül Feres kuzey kutbu yıldızını temsil etmesi bakımından Yunan mitojisinde Pegasus ile benzerlikleri vardır. Çünkü Pegasus' da biçimsel olarak takımyıldızını temsil etmektedir.

Pegasus takımyıldızında Güneş ilkbaharın başlangıcının önünde bulunmaktadır, Pegasus sembolik olarak burç takımyıldızı olmayıp ekvator takımyıldızdır. Ancak Pegasus burç takımyıldızı olan Pisces ile Aquarius arasındaki ekliptiğe hemen hemen dokunmaktadır. Ayrıca Vahiy'in Yunanca metninde burada kuştan çok memeli hayvan anlamına gelen bir söz vardır (<http://chronologia.org/tr/>). Bu açıklamalar ile benzerlikleri belirginleşiyor.

Resim 2.19: Feres-i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Acaibü'l Mahlûkat

Minyatürlerde gördüğümüz Feres-i Azam adlı fantastik at figürleri Acaibü'l Mahlûkat yazmasındaki bir tasvirde sadece vücudunun ön kısmı görünmektedir. Siyah beyaz tonlarındaki at gerçek at vardır.

Resim 2.20: Kıt'atül Feres, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Acaibü'l Mahlûkat

Kıt'atül Feres isimli, Acaibü'l Mahlukât adlı yazmanın içinde yer alan minyatürdeki at figürü ise doğa motifleri içerisinde, belden yukarı bedenine ek olarak iki ayağı ile betimlenmiştir. Rengi beyazdır. Yeleşi ise hiç yoktur.

Resim 2.21: Feres'i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 5355 No'lu kayıtlı Sururi Çevirisi Acabü'l Mahlukât

Kıt'atül Feres isimli fantastik at figürü minyatürleri ise yine Acaibü'l Mahlukât adlı eserde yer almakta olup, ilk örnekte tamamen bedeninin yarısından itibaren görünürken Fere'i Azam adlı eserde, kanadı ve baş kısmı görünecek şekilde betimlenmiştir (Kutlu, 2014: 202-203). Mavi zemin üzerinde verilen figür uçarcasına bir haldedir ve rengi beyazdır. Bedeninin üzerinde ise yıldız motifleri bulunmaktadır

“Uygurlar Kutup yıldızına “Altun Kazuk”, yani “Altın kazık” derlerdi. Diğer Türkler ise, ona genel olarak “Temir-Kazık” yani “Demir Kazık” demişlerdi. Böyle denmesinin sebebi de, bu yıldızın göğün direği gibi tasavvur edilmesinden ileri geliyordu. Buradaki “Kazuk” veya “Kazık” sözü, bugünkü Türkçemizdeki anlamını, az çok karşılamaktadır. Anadolu’da, eski Türk mitolojisinin Kutup Yıldızı ile ilgili izleri, hâlâ yaşamaktadır. “Demir kazık”, “Demir Direk” gibi sözlerimiz, Anadolu Türklüğünün de kutup yıldızı için kullandıkları müşterek deyimlerdir. Bu yıldıza, bazı yerlerde de “Kuluçka” da denir. Bu ad da, yıldızın hareket etmemesinden dolayı verilmiş olmalı idi. Türkçede “kazık” demek, yerinde duran kımıldamayan, tahta veya demirden yapılmış, büyük bir çividir. Buna bağlanan atlar da hayvanlar da onun etrafında döner dururlardı “(Sarı, 2016: 32). Bu mitolojik anlatılar ile at figürleri ve yıldızlarla bağlantıları güçlenmektedir.

Kutup yıldızının bir “At kazığı” gibi düşünölmüştür. “At kazığı” eski Türklerde daha önemlidir: “Türkün çadırının veya evinin önünde, en kıymetli şeyi sayılan atını tutan ve atının emniyetini sağlayan önemli eşyalarından biri de, at kazığı idi. Ortaasya’da yaşayan atlı Türklerin, her birinin evinin önünde, bir at kazığı vardı: “Türkler, Tanrılarını da kendileri gibi düşünüyorlar ve onun da kutsal bir atı olduğunu, bu atın da bir kazığa bağlanmasının gerektiğini tasavvur ediyorlardı”. Kutup yıldızı gezmeyen bir yıldızdır. Yine Türk mitolojisine göre, “Uzaydaki bütün yıldızlar, tıpkı bir at gibi ona bağlanmış ve onun etrafında dönerler”. Aynı zamanda “Göğün göbeği” de yine Kutup yıldızı idi. İşte Türklerin, gökteki yıldızlarının düzeni hakkındaki astronomik düşüncelerini ve uzay (Macrocosmos) ile ilgili tasavvurlarındandır. Küçükayı burcunu incelerken, bu burcun kutup yıldızının en yakın olan iki yıldızı, birer at olarak tasavvur edilmişlerdi. Arkadaki dört yıldız ise, bir gök arabası idi.

“Ak, boz atlar çekermiş, Küçükayı burcunu,

“Tanrı kazığa germiş, dizginlerin ucunu” (Sarı, 2016: 43). Beyaz ak atlar gökte yıldızlar ile anılması renk simgeçiliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok yıldızı at ile özdeşirmekte idiler.

Ortaasya’nın eski atlı Türkleri, bu burca büyük bir önem verirlerdi. Anadolu ile Ortaasya’yı bir derviş gibi gezen H.Vambery’nin de, bu burca verilen önem gözünden kaçmamıştı. Ona göre, “Kırgızlar bu burca, Yedi Karaçkı, yani Yedi haydut derlerdi. En uçtaki iki yıldız, Ak-Boz at ile Kök-Boz adlı iki aygırdı. Ak-boz deyimleri, bu atların renklerini gösteriyorlardı. Ortadaki yıldızı da, bir nevi arabanın oku oluyormuş. Bu suretle bu iki at, Kutup yıldızına koşulmuş olarak gökte koşarlarmış”. Vambery de, bu efsanenin su katılmamış bir Türk görüşü olduğunu söyledikten sonra, hayranlığını belirtmekten geri durmamıştı (<https://books.google.com.tr>). Türkler Burç olarak benimsedikleri yıldızlara çeşitli at isimleri vermişlerdir. Her biri ayrı isimler ile yeni anlatımlar ortaya çıkarmışlardır.

Resim 2.22: Yay Burcu (Kavis), Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 3109 No'lu Acabü'l Mahlukat

Yay burcu ayı açıklamalarına göre: “ Bu burçta doğanlar iri bedenli, elâ gözlü, beyaz yüzlü, sağlıklı insanlar olup, öğretmen, vaiz, ressam gibi mesleklere sahip olurlar. Yazma eserlerde Kavs adıyla geçer. Minyatürlerde de belden yukarısı insan aşağısı at şeklinde bir yaratık olarak betimlenmiştir. Kuyruk kısmı kimi zaman ejder başı şeklinde olmuştur. İnsan figürü ise elinde bir yay tutar vaziyette arkasına doğru dönmüş ve nişan almış hâldedir. Bazı tasvirlerde ise yay burcu figüründeki insan, arkaya değil öne doğru atış yapar halde verilmiştir” (Kutlu, 2014: 222). Kuyruklarının Ejder figürü kuyruğu biçiminde olmasının nedeni Ejder Aygırı efsanesi ile ilgili olabilir.

Resim 2.23: Yay Burcu (Kavis), Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 5355 No'lu Acabü'l Mahlukat

Sonuç olarak, Türk kültür yaşantısı içerisinde büyük rol üslenmiş olan at, efsanelerde, masalarda ve mitoslarda varlığını sürdürmüştür. Bu anlatılarda atlar inanç evrenine dâhil olmuş ve olağanüstü özellikler atfedilerek bazen konuşabilen bazen ise uçan ve kanatları olan bir varlığa dönüşmüştür. Genellikle kanatları olan atlar Tanrı tarafından gökyüzünden insanlara yardım etmesi için gönderilmişlerdir. Büyüsel özellikleri ile dünya yaşamında efsanelerin oluşumuna katkı sağlamışlardır. Kanatlı at bazı anlatılarda gök cismi olarak yer almış ve yıldızların simgesi olarak burç'a dönüşmüştür. Bu bakımdan astroloji ile ilgili olmuştur. Şamanlığı benimseyen eski Türklerin inanç sisteminde uçan at imgelerine rastlanmıştır. Şaman ayinlerinde simgesel olarak at başlı sopa ya da davul (tüngür)'ün ata dönüşeceği düşünülüp uçarak gökyüzüne gidip Tanrıdan haberler getirileceği inanılmıştır. At uçuğu göz önünde bulundurulduğunda kanatlı düşünülmüş bir hayvan olarak yorumlanmıştır. Buna benzer pek çok şaman inançları Anadolu'da efsanelere yansımıştır.

Kanatlı at'ın varlığı hakkında inançlar, mezar taşı olarak heykel yontulmuş ve bu anlayış ise kanatlı at'ın ölen kişiyi cennete götüreceği düşüncesinden kaynaklanmıştır. Çeşitli süs eşyalarında ve kıyafetlerinde kanatlı atlar işlenmiştir. Minyatür sanatında varlığını masalsı anlatım üslubu benimsenerek kanatlı at formu olarak ortaya çıkmıştır. Birçok Türk halklarının devlet armalarında da kanatlı at görünmektedir. Bu etkileşim ve oluşumlar doğrultusunda kanatlı at'ın Türk mitolojisindeki yeri belirginleşmektedir.

2.2. Çağdaş Türk Resminde Masalsı Anlatımlı Resimlerde Kanatlı At Sembolleri ve Bu Sembolleri Eserlerinde Kullanan Sanatçılar

At Türk kültür evreninde maddi hayatta büyük bir önem taşımıştır. Bu maddi önem manevi bir bağlılığa da sebep olmuştur. Onlara olağanüstü özellikler vererek mitleştirmişlerdir. Mitlerde çoğu kez kanatlı atlara rastlanmıştır. Efsaneler ve masalarda mit unsuru olan kanatlı at minyatür resimlemelerinde kendini göstermiştir. Türk mitolojisi, efsaneler ve masalarda kanatlı at'ın varlığı hakkında oluşumlar göz önünde bulundurulduğunda Çağdaş Türk resim sanatında masalsı anlatımı üslup olarak benimseyen ressamın eserlerinde kanatlı at formunu kullandıkları saptanmıştır. Ve ressamın anlayışları hakkında bilgilere yer

verilmiştir. Kanatlı at formunun olduğu masalsi anlatımlı resimler, sanat eleştirisi yöntemleri ile analiz yapılarak yorumlanmıştır.

2.2.1. Bedri Rahmi Eyüpoğlu (1911- 1975)

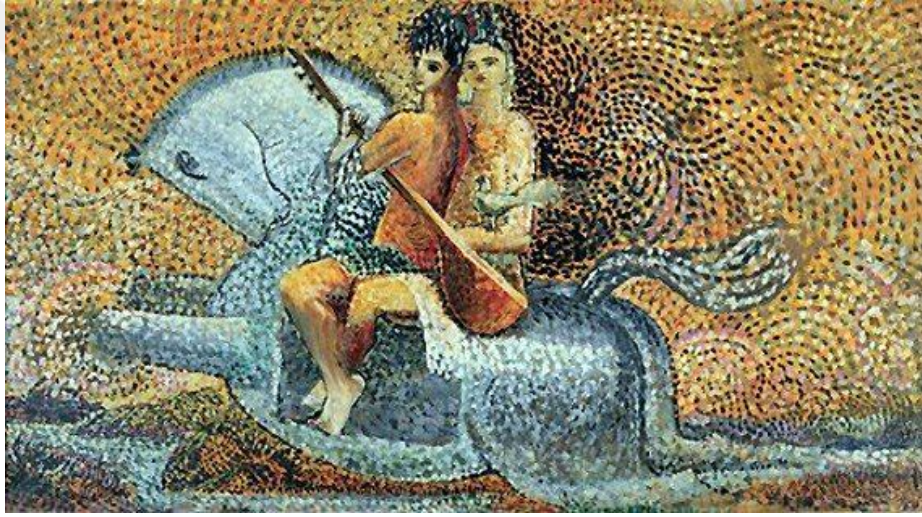
Resimlerinde coşku dolu anlatımıyla bilinen Bedri Rahmi, folklorik temalarıyla, Halk masallarını vurgulayan imgeleriyle, kendi yorumlama kabiliyetiyle öyküleyici bir üslup benimsemiştir. Sanatçının resimlerinde, Türk yaşantısına ilişkin konuları içeren, geleneksel motiflerle kurguladığı, geometrik, soyut biçimlerde bezemeler renk uyumu ile kaynak olarak kullanmış motifin ağırlık kazandığı süslemeci bir tutumla, teknik ve uygulama açısından özellikleri dikkat çekmektedir.

Sanatçının özümseyerek içselleştirdiği ve eserlerine yansıttığı imgeler, öznelleşerek sürekli yeni anlamlar oluşturabilecek biçimlere dönüşmektedir. Bu öznelleşen imgeler hikâyecilikten ve derinlik etkilerinde nakışlardaki güçlü plastik - estetik etkiyi taşıyacak şekilde yüzeye renklerle ve çizgilerle nakşedilmiştir (Coşkun, 2017: 209). Resimlerdeki motifler bu anlamda masalsi anlatıma yardımcı semboller olarak ortaya çıkmaktadır.

Söylemlerinde, nakış ve resim sanatı ile fikirlerini şöyle ifade etmektedir; “Halk sanatında resmin yerini nakış tutar. Ömründe bir tek sahici tablo görmemiş milyonlarca insan vardır, fakat içine nakış girmemiş bir tek ev, bir çift göz bulunabileceğini sanmam. Bizim memleketimizde nakışın tuttuğu yere gelince, bu alanda eşimiz yoktur diyebiliriz. Çünkü bize suret çizmeyi yasak etmişler, biz de bunun acısını dünyanın hiçbir tarafında bulunamayacak kadar çeşitli nakışlar yaparak çıkarmışız. Nakışlardaki renk ve biçimleri incelerken yolum yazmalara düştü. Bir seneden beri çeşitli yazmaların, yazmacılığın, yazmacıların peşindeyim.” Bu satırlar Bedri Rahmi'nin geleneksel Türk el sanatlarının halkın içinde her zaman varlığını koruyan ve ilgisini çeken bir sanat dalı olduğunu vurgulamakla kalmaz aynı zamanda Türk resminin ‘Milli’leştirilmesine olan inancının kaynağı olarak nakış sanatını tanımlar (<http://www.antikalar.com/bedri-rahmi-eyuboglu/>). Resim sanatında çok kültürlü yapının damarlarından beslenen Eyüboğlu mozaik resimlerinde Anadolu'nun zengin motiflerini ustalıkla dekoratif biçimlere dönüştürür. Halk

sanatına, sağlam bir kaynak olarak eğilir, ama ona hazır bir kalıp ve malzeme gözüyle bakmaz. Ona göre halk sanatı ulaşılabilecek olan değil hız alınacak bir yerdedir (Aktaran: Coşkun, 2017: 210). Halk sanatına ait bütün motiflerin yeniden özgünleşmesini amaç edinmiştir.

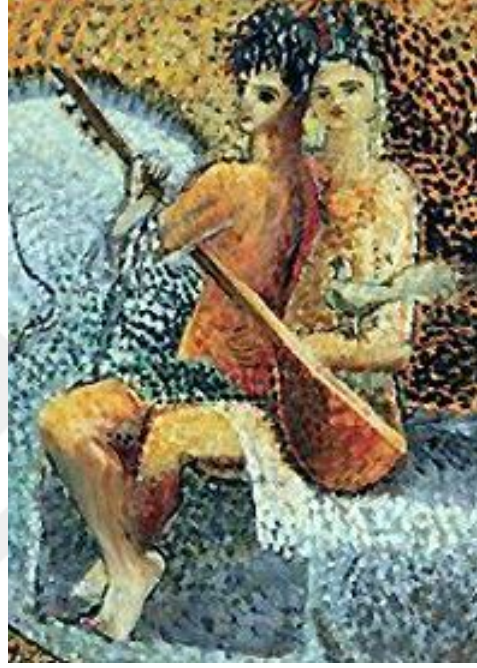
Bedri Rahmi'nin resimlerinde, medeniyetlerin izlerinin kesişmesi olarak görülmektedir. Anadolu'nun nakışı, Osmanlı İmparatorluğu'nun minyatürü, Bizans sanatının mozaikleridir. Türk Halk destanlarının ve olağanüstü olaylarla süslenmiş, gerçek ve gerçek dışı olayların anlatıldığı halk öykülerini kendi kurgusallığında işleyerek yeni düş penceresi açmaktadır.

Resim 2.24: At Üstünde Aşıklar - Bedri Rahmi Eyüboğlu 1944 (<https://medium.com>)

Masalların belirsiz bir zamanda geçmesi, olağanüstü yer ve kişilere yer vermesi nedeniyle ancak masalarda görülebilecek bir kurgunun görüldüğü “At Üstünde Aşıklar” isimli resim, Bedri Rahmi'nin coşkulu psikolojisini yansıtan mozaik etkisi bırakan farklı fırça vuruşlarını, canlı renklerini, kendine özgü biçimlerini ve karakter betimlerini göstermesi açısından önemli bir örnek olarak görülmektedir. Resmin olağanüstü anlatım özellikleriyle masalı andıran bir tutumu vardır. İki sevdalının mutluluğu ve kavuşmayı gerçekdışı yaşamda bulmaktadırlar. Resimde mekân sıcak renk tonlarının olması gündüz etkisi vermektedir ve uzakta belli belirsiz kuş bakışı tepelikler görülmektedir. Kanatlı at, duruşu itibari ile gökyüzünde oldukları izlenimi vermektedir. Kanatlı at'ın ayaklarının yukarıdan

aşağıya giderek kaybolması görünmezler de olan sihirli bir dünyaya gidecekmiş hissiyatı oluşturmaktadır. At'ın kanadı sanki uçacağında görünüyormuş gibi şeffaf, transparan dokusuyla fırça vuruşu itibariyle sıhhi bir gücü sahiptir. At'ın boynunun bükük olması ise; müzik dinletisinden duyduğu hazzı hüznü duruşunda belli etmiştir.

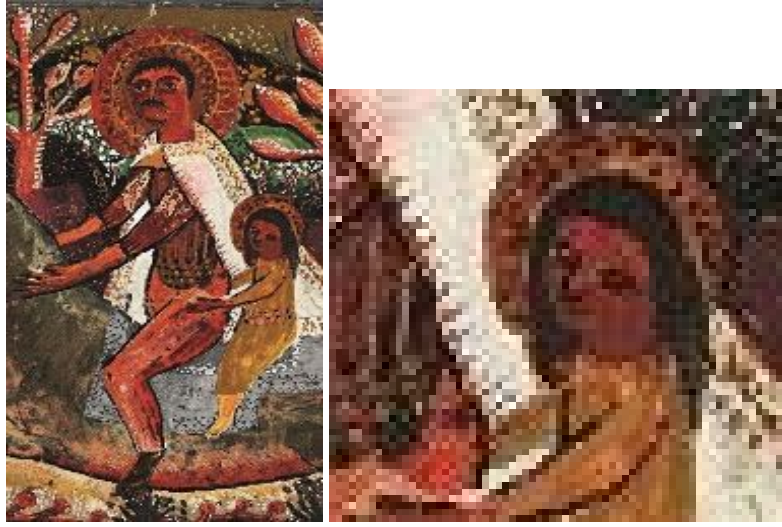
Resim 2.24. Detay

Resimin odak noktasında iki figür kanatlı atın üzerinde uçuyor vaziyettedir. Resmin sol tarafındaki figürün elinde saz vardır. Türk kültürü için, saz âşıkları sembolize eder. Resmin sağ tarafındaki figürün kolundaki kuş ise, insan ruhunun bir sembolü, özgürlüğü, ruhun ebediliğini, zihinsel etkinlik ve düşüncenin hızını sembolize etmektedir. Sağ taraktaki figürün saçlarının gökyüzünde dalgalanması uçuyor olmasının göstergesidir.

Resim 2.25: Gravür, Bedri Rahmi Eyüpoğlu (<https://www.asanatlar.com>)

Masalımsı bir izlenim sunan bu eserde, resmin dış yapısına baktığımız zaman ilk algımızda oluşan, kare bir kompozisyon içerisinde, ön planda at üzerinde figürler görmekteyiz. Resimde genel görünümünde kahverengi, toprak tonları hâkimdir ve yer yer kiremit rengi, yeşil tonlamalar vardır. Mekân algısında ise, ağaçların, çiçeklerin ve yeşil bezemelerin olması figürlerin ormanda olduklarını düşündürmektedir. Ağaçların arkasında uzaklarda dağ ve tepelikler gözükmektedir. Ön planda olan yeşil ve kahve tonlarında at figürü, ayaklarının gergin olması ve duruşu itibari ile ormanın içerisinde rüzgâr gibi kanatları olmasa da uçuyormuş izlenimi vermektedir.

Resim 2.25. Detay

Uçuyor izlenimi veren göksel bir at olduğu gözlenen bu figürün üzerinde iki figür vardır. Bu figürlerden biri erkek diğeri küçük bir kız çocuğudur. Atın ön kısmında resmin sol tarafına denk gelen figür bu atın boynundan tutarak sürücüsü konumundadır. Baş kısmında yuvarlak kiremit ve kahve tonlarındaki ışık saçtığı düşünülen form figürün sihirli bir gücü temsil ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu figürün üzerinde beyaz tonlarda ve uzun arkaya doğru hafif uçuyor etkisinde pelerin vardır. Prenslerin, kralların olduğu konulu masallarda sıklıkla rasladığımız bu görsel imge resimdeki figürde ruhani özellikleri olan bir varlık şeklinde düşünülebilir. Bu figürün arkasında öndeki figürün vücudundan tutan, sarı tonlarda elbise giymiş, uzun saçlı bir figür vardır. Figürün diğer figürde olduğu gibi baş kısmında yuvarlak kahve tonlarında form vardır bu form ruhani, büyüsel bir simgeyi ifade etmektedir. Atın üzerindeki figürlerdeki düşsel imgeler ile atında olağanüstü özelliklerinin olduğu ve gerektirdiği dünyalara yolculuk yapacakları hissiyatı oluşmaktadır.

2.2.2. Cihat Burak (1915-1994)

Tüm sanat hayatı boyunca resimlerini masalsı bir üslupta sürdürdüğü görünen, Cihat Burak; mimar, ressam, öykü yazarlığı, seramik sanatçısı gibi mesleklerde yer almıştır. Resme ilgisini ön planda tutan sanatçı, toplumsal psikoloji, toplumsal eleştiri ve toplumsal gerçekçilik anlayışı ile fantastik bir duyarlılık ve mizah duygularıyla iç dünyasının bir yansıması olarak, gerçek dünyadaki ait imgeleri

öyküsel anlatımla resimlerine yansıtmıştır. 1960'lı yıllardan sonra gelişen Türkiye'nin yeni fikir oluşumu doğrultusunda çözümlemeler yapan sanatçının eserlerinde fanteziyle karışık toplumsal yorumları okunmaktadır. Sanatçının resimlerinde naif resmin özellikleri bir öge olarak görünmektedir. Kendi iç dünyasının dışavurumu olan bu resimlerinde, boya kullanımındaki dokusallık, pasta harcı kadar kalın boyalı, karşıt renkler, farklı perspektif bakışla ve büyüğü fırçasıyla izleyenlere yeni bir düş dünyası açmaktadır. Toplumun değerlerini, birey olarak insanların yaşadıkları toplumsal gerginlikleri ve bu nedenle aldıkları yaraları eleştirel bir duyarlılık ile betimlerken resimlerindeki bu kahramanların genellikle topluma mal olmuş kişiler olması dikkat çekmektedir (<https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/cihat-burak>). Her resminde içtenlik, arınmışlık, yapmacıksız ve çocuksu bir üslupla bir öykü anlatmaktadır. Düşündürürken gülümseten resimlerinde yaşadığı dönem içinde sosyal, politik ve kültürel tarihin bir yorumlayıcısı olmuştur. Her dönemi tarihsel özellikleri ve dönemsellikler veya duyarsızlıkları hiciv ve mizahla ele almış, toplumsal yaşamın oluşumlarını belgeselleştirmiştir. Yapıtlarında gerçekçi bir duyarlılıkla garip kentler, dolambaçlı yollar, kediler, kuşlar, çeşmeler, kalabalıklar karışık bir yapı içinde yer almakta, boş kalan yerler de renklerle doldurulmaktadır. Gözlemci ayrıntıları önemseyen imgelem gücü zengin bir sanatçı duyarlılığı ile nesnelerin doğal yapıtlarını bozmadan Naif, fantastik resimleri ile düşündürürken gülümsetmektedir (Kahramankaptan, 2001: 88). Bu hiciv anlayışını resim dilini kullanarak yeni bir özgünlük alanı oluşturmuştur.

Tansuğ'a göre (2008: 381) "Zengin bir muhayyele çabası ile dikkatli bir gözlem sonucunda oluşan her Cihat Burak resmi, yaşanan kentsel gerçeklerin altındaki fantastik değer hatlarının cevher birikimleri halindedir" (Aktaran: Öztürk, 2013: 31). Toplumun gerçek kesitlerini ortaya koyan Cihat, çoklu düş argümanları ile gerçek ve gerçekdışı olguları birleştirmiştir.

Sanatçının kaleme aldığı öyküler ise, tablolarına paralel zengin bir anlatım diline sahiptir. Burak'ın resimlerini oluşturan anlayış, duyarlılık, hatta işçilik, öykülerinin de temelidir. Bu öykülerin birkaçında günün herhangi bir saatinde herhangi bir yerde sıradan insanların davranışları, konuşmaları yansıtılmaktadır

(<https://www.beyzatarih.com/ansiklopedi/cihat-burak>). Halk hikâyelerinden yola çıkarak yaptığı eserleri ise kendi has özgünlüğüyle sıradanlığı aşarak fantastiğe ulaştığı gözlenmektedir.

Cihat Burak, yaşadığı toprakların tarihi, edebiyatı, sanatı ve kültürel birikiminden yalnızca biçimsel olarak değil, çocuksu bir duyarlılıkla yararlanmış ve konunun işleniş biçimiyle Türk resmine farklı bir değer kazandırdığı görülmektedir.

Resim 2.26: Koroğlu Destanı, 1955, Tuvale yağlıboya, 162 x 97 cm Sakıp Sabancı Müzesi Koleksiyonu (Erdemci, Germaner, Koçak, Rona, 2008: 163) (<https://docplayer.biz.tr/>)

Halk hikâyelerinden olan, Koroğlu destanını bir resminde konu edinmiş ve resimdeki öyküsel anlatımı ile örnekler arasında yer almıştır. Koroğlu Destanı isimli yapıtında sanatçı, efsanevi bir kahramanın hikâyesini ayrıntılı bir tutumla işlemiştir. Resmin dış yapısında, sihirli güçleri ifade etmek için transparan etkiler vardır.

Sanatçı bu efsaneyi, saflığın, güzelliğin temsil ederek kendi dünyasında yeniden kurgulayarak, mizah öğelerine başvurarak iyimser bir tutumla resmetmiştir.

Resim 2.26. Detay

Resimde derenin öbür tarafında Koroğlu'nun karşısında bulunan ışıklar saçan beyaz düşsel figürün, sihirli köpükleri içtiği takdirde Koroğlu'nun kazanacağı, yiğitlik, şairlik ve sonsuz güç gibi büyük bir gücü temsil ettiği görülür. Ressam edebi metindeki sözlü anlatıya göre, "Seyis Yusuf, Bolu beyinden intikam almak için gözlerini açacak ve onu güçlü kılacak üç sihirli köpüğü içmek üzere oğlu ile birlikte pınara gider. Ancak, Koroğlu babasına getirmesi gereken bu köpükleri kendisi içer, yiğitlik, şairlik ve sonsuz güç kazanır." (<https://docplayer.biz.tr>) resimde vurgulanmak istenen sahnedir.

Resim 2.26. Detay

Edebi bir tür olan Köroğlu Destanında, Ruşen Ali'nin (köroğlu) Kıratını, resmin sol üst tarafında yer alan ağacın altında bulunan beyaz kanatlı at olarak tasvir etmiştir. Birçok Türk halklarının masallarında da Kırat'ın uçtuğu anlatılır. "Köroğlu'nun kanatlanıp uçarak avlunun duvarlarını aşan ünlü atıdır" (<http://www.webdetarih.com/tarih/turk-tarihindeki-kutsal-atlar.html>). Rüzgâr gibi uçan atlar arasında yer almaktadır.

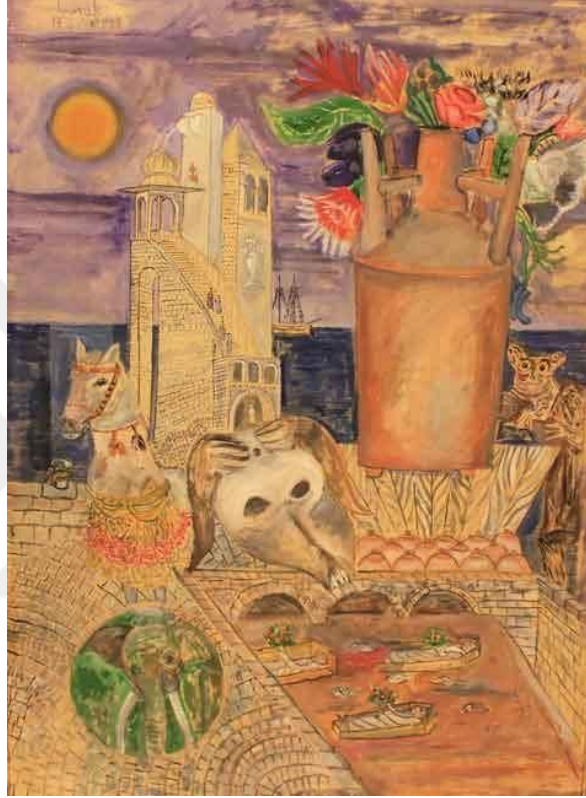
Bir rivayette ışık görmeden beslendiği, koşarken ayaklarının yere değmediği anlatılmaktadır. Bir anlatıda da çamurda koştuğu halde tırnakları çamurda bulaşmadığı, yerden tiz gittiği ve kuş gibi uçtuğundan bahsedilir (Aktaran: Keleş, 2017: 133). Kırat destan kahramanı olan Köroğlu kadar öneme sahiptir. Resimde Kırat (kanatlı at), Köroğlu görevini tamamlamasını bekliyor gibi, uçmaya hazır halde duruşuyla his vermektedir. Kırat'ın edebi masalda bembeyaz olduğu hiç lekесinin olmadığı bahsedilmektedir fakat ressam kıratın üzerinde benek imgeleri eklemiştir. Türk mitolisine göre, gökten indirilen olağanüstü özelliklere ait kanatlı atlarda gök tanrı atları benekli gönderir çünkü benek şansın simgesidir. Kırat'ın arkasında kırmızı olağanüstü özelliklere sahip kanatlı bir at gözükmektedir.

Resim 2.26. Detay

Resmin sağ üst köşesinde topluluk şeklinde oturan figürler vardır. Bu figürlerin orta kısmında ön planda elinde Anadolu'ya haz geleneksel kıyafetli figür vardır. Türk halk folkloruna ait kopuz çalmaktadır ve diğer ozanlar ellerinde saz

ortadaki ozanı dinlemektedirler. Resmin sol alt köşesindeki figür, Köroğlu'nun babası Yusuf'tur çünkü figürün saç ve sakallarının beyaz olması yaşının büyük olmasının belirtisi ve göz bebeklerinin olmadığı ise kör olduğunun göstergesidir. Duruşu itibariyle geleneksel bir halının üzerine oturmuş ellerini açmış dua ederek beklemektedir.

Resim 2.27: Cihat Burak, t.y. (<http://www.turkishpaintings.com/index.>)

Öyküleyici bir üslubun hâkim olduğu bu eserde, dış yapısında dikey bir kompozisyon görünmektedir. Resmin genel renk anlayışında sarı, turuncu ve kahverengi tonlar hâkimdir, yer yer mor, lila, mavi ve yeşil tonlamalara yer verilmiştir. Birçok simgesel imgelerle gizemli anlatımlar mevcuttur. Mekân algısında, uzakta kaleye benzer bir bina göze çarpmaktadır, kalenin arkasında mavi renkte deniz vardır ve denizin üstünde uzakta olan masalımsı bir gemi görünmektedir. Kalenin ön taraflarında eski taş yapıları ile örülmüş duvarların olması, ön kısımda havada renk renk çiçeklerle dolu bir çömleğin olması ve diğer imgelerin etkisi ile geçmiş bir zaman kesiti olarak görünmektedir. Gökyüzünde

resmin sol üstünde güneş imgesi vardır ve kullanılan açık lila, sarı tonlarla atmosferin gündüz geçmekte olduğu anlaşılmaktadır. Resimde ön kısmına baktığımız zaman kuş bakışı üstten aşağı doğru bir görünüm vardır.

Resim 2.27. Detay

Resmin odak noktasında sol tarafa denk gelen kısımda, ön profilden yarım görünen havada yer alan beyaz ve krem tonlarda bir at vardır. Atın başında süslü bir yular, boynunda boncuklarla bezenmiş bir takı ve gövdesinin ön kısmında desenli formlarla süslenmiş sarı, turuncu tonlarında kumaş giyinmiştir. Bu at gövdesi ve ayaklarına doğru renk geçişlerinde taranparan olarak kaybolması, havada olması itibari ile ruhani bir hayal etkisi oluşturmaktadır. Resmin sağ alt köşesinde üstleri açık kefenlenmiş tabutlar yer almaktadır, bu tabutlar gökyüzündeki imgelerle simgesel bağlantıları olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu imgelerden biride gökyüzündeki at sülüetidir. Eski Türk kültürü içerisinde atların önemi önceki yazılarımızda belirmiştik. At mistik bir yolculuğu simgelemektedir. “Halk tasavvufunda da at, nefis olarak geçmektedir. Miraca atla çıkan ulu kişi, nefisini yenmiş, nefesine binmiş olmaktadır” (Aktaran: Çavuşoğlu, 2007: 95). Sahibi öldükten sonra, yaşayacağına inanılan öbür âlemde biniti olarak düşünülmüştür (Çavuşoğlu, 200: 95). Bu inanışlarla birlikte resimde tabut içerisinde olan cesetlerin at ile bağlantısı olduğu düşünülebilir. Atın sağ tarafında bir hayvanın kafatası iskeleti kanatlı olarak havada uçmaktadır. Bu uçan gerçekdışı imge ölümü simgelemektedir.

2.2.3. Nuri Abaç (1926- 2008)

Masalsı anlatımı resimlerinde uslu edinen, Nuri Abaç; düş, masalsı varlıklar, mitolojik yaratıklar, fantastik mekânlar ve gerçek dünyadan uzaklaşan kozmik bir dünya sunmaktadır izleyiciye. Bu masalımsı dünyanın izleri halk söylencelerinin gerçeküstü teknolojisiyle bağdaştıran Nuri Abaç'ın resimleri, 1970 öncesi ve sonrası iki farklı döneme ayrılmaktadır.1970'lere kadar süren döneminde, yalnız düşlerde yaşayabilecek gerçek dışı kurgular hâkimken 1970'den sonra günlük yaşamdan konulara resimlerinde yer vermiştir. Bu yöneldiği konularda Karagöz'ün kişiliğinde ve biçim benzetmesinde tarihi ve güncel, olayları ele almıştır. Balıkçıları, simitçileri, pazaryerleri, meyhaneleri, düğünleri, çay bahçeleri gibi yurdun akla gelebilecek özgün tüm ayrıntıları üzerinde yoğunlaştı. Geleneksel anlatım biçimlerinden, kültürel kalıtların biçim dillerinden etkilendi ve yöreselliğin evrensel duyumuna ulaştırmıştır (<http://www.beyazart.com>). Resimlerinde fantastik tutumlar, yaşama sevinci, eğlence, mutluluk, coşku dolu dinamizm masalsı anlatıma bağlılık göstermiştir.

Özgün bir Türk resmi için, kendi sanat eserlerimizi inceleme gerekliliğine inanan, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde yer alan sanatları inceleyen ve minyatür sanatı üzerine derin araştırmalar yapan Abaç, bir söyleşisinde “Bedri Rahmi Eyüboğlu benim yakın arkadaşım. Onun düşünceleri ve felsefesi beni etkilemiştir. Onun resimlerini bıraktığı yerden devam ettirmek istiyorum. O geleneksel el sanatlarımız olan halıdan, kilimden, yazmadan yola çıkmıştır. Ben de minyatürlerden” diyerek minyatür sanatına bağlılığını ifade etmiştir (Aktaran, Öztürk, 2013: 40). Minyatür sanatına büyük önem veren Abaç resimlerinde etkisini gösterdiği gözlenmektedir.

“Minyatürlerde şematik anlatım, istifleme, saydam renk dokusu ve renkli dekoratif öğeleri resimlerinde çağdaş bir yorumla uygulamaktadır, ele aldığı her bir konuyu düşsel ve masalsı bir dünya sunmaktadır. Gündüz düşleri, nostalji ve ince bir alay resimlerinin özünü oluşturmaktadır. Çarklı Boğaz vapurlarının çarkıfelek çarkları tekerleğe dönüşmüş, kimisi köpüklü, kimisi yelkenli vapurlar, sırça köşkler, lokomotifler kubbeli kamariyelerde aşklar, renk renk bezemelerle süslü balıkçı gemileri, uçan atlar, eski bakırcılar, parklar neşe içinde maziye hatırlatan pastel

renklerden oluşan armonisi düşsel masalsı bir anlatım sunmaktadır. Düz çizgiye yer vermeyen karmakarışık yarı hayvan yarı insan görünüşlü yaratıklar mitolojik varlıklar, savaş arabaları, kaçışın simgesi bisikletler, tarihsel olayları Hitit kabartmaları kıvrır kıvrır, salkım saçak çizgilerin yarattığı fantastik kurgular içinde geleneği çağdaş sanat yapıtlarında yeniden anlamlandırmakta, gücünü çizgiden ve plastik biçimden alan yapıtlara dönüşmektedir” (Ersoy, 1998: 85).

Osmanlı Türk süsleme sanatlarına ilgisi olan Nuri Abaç Karagöz ve Hacivat tasvirli resimlerinden şu şekilde bahsetmiştir: “Elimin yettiğince minyatürler üzerlerinde incelemelerde bulundum. Beş-Altı yüz slaytım var. Bütün bunların resimlerimde etkileri görülüyordu. Derken önüme durup dururken Karagöz çıktı. Karagöz’ün resimsel etkisine kapıldım daha ziyade. Bir de Karagöz’ün toplumsal yapısı var. Karagöz Türk Toplumunu en iyi simgeleyen, temsil eden bir olay. Karagöz oyunlarını, yazılmış kitaplarını hemen hepsini inceledim. Karagöz’de toplumun sesini duydum. Zaten Karagöz döneminde düşünmek, konuşmak yasak ama Karagöz hepsini söyleyebiliyor. Her şeyi düşünebiliyor. Çünkü Karagöz’ün kimliği yok. Kimliği bütün halk.” (Aktaran: Kahramankaptan, 2001: 3) ifadelerini kullanmıştır. Edebi halk eserlerini’ de resimlerini etkileyen bir başka tutkudur.

Resimlerde genellikle çark simgesi görülmektedir Abaç şöyle ifade etmiştir; “Çarkıfelek Osmanlı dönemi resimlerinden gelen bir olay. Çarkıfelek daha çok bayramlarda kullanılan, üzerinde maytaplar olan ve son derece ağır bir tezyinatla işlenmiş bir tür oyun aracı. Masalsı bir havası vardır. Döndüğü zaman renkleri karışır. Maytabın yerdeki şeklidir havaya atılan. Yerde dönen bir şeydir. Bizde de bu vardır ve Karagöz oyunlarında sık sık rastlanır. Ben bunu simge olarak kabul ettim. Karagöz’den aldığım başta bu çark olmak üzere birçok simgeler devam etmekte. Hareketin simgesi olarak düşünülebilir.” (Aktaran: Kahramankaptan, 2001: 4) ifadelerine yer vermiştir. Resimlerindeki çarkıfelek imgesinin anlamı ressamın bu sözleri ile belirgin hale gelmektedir.

Resimlerdeki her bir simge Nuri Abaç için, insanın sürrealist bir dünyada yaşaması fikrini geliştirdiğine inanmaktadır.

Resim 2.28: ‘Uçan At’, 1997, TÜYB, 40x50 (<http://www.sanattanyansimalar.com/>)

Minyatürlerden ve geleneksel süsleme sanatlarından etkilenen Nuri Abaç, her resminde olduğu gibi masalsı bir etki sunan ‘‘Uçan At’’ isimli eserinde; profilde canlı bir varlık figür olarak ele almıştır. Düşsel bir mekan içerisinde resmin kendi masalında fantastik kanatlı at figürünün gökyüzünde uçmaya hazırlanıyormuş gibi izlenim verdiği görülmektedir. Mekan algısında kullanılan koyu yeşil renk ve tonlamaları gece hissiyatını belirginleştirmiştir. Ön planda olan figür sarı ve açık kahverengi sıcak tonları kullanması karanlık gecenin içinde parlayan ruhi bir varlık olarak göze çarpmaktadır. Kanatlı at figürünün dış yapısında kanatlarının, kuyruğunun ve yelesinin hareket içinde gerek renk seçimiyle dinamizmin simgesidir. At yularındaki renkli bayraklar, kırmızı çiçekler, başındaki kuş tüyüne benzeyen aksesuar ve atın ağzında tuttuğu bir dal bütün bu coşku dolu öğeleri sanatçının geleneksel Türk süsleme sanatlarından yararlanarak resmini bezediği hisedilmektedir.

Resim 2.28. Detay

Kanatlı at'ın düşsel serüvenine iki yol arkadaşı eşlik etmektedir. Öndeki figürün at sürücüsü olduğu gözlenmektedir. Figürlerin neşeli, dinamik duruşları sade ve yalın bir anlatımla duyarlı bir mizacı benimsemiştir. Figürlerin gözleri tıpkı minyatürlerde olduğu gibi ön profilden verilmiştir ve gözlerde abartılı deformasyonla sanatçının kendi uslubunun varlığını simgelemektedir.

Atın ağızındaki yaprak resmin sol alt köşesinde saksının içindeki yapraklarla aynı olması hicivli bir anlatımın belirtisidir. Saksının bir balkonun kenarında durduğu hisiyatı vardır ve buda resmin kompozisyonun devam etiğini düşündürmektedir izleyiciye.

Resim 2.29: 'At başlı Gemi' 40x50cm 2002 Tuval üzerine yağlıboya (<http://www.beyazart.com>)

Ressamın masalsi bir izlenim veren, 'At başlı gemi' adlı eserinde dış yapısına baktığımız zaman olgun yeşil, sarı, turuncu, turkuaz ve yer yer kırmızı pastel tonlar göze çarpmaktadır. Resimde fantastik bir yolculuk yapmakta olan düşsel bir beyaz gemi su kabarcıklarının üzerinde süzülmemtedir. Bu beyaz tonlarda olan geminin ön kısmı canlıymış hissiyatında sarı, turuncu tonlarında yeleleri olan beyaz bir at vardır ve arka kısmında ise atın kuyruğu sarı, turuncu tonlarda bezenmiş ve doforme edilmiştir. Geminin üzerinde form ve şekiller süslemeci bir tutumla göz kamaştırmaktadır. Masallarda olabilecek abartı ve gerçek dünyadan uzak güzellik anlayışı hakimdir.

Resim 2.29. Detay

Resmin sol kısmında geminin üzerindeki yuvarlak form, ressamın birçok resminde yer alan çarkifelek imgesidir. Bu imge çiçek formlarıyla süslenmiştir, çarkifeleğin içerisinden çıkan kanatlı beyaz bir kuğu vardır sanki kanatları hareket ediyormuş gibi at başlı gemiyi uçarak götürüyormuş hissiyatı vermektedir. Çarkifeğin üst kısmında kamaranın olduğu yerde yan profilde olan iki figür vardır. Birinin geminin kaptanı olduğu şapkasından anlaşılmaktadır. Kaptan olan figürün önünde, kafası gökyüzüne bakan bir erkek çocuk beyaz at başının yelesinde tutmaktadır.

Resmin sağ tarafındaki kısımda geminin iç tarafında kapalı bir odanın içinde pencere ve kapısından görünen yandan profilde figürler vardır. Odanın üst kısmındaki figürlerden ikisi saksofon ve keman çalmaktadır ve küçük bir kız çocuğu bu figürleri ilgi ile izlemektedir. Kompozisyona coşkulu bir detay kazandırmışlardır. Geminin arka tarafı sağ kısmına gelen alanda renkli bayraklar ile sevinç, mutluluk dolu ahenklerle dinamik bir atmosfer hakimdir.

2.2.4. Erol Deneç (1941-...)

Fantastik Gerçekçi ressamlar arasında yer alan Deneç, bütünüyle hayal ürünü olan eserlerinde, olağanüstü sahnelere yer vermesi, zaman zaman doğaüstü varlıklara yer vermesi Türk halk hikâyelerini, destanlarını, mitlerini resimlerinde vurgulaması

bakımından masalsi anlatımı ile İnsanlığa ait inançları çeşitli imge ve tasarımlarla zenginleştirerek fantastik bir tutumla oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Avusturyalı fantastik gerçekçilerle birlikte çalışmıştır. Viyana Fantastik Okulu'nun çağrışımçı öğeleriyle Doğu felsefesine ilişkin tasavvuf inancının gizemini birleştirmeye çalışarak, değişik kültür ve uygarlık birikimlerinden etkilenmekte, geçmişle geleceği birleştirerek çalışmaktadır (Kahramankaptan, 2001: 85). Viyana Fantastik Realizm okulunun felsefe ve konularından etkilenmiştir. Akademide misafir hoca olarak bulunmuş olan Anton Lehmden'in yanında götürdüğü desenleri, ona Viyana kapılarını açmıştır. Ernst Fuchs'un çağrısı üzerine Viyana'ya yerleşen Erol Deneç, 1964 gibi bir yılda, bir rüyanın gerçeğe dönüşünü yaşamıştır. Davet ve destek sonucu varılan Viyana'da, sanatı, doğal olarak grup paralelinde ilerlemiştir (<https://indigodergisi.com>, 2017). Deneç' in bu eğitim süreci resim anlayışının farklılaşmasına yol açmıştır. Antik Yunan mitolojilerini, Türk mitolojisini, Mevlana ve öğretilerini resimlerinde ince ayrıntılarla işleyen Deneç'in resimleri fantastik özellikler taşımaktadır. Okunurluğu açısından bazı resimleri nesnel, bazıları ise öznel özellikler taşıdığı gözlenmektedir.

“Gerçeküstüçülere özgü otomatizm ve meditasyon yönetimiyle Doğu gizemciliği, mitoloji, inançlar, astroloji gibi evrensel insan değerlerini çeşitli sembolik motifler, figürler ve dokularla zenginleşerek illüstrasyona varan çok ayrıntılı titiz bir işçilikle biçimselleştirerek simgeci, gizemli, büyümlü bir masal ülkesi yaratmaktadır. “Burçlar” dizisi, “Evvel ve Ahir”, “Şarap sunan saki” gibi adlar verdiği çalışmalardan bazılarıdır “(Ersoy, 1998: 84). Eserlerine verdikleri isimler resim üslubu ile bütünlük göstermektedir.

Erol Deneç gizemli bir masal dünyası sunan resimlerinin altyapısı destekler nitelikte şu ifadeleri kullanmıştır:

“İnsan vücutta ergenliğe erdiği gibi ruhla da ergenliğe eriyor. Ben kimim, nereden geldim, nereye gidiyorum, bu gidiş geliş arasında benim vazifem ne diye kendini araştırıyor ve kendi içinde seyahat başlıyor” (<https://indigodergisi.com>, 2017) ifadelerini kullanmıştır.

Resim 2.30: Simurg, Suluboya, (<https://www.google.com>)

Sanatçının “Simurg” adlı eseri, İran mitolojisinde Simurg olağanüstü özelliklere sahip bir kuş türüdür. Türk mitolojisinde ise, Anka ya da Zümrütanka olarak bilinmektedir.

“Simurg kimi söylencelerde Kaf Dağı’nın zirvesinde, kimilerinde ise Bilgi Ağacı’nın dallarında yaşamaktadır. Bu söylencelerin ortak özelliği ise onu bilgelikle özdeşleştirmesidir. Ömrü 1700 yıl olan Simurg, ölümünün yaklaştığını hissettiğinde kendisine kuru dallardan bir yuva inşa eder ve kendi ateşiyle kendisini diri diri yakmaktadır. Daha sonra yavru bir Simurg olarak küllerinden yeniden varolur. Böyle böyle o kadar uzun süre yaşar ki dünyanın üç kez yıkılışına şahit olmaktadır. Bütün bu zaman boyunca Simurg o kadar çok şey öğrenir ki ayaklı -pardon, kanatlı ansiklopedi olur çıkar “(<https://indigodergisi.com>, 2017). Simurg’ un bu özellikleri ile kanatlı at imgesinin resimdeki varlığı ile bağ kurulmaktadır.

Resimin dış yapısı incelendiğinde, mekanın mavi, yeşil tonlama renklerle gece etkisi verildiğini transparan fırça lekeleriyle hissettirmektedir. Ön planda kuş figürü simurgdur, sarı, kırmızı, turuncu sıcak renklerle hâkimdir ve mekan içinde kullanılan renkler figür içinde geçiş olarak kullanılmıştır. Kuş baş kısmına bakıldığında yandan profil verilmiştir. Simurg mitolojide kaf dağının üzerinde oturmaktadır, oradan her tarafa hükmetmektedir. Resimde ise, büyük olması ve figürün gözlerindeki keskin bakışlar gücü temsil etmektedir. Simurg'un resimde zirvede olduğu renk perspektifiyle algılanmaktadır ve bir nesnenin üzerinde ayaklarının yere bastığı hissedilmektedir. Duruşu itibariyle kanatlarını açmış uçmaya hazırlanıyor etkisi vardır.

Resim 2.30. Detay

Resmin sol üst kısmında Simurgun ön tarafında uçan kanatlı at vardır. Birçok Türk masallarında kanatlı atların kaf dağında yaşadığı anlatılar mevcuttur. Simurgun ise, kaf dağında yaşadığı bilinmektedir. Olağanüstü özelliklere sahip olan “kanatlı at” Yunan mitolojisinde pegasus Türk mitolojisinde tulpardır. Kanatlı at imgesi mistik bir alemin dünyada temsil etmektedir. Özgürlük, hareket, sezgi ve güç sembolü olarak düşünülür. Mitlerde tanrıların insanlara yardım etmesi için insanların kanatlı atlara ihtiyaçları vardır.

Resim 2.30. Detay

Resmin sağ üst tarafında Simurgun omzunun üstünde, insan başlı, gövdesi kuşa benzeyen kanatlı olağanüstü özelliklere sahip bir fığür vardır.Simurgun omzunda olması ve simurg'un başının bu imgeye dönük olması, aralattındaki bağlantıyı desteklemektedir.İmgenin yüz ifadesi kötümserdir.

Resim 2.30. Detay

Eserin sol alt köşesinde saçları ve sakalı uzun bir erkek figür gövdesi yarım bir şekilde görülmektedir.Figür bayrak direğine bağlıdır çünkü kolları arkaya doğru birbirine kenetli olarak durmaktadır.Figürün gözlerini yere bakması yüzündeki hüzün esir olduğunu düşündürmektedir.Eserin sağ alt kısmında simurg figürünün arkasında gerçeküstü özelliklere sahip bir figür vardır.Kullanılan renklerle taş dokusu olumturulmuştur.

Resim 2.31: Erol Deneç, “Atların Bayramı”, 100x100 cm (<http://www.turkishpaintings.com/index.>)

Sanatçının ‘Atların bayramı’ adlı eserinde, dikdörtgen bir kompozisyon görülmektedir. Resmin bününe baktığımız zaman mavi ve yeşil tonlarda soğuk renkler kullanılmıştır. Sıcak renkler ise daha az oranda yer yer kullanılmıştır. Gerçekte var olan imgeler ile sanatçının algısında yeniden şekillenerek faztastik bir tutumla masalimsi uslubun hakim olduğu gözlenmektedir. Mekan algısında ise, gerçek bir dünyadan uzak olağandışı varlıklarla ruhani bir atmosfer hakimdir. Her bir ayrı simge bir şifre çözücü olarak betimlenmiştir. Bu gizemli dünyanın düşünüyü yansıtan imgeler birbiri içerisinde yeniden anlam kazanarak seçilen renklerle, coşkulu dolu hareketli form çizgileri ile bütünlük ahengini oluşturmuştur. Resimde çoğunlukla at imgesi fazla kullanılmıştır. Buda konunun atlar üzerine olduğunu düşündürmektedir.

Resim 2.31. Detay

Resmin sol üst tarafında gri, lila, mavi gibi olgun renklerle büyük bir kır at vardır, ayaklarının gergin olması ve duruşu itibari ile gökyüzünde bulutların arasında uçuyor vaziyettedir. Bu uçan atın etrafını teyit geçen lekesele çizgisel formlar atla beraber büyüsel bir anlam kazanarak bir efsanenin içerisinde olduğumuzu hissettirmektedir. Bu atın kanatları yoktur fakat, olağandışı özelliği ile gökyüzünde uçmaktadır. Resmin sağ üst köşesinde ise, bulutların arasından kaybolan yarım büstlü sarı, kahve tonlarında uçan bir at silüeti gözükmemektedir.

Resim 2.31. Detay

Resmin alt kısmında sol tarafına denk gelen yerde şahlanan açık pembe, açık mavi, açık sarı tonlarında beyazımsı bir at vardır. Bu at gökyüzünün doruklarında bir yerleşim yerinde yer almaktadır. Resmin sağ tarafına gelen yerde ise, ayakları gergin uçuyor vaziyette gri, beyaz tonlular ile yer yer yeşil, mavi, sarı renklerle bezenmiş küçük bir tay vardır, bu varlıkların her ikisinde bir zemine basıyormuş hissiyatı oluşturmamaktadır.

2.2.5. Can Göknil (1945-...)

Çok yönlü bir sanatçı olan Can Göknil, resimlerinde Anadolu mitolojisi, efsaneleri ve hikâyeleri üzerine kuruludur. Bu kadim hikâyelerin bir sanatçı gözü ile yorumlayarak yeniden üsluplaştırmıştır. Resimlerde, şen, yüzü gülen ve mutlu bir düş dünyası oluşturmaktadır. “Sanatını sadece tuval resmi ile sınırlandırmaz. Üç boyutlu işlerden kitap resimlerine kadar geniş bir yaratım ağına sahiptir”(http://can goknil.com/tr/biyografi/).

Göknil sanat serüvenini; “Hep yazar olmak istedim, derken ressam oldum. Ama izleyiciyle yakınlaşmak, onları sanatla bütünleştirmek, farklı zihinsel perspektiflere ulaştırabilmek için pek çok sergimde yazı unsurunu da resimlerime ekledim. Resimlerim okunabilsin istedim. Sözle göz kardeşliğini benimsedim... Sergilerimde öz kültürümüzden yola çıkan temalar var. Atalarımızın kocaman bir coğrafyadaki izdüşümleri, araştırma konularım oldu. Bunları okudukça görselleştirmek de yol haritam...” sözleriyle özetlemektedir (https://www.bozluart project.com, 2018). Orta Asya ve Anadolu efsanelerinin dünyasına girip onları resim diline dönüştürmüş, Anadolu’nun zengin kültür katmanlarında oluşan inançları, Orta Asya topluluklarının şamanizm bağlamında oluşturdukları yaratılış efsanelerini, tanrı ve tanrıçaların öykülerini titizlikle araştırmış, sözü geçen kültürleri özümseyerek bunları çağdaş ve özgün yorumuyla resim diline aktarmıştır (Özgür, 2006: 64). Bu resim dili ile masalsi bir dünya kurmuştur.

“Resimlerinde tanrıçalardan muskalara, fallardan aşk büyülerine dek Anadolu halkının inançlarına ilişkin birçok çarpıcı ayrıntıyı eserlerinde kullanan ressam Can Göknil sanatını “Kültürel kimlik arayışım sanatsal bir kimliğe dönüştü” diyerek özetlemektedir. İnsanın özünün mitolojiden geldiğini ve yaşadığı toplumu tanımak için inançlarını bilmek gerektiğini düşünen Göknil güncel sanatı için için “Bence toplumu dışladı” sözleriyle eleştiriyor” (Aktaran: Yaman ve Sivri, 2017: 655). Can Göknil Türk mitolojisini ve halk hikâyelerini eserlerine yansıtmiş sanatçılarımızdan biridir. Kendi düşüncesi ile “İnsanın özünün mitolojiden geldiğini ve yaşadığı toplumu tanımak için inançları bilmek gerektiğini” savunmaktadır. Bu doğrultuda yaptığı resimlerine, heykellerine ve diğer çalışmalarına Türk ve Anadolu

mitolojilerini kendi yorum ve üslubu ile aktarmıştır. Türk mitolojisinde yer alan destanları, masalları eserlerinde konu olan sanatçımız, mitolojik öğeler içerisinde, Bozkurt, ay ve yıldız, su, ışık, ateş ve kanatlı at gibi unsurları kullanırken; hayat ağacı, kibele, çeşitli hayvanlar, tılsım, apud ve şahmerana yer vermiştir (Yaman ve Sivri, 2017: 655-656). Bu imgelerle masalımsı bir resim dili oluşturmuştur.

Resim 2.32: İsimsiz, Sulu Boya Tekniği, 2017 (<http://cangoknil.com/tr/>)

Eserin dış yapısına baktığımız zaman, dikdörtgen bir kompozisyon görünmektedir. Teknik olarak şeffaf renk geçişlerinin olması ve suyun yüzeyde dağılımı dokusal etkiler yaratmıştır. Bulutların arasında görünen imgeler bir rüyanın içerisinde geziniyormuş hissi oluşturmaktadır. Bu oluşum yumuşak renk tonlarıyla, mutluluk, huzur ve sevgi dolu hayallerdir.

Resim 2.32. Detay

Resmin odak noktasında yelkenli gemi, arkasında uzakta bir gemi daha vardır. Ön plandaki geminin yelkeninin üzerindeki direkte kafası aşağıya bakan kanatları olağanüstü özellikli kuş ve ejder cinsinde bir yaratık vardır. Boyutu gemiyle karşılaştırıldığında normal kuş türlerinden büyük olarak düşünülmektedir. Kuyruğu efsanevi bir şekilde dalgalanmaktadır. Deniz etkisi çizgisel formlarla minyatürlerdeki su motifi anımsatmaktadır.

Resim 2..32. Sol taraftaki detay

Resim 33: Sağ taraftaki, Feres'i Azam, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan 5355 No'lu kayıtlı Sururi Çevirisi Acabü'l Mahlukat.

Resimin üst kısmında bulutların arasından çıkan üst üste çizilmiş kahverengi at ve beyaz kanatlı at görünmektedir. Bu tasvir minyatür el yazmalarına benzerlik göstermektedir. Kare çerçeve içerisine alınması, yandan profil olarak verimesi, yazıların olması ve renk kullanım tekniği ile benzerlikler vardır. Yukarıda sağ taraftaki Acaibü'l Mahlukat da “Feres-i Azam” adlı betimleme ile resimdeki beyaz kanatlı at Can Göknil'in hafızasında yeniden yorumlanmıştır. Resimde minyatür sanatına gönderme olarak düşünülmektedir.

Resim 2.34: İsimless, Suluboya Tekniği, 2017 (<http://cangoknil.com/tr/>)

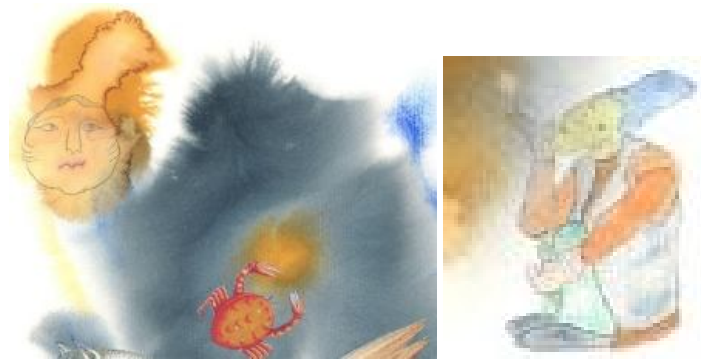
Sanatçının masalsı bir üslubu benimsediği bu eserde, dikey bir kompozisyon görünmektedir. Renkler açık mavi gri tonlarında göze çarpmaktadır. Yer yer açık sarı, turuncu ve kırmızı renk tonlamaları vardır. Yüzey dokusunda transparan geçişleri, şeffaf ve yumuşak dokular olması, suyun yüzeyde dağılımı suluboya tekniğinin göstergelerindedir. Açık tonlarda renk dağılımı vardır. Renkler daha çok birbiri içerisine geçen renk dağılımı olarak düzenlenmiştir. İllüstratif etkilerin hâkim

olduğu detaylar mevcuttur. Resmin içyapısı irdelendiğinde ise, izleyicide hissettirdikleri bir rüyanın hayalini kurma ve düş dünyasına yöneltmektedir. Çocuksu bir hayalin saflığını temsil etmektedir.

Resim 2.34. Detay

Eserin odak noktasında verilmek istenen konunun imgesi olan, beyaz, gri ve açık sarı tonlarında gökyüzünde bulutların arasından uçarak süsülen ve yarı vücudu görünen beyaz bir at vardır. Bir masalın kahramanı olan göksel bir sembol olan bu kanatlı at bir hayalin bulutlar üzerindeki silüetidir. Yüz ifadesi saflığı sembolize etmektedir. Kanatlı atın üzerinde sarı yıldız şeklinde parlayan yıldızlar vardır. Bu yıldızlar kanatlı atın büyösel özelliklerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Resim 2.34. Detay

Resmin sol üst köşesinde yüzey üzerinde sarı renk dağılımlarının içinde insan yüzlü güneş formu vardır. Bu form kompozisyona sevimlilik, mutluluk gibi duygularla yardımcı bir imge olarak yer almıştır. Güneş formunun sağ aşağı tarafında

kırmızı bir örümcek gökyüzünde uçmaktadır. Resmin sağ alt köşesinde yerde oturmakta olan bir figür vardır. Sanki bu düşün hayalini kuran kişidir.

2.2.6. Gültekin Serbest (1955-...)

Masalı anımsatan düşsel figürleri ve duyarlı bir mizacın ürünleri olan yapıtlarıyla dikkati çeken Gültekin Serbest, resimlerinde mitolojik imgelere, efsanelere, halk masallarına, fantastik kurgulara yer vermektedir. Tuvale yansıttığı kurgularında tarihi miraslardan izler taşımaktadır. “İstanbul’dan kuşbakışı kesitlerle, Avrupa yakası, Haliç’i, Galata ve Kız Kulesi’ni Tarihi yarımada silüetini büyüğü estetik görkemiyle izleyiciyi düş âlemine çekmektedir. Tavus kuşları, ay, yıldızlar, ayçiçekleri, uçan melekler, kanatlı atlar, denizlerdeki gemilerinde, kalyonlarında ve maviliklerde uçsuz bucaksız hayal dünyası sunmaktadır”(https://www.ankarakultursanat.com/gultekin-serbest-resim-sergisi-istanbul-doku-sanat-galerisi) . İmgelerde kurguya dayalı öznel bir tutum vardır. Gerçekte var olan ve gerçeküstü simgeleri kullanarak fantastik bir tutum içerisindedir. Halk masallarımızdan olan, Karagöz ve Hacivat temalı resimlerinde geleneksel anlatı geleneğimize bağlılık göstermiştir. Resimlerde kullanılan canlı renkler ressamın paletinde ustaca olgunlaşarak kendi üslubuyla yeni bir hikâyenin serüvenine yolculuk yaptırmaktadır. İzleyici kendisini rengârenk bir dünya içerisinde bulmaktadır.

Gültekin Serbest resim yapma sürecini şu ifadelerle anlatmaktadır;

“Resim sanatının uzun soluklu bir maraton sürecinde ben de her sanatçı gibi değişik evrelerden geçerek bugüne geldim. Değişik dönemlerim de farklı biçim form ve motifler resimlerime konu oldu. İlk dönemlerim de ayçiçeklerinin doğurgan halleri, daha sonra muz ağaçları, yaprakları ve dalında ki muz meyveleri resimlerime konu oldu. Başka bir dönemde kuşlar, güvercinler ve kargalar kompozisyonlarım da yer almaya başladı. Hacivat ve Karagöz konulu resimlerimde bunları takip etti. Uzun bir süredir tarihsel ve mitolojik bir bakışla alt kodlarımızı yansıtmak amacıyla İstanbul, Haliç, Galata, Kızkulesi, Pegasus, melekler, tavus kuşu, sülün ve kalyonlar üzerinden anlatım yaptım. Resimlerimdeki farklılık ve özgünlük kendime ait geliştirdiğim kompozisyon, renk, biçim ve boyayı kullanma tekniğinden kaynaklanmaktadır. Son dönem eserlerimde

kullandığım kendime ait mavi, turkuaz, kırmızı ve bordo tonlar çalışmalarımın renk temelini oluşturmaktadır... Sanatçı olarak bu toprakların kültüründen tarihsel birikiminden besleniyorum. Son dönem konularımdaki esin kaynağım Bizans ve Osmanlı'ya ev sahipliği yapmış olan İstanbul'dur. İstanbul'u simgeleyen Haliç, Galata, Kızkulesi ve tüm uygarlıklar da inançlarda ortak kutsal olarak kabul edilen tavus kuşları ve sülünler kendime ait biçim ve semboller eserlerimde yer almaktadır. “ Sanatçı resimlerinin tanımlamasını ise şu şekilde ifade etmektedir;

“Eserlerimin dışa vurumcu, renkçi, fantastik, sembolist ve sürrealist yaklaşımların kendime ait bir sentezi olduğunu söyleyebilirim. Minyatür olmayan minyatür tadının bana ait yorumu ve zorlama olmayan perspektif anlayışı eserlerimin temelini oluşturmaktadır”(https://docplayer.biz.tr) diyerek resimlerinin içeriği hakkında bilgi vermiştir.

Resim 2.35: İsimsiz, 40x40cm, Tual üzerine akrilik imzalı (<http://www.gultekinserbest.com/>)

Eserde dış yapısındaki geometrik formlar kullanılmıştır. Resim bir karenin içinden dışarıya taşan imgelerle kesit sunmaktadır. Renkler tok bir şekilde katmanlı olarak birbirine yansımıştır. Dışavurumcu kendine has bir üslup benimsemiştir. Resimde yer yer canlı, bazı kesimlerinde ise pastel tonlar tercih edilmiştir. İllüstratif kontur çizgileri resimde hâkimdir. Masalsı anlatımıyla minyatürü andıran ev manzaraları çocuksu bir dünyanın izlerini taşımaktadır.

Kanatlı beyaz at imgesi resimde ön plandadır. Beyaz at kanatlarını açarak, ön ayaklarının yerden kesip art ayakları üstüne durarak şaha kalmıştır. Kanatlı atın renginin beyaz olması saflığı ve iyiliği temsil etmektedir. Mitolojide olağanüstü özellikte beyaz atlar göğü simgelemektedir. Kutsal vasıta aracı olarak bilinmektedir.

Resim 2.35. Detay

Resmin sol üst köşesinde kanatlı beyaz atın üst kısmında Galata kulesi tasviri vardır. Resmin sağ tarafında ise, kız kulesi sanatçının kendine haz üslubuyla bezenmiştir.

Resim 2.35. Detay

Resmin üst kısmında ay ve yıldız birer gök simgesi olarak düşünülmektedir. Teleüt Türklerinde Ay, karanlıklar ve geceler diyarının sembolü olmuştur. Türklere göre ay, erkektir. “Ay-Ata” deyim ve adları, buradan gelmektedir (<http://www.gultekinserbest.com>, 2018). Ayın hemen yanındaki yıldız ise, zaman ve yön simgesindedir. Ay ve yıldız kontur olarak çizilmiştir. Boyutlarının küçük olması, derinlik etkisi vermektedir. Bulutlar, büyüklü küçüklü olarak; beyaz, gri, mavi tonlarla lekelemeler yapılarak renklendirilmiştir. Resimde, renk kullanımı, konu seçimi, olağanüstü yer ve kişiler olması izleyiciyi başka bir hayal âlemine sürüklemesi, tarihsel ve kültürel gerçeklerden izler taşıması itibariyle masallarda karşılaşılabileceğimiz düşsel imgeler, masalımsı anlatım üslubunun göstergesidir.

Resim 2.36: “Pegasus ve Galata”, 25x25cm, Tuval üzerine Akrilik İmzalı 2016
(<http://www.gultekinserbest.com/>)

Ressamın ‘Pegasus ve Galata’ adlı eserinde dış yapısına baktığımız zaman dikdörtgen bir kompozisyon görünmektedir. Kullanılan renklere, mavi, turkuaz,

beyaz renk tonları çoğunluk alanı kaplamaktadır. Mor, kahverengi, sarı olgun tonlar ise daha az oranda kullanılmıştır. Resimde geometrik formlar, kübist etkiler vardır. Ön planda odak noktası olarak yandan profil büyüsel özellikte beyaz kanatları olan bir at uçmaya hazırlanmış gibi resimde yer almaktadır. Bu at sanatçının algısında özgünleşerek dışa vurulmuştur. Yeleinde, ayaklarında, kanatlarında yer yer çizgisel tonlama ile estetik duyarlılıkla eriyerek renklerle kaybolmuştur. Kanatlı atın büst kısmında, sevimli bir yüz ifadesi vardır ve göz kısmında ise saflığı temsil eden bir bakış hissettirmektedir.

Kompozisyon kare bir şeklin içerisinden bir kesit olarak bazı yerlerinin dışarı çıkan imgelerle bazı yerlerde ise imgeler bu kare şeklin içerinden görünmektedir.

Resim 2.36. Detay

Resmin sol alt köşesinde galata kulesini simgeleyen ve geometrik formlarla donatılmış çizimler yer almaktadır. Galata kulesi simgesi İstanbulu betimlemektedir. Resmin üst kısmındaki ay ve yıldız sembolü ise gece hissiyatını romantik bir tutumla oluşturmaktadır. Köpük köpük bulutlar ise, resimde tıpkı masallardaki gibi sevimlilik, mutluluk ve saf hayallerin temsili olarak izleyiciyi rüyalar alemine yolculukluk yaptırmaktadır.

2.2.7. Mehmet Uygün (1964-...)

Fantastik imgeler ve modern dünya masallarını bir araya getiren Mehmet Uygün, destanlardan, mitolojik hikâyelerden, çizgi romanlardan etkilenerek, bu anlatılardaki kahramanları kendi zihin belleğindeki tasarıları buluşturarak yeni bir düş kurgusallığı oluşturmaktadır. Bu kurguda, düşsel figürler, masal dünyasına özgü yaratıklar, insan azmanı varlıklar resimlerini oluşturan başlıca temalardır.

Gerçekliğin abartılmış büyü, yaşanan dünyanın fantastik boyutlardaki oluşumu, onu, gerçekte bağıntılı gerçekdışı bir dünyanın yorumuna götürmektedir (<http://www.beyazart.com>). Resimlerdeki masalsi figürler sanatçının çocukluğunda kendine has çizimler yapmasıyla bulmuştur.

İlkokul ikinci sınıfta atölye dersleri özgürleşmesiyle fantastik figürler daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Mehmet Siyah Kalem ekolünde demonlar, şeytanlar, cinler periler ve bu masalsi imgeler Uygunu etkileyen unsurlardır. Çizgi romanlardan etkilenen sanatçı, “İyi resim geleneği olan toplumların çok başarılı çizgi romanları oluyor, çok başarılı çizgi roman geleneği olanlarında iyi bir sineması oluyor” (Aktaran; Orhan Çelik, 2017, <https://www.youtube.com>) diyerek çizgi romanların önemini vurgulamaktadır.

Balkan Naci, Mustafa Pilevneli ve Ergin İnan gibi usta ressamların akademide öğrencisi olan Mehmet Uygun, hocalarının resim yapma yönündeki desteklemiştir (<https://www.youtube.com>). Bu destek ise, sanat yaşamında rol oynamıştır.

Uygun sanat anlayışını oluşturan etkenleri şu ifadelerle anlatmaktadır; “Yedi yaşına kadar çocukluğum eski İstanbul’dan arta kalan bir ahşap evde geçti. Orada anneannemin anlattığı masallar, destanlar, mitolojik hikâyeler ve masal kahramanlarıyla büyüdüm. Bir bakıma, beni var eden de bu hikâyeler oldu. Fantastik hayal gücüm çok gelişti. Mesela, o evin bir dipsiz kuyusu vardı. O kuyu, İstanbul evlerinde su sarnıçlarına bağlanıyormuş. O dipsiz kuyu bende hep fantastik hayal gücünü geliştirdi. Oraya taş atardım, sesini dinlerdim. Bütün o anlatılanları zihninizde canlandırıp fantastik bir dünya kurguluyorsunuz” (<v3.arkitera.com>) ifadelerini kullanarak masallarla olan ilişkisini ve çocukluğu ile ilgili anıları belleğinde yer etmiştir.

Resim 2.37: “Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi?” Tuval üzerine yağlıboya, 100x 130 cm, 1997
(<https://www.google.com>)

“Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi?” adlı eserin dış yapısına baktığımız zaman yatay bir kompozisyondur. Mekân algısında ise, mavi, mor tonlamalar kullanılması ve sol üst köşedeki ay’ın tam daire şeklinde dolunay olması karanlık gece hissi oluşmaktadır. Canlı renk tonların birbiri içinde eritilmesiyle yumuşak nüans geçişler ile renk sihirbazlığı yapılmıştır. Resimde illüstratif etkiler hakimdir. Çünkü gözle görülebilecek olanın abartılarak ya da tamamen hayal ürünü çizgilerin ve renklerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Hayali bir evrenle izleyiciye çocuksu bir düşünceyi sunmaktadır.

Resim 2.37. Detay

Uzakta renkli kare bloklar büyüklü ve küçüklü binalar kent görünümünü etkisi oluşturmaktadır. Kent oluşumunda parça bloklar lego oyununu anımsatmaktadır. Legolar tek parça olarak kare bloklardır yan yana, üst üste geldiklerinde birçok yapı ve biçim oluştururlar. Kentteki sarı bloklar ise, binaların ışıkları olarak yorumlanabilir.

Ön planda odak noktası olarak magenta tonlarında insan başlı hayvan vücutlu oval bir şekilde sivrilen desenli ayakları ve kuyruğu yukarıya hafif eğimli figür vardır. Bu figür atlarla benzerlik göstermektedir. Sanatçının belleğinde atın yeniden yorumu olarakta düşünülebilir.

Fantastik özellikteki bu atın üzerinde insan figürüne benzer olağan özelliklerde elinde açık yeşil ve koyu yeşil tonlarda bir sopa olan figür vardır. Bu sopa sanatçının algısında mızrağın simgesidir. Figürün üzerinde beyaz bir tişörtün olması var olan gerçek dünyadan izler taşımaktadır. Bu figürün elleri, ayakları deformasyon yapılmıştır, tırnakları beyaz renklerle belirginleşmiştir. Bu olağanüstü figür insan başlı yaratığın sürücüsüdür. İnsan başlı hayvan ile sürücüsü aynı yöne göğe bakmaları ve duruşları itibariyle uçmaya hazırlanmış etkisi hissettirmektedir. Yüz ifadelerine bakılırsa ürkütücü ve kötümser duygular hakimdir. Duruşundaki dinamizmle gücü temsil etmektedir.

Resim 2.37. Detay

İnsan başlı hayvan (at) vücutlu yaratığın üzerindeki büyük figürün hemen arkasında küçük boyutlarda rengi yeşil olan beyaz tişörtlü bir figür öndeki figürün sırtından tutunmaktadır. Figürün genel duruşu ürkütücü olsa da yüz ifadesi mutludur.

Resmin sol üst köşesinde gökte uçan insan başlı hayvan vücutlu kanatlı atlar vardır. Yakın olanları büyük, uzaklıklarda olanlar ise giderek küçük resmedilmiştir. Renkleri megenta, mor, mavi ve yeşil tonları ile belirtilmiştir. Kimisi uçarken ayakları ön ve arkaya doğru gergin kimisi ise havada süzülüp uçuyormuş etkisi vermektedir. Kanatlı atların dudakları canlı kırmızı, gözleri renkli ve kafaları keldir.

Bir mit olarak kellik Türk inanış çevresinde, köseliğin zıttıdır, Tanrı kutunu sembolize etmektedir (Aktaran: Ergun, t.y.: 38).

Resim 2.37. Detay

Anadolu halk masallarındaki bazı kahramanların kel atları vardır ve bu kahramanlar zeki, muhtedir, insanlar tarafından öldürülemeyen, dürüst, kötülöklere karşı acımasız, uykucu, uyuz kel görünüşlü, komik, zayıf, cılız gibi özelliklere sahip anlatılar mevcuttur. Resimde insana benzeyen figürler de atların başı gibi kel olarak betimlenmiştir. Masallardaki kellik kavramının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Resmin sol tarafındaki ayakta yanda duran figür, diğer figürlerle aynı yöne doğru hareket etmektedir. Figürün bir kolu havaya kalmış eli yumruk şeklindedir. Havaya dikili yumruk kararlılığın sembolüdür.

Resim 2.37. Detay

Eserin sağ tarafındaki duvar penceresinde, üç tane beyaz gömlekli kravatlı başları kel adam figürleri yan yana izleyiciye doğru bakmaktadırlar. Figürlerin yüzleri asık, somurtkan, ciddi durmaktadır ve birbirlerine benzemektedirler. Figürlerin üstünde uçan balık imgesi vardır. Bu balık insan yüzlüdür.

Budist inanışlarında balık mutluluğu ve özgürlüğü ifade etmektedir. Batı kültürlerinde ise balık hayatın akışı anlamına gelmektedir (www.dardenia.com.tr, 2016). Sanatçının hayvan imgesini insanlaştırması, bu ifadelerle ilişkilendirilebilir.

Pencerenin üst kısmında baş aşağıya oyun oynayan bir figür vardır. Bu imge resmi destekleyici olarak coşku, mutluluk, heyecan ve merak duygusu oluşturmaktadır. Pencerenin hemen altında yuvarlak bir deliğin içerisinde insan başlı solucan çıkmaktadır. Bu fantastik kurgularda sanatçı düş oyunları ile çocuksu bir dünyanın gizemini düşündürmektedir.

Resim 2.38: “Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi? Tuval üzeri yağlıboya, 80 x100 İmzalı
(<https://www.google.com>)

Ressamın “Kanatlı Atlar Uçup Gitti mi? adlı eserinde, dış yapısına baktığımız zaman renkler koyu mavi, açık mavi, açık mor, koyu mor soğuk renkte nüans geçişlerle alanı daha çok kapladığı görülmektedir. Kırmızı, sarı, magenta, beyaz, siyah ve yeşil renk tonlarının yer yer kullanıldığı görülmektedir. Resimde doku hissiyatı ise, pürüzsüz renk geçişleri ile birbirine kaynaşarak valör etkiler vardır. Resim çoklu imgeler ile hareketlidir. Mekân olgusunda, önden arkaya doğru gidildikçe uzak olan kısımda kentsel bir şehir vardır ve siyah, yeşil, mor tonlarının koyu renkte olması, resimdeki renklerin koyu olması ile atmosferin gece geçtiğini düşündürmektedir. Resmin içyapısı irdelendiğinde, her bir imgenin kompozisyonun bütününde oluşturduğu his gerçek olmayan imgeler sanal bir dünyada bir oyunun içerisinden bir kesit sunmaktadır. Geçmiş zaman masallarından etkilenerek özgün bir tutumla yeniden sentezleyerek modern dünya masalı olarak izleyenin belleğinde tanımlanıyor şeklinde yorumlanabilir.

Resim 2.38. Detay

Resmin odak noktasında yandan profil mavi tonlarında insan başlı, ayakları ve kuyruğu sivrilerek içe doğru dönüş yapan uçmaya hazırlanmış gibi başı gökyüzüne bakan at gövdeli deforme edilmiş gerçekdışı bir varlık vardır. Bu varlığın üzerinde sürücüsü olan insan ve insanüstü özellikleri görünen canlı, bir eli ile üzerinde bayraklarla dolu bir boru tutarak gökyüzüne doğru bakmaktadır. At sürücüsünün elindeki boru zemin içerisinde yuvarlak çukurun içinden devam etmektedir. Bu durum ise uçarken yerden dayanak güç alarak zıplamış gibi hissettirmektedir. Mavi atın ayaklarının arkasında resmin sağ tarafına gelen kısımda yerde ayaklarını sürüyen yeşil bir hayvan ve insan karışımı bir canlı vardır, üzerinde ise kanatlı şeytani görünümde kırmızı bir melek önündeki mavi atın hareket etmesini bekliyormuş gibi durmaktadır.

Resim 2.38. Detay

Resmin sol üst köşesinde insan başlı saçları olmayan yılan kuyruklu önde kolları olan sarı tonlarında bir canlı üzerinde yeşil renkte kanatlı bir melek gökyüzünde uçmaktadır. Ön kısımdaki mavi at ile aynı yöne bakarak hareket etmektedirler. Bu canlının arkasında gökyüzünde kanatları olan uçan kırmızı ve magenta tonlarında aynı yöne doğru hareket eden bir balık vardır. Resimde her bir

imge, figür çoğunlukla aynı yöne doğru bakmaktadır ve hareket ediyormuş gibi gözükmektedir.

Eserde izleyiciye bakan, sağ üst köşede duvar yüzeyinde pencereninin içinden görünen insan ve insandışı üç figürdür. Bu figürler takım elbiseli ve kırıvatlıdır, baş kısımları turuncu, yesil, mor tonlarındadır.Yeşil başlı olan yukarıdan aşağıya doğru tersten bakmaktadır, kırmızı olan başı yan biçimde bakmaktadır, mor olan ise normal bir duruştaadır.Hepsi bir oyun halindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK RESİM SANATI, AT İMGESİNİN TÜRK KÜLTÜRÜ VE FARKLI KÜLTÜRLERDEKİ ÖNEMİ

3.1 Türk Resminde Hayvan Figürleri Resimsel Betimlemeler

İnsanoğlunun yaşadığı tüm zaman ve medeniyetlerde, hayvan figürleri görsel sanatların içinde çoğu yerde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların mağaralara kayaların üzerine yaptıkları resimlerle başlayan bu tutum zamanla medeniyet seviyesine paralel olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Farklı dönemlerde ‘Hayvan’ teması kompozisyonlarda estetik değerinin yanında çeşitli sanat yapıtlarında inanç, mitolojik, psikolojik unsurlar, evcil ve yabani türlerine göre insan yaşamındaki rolleri sembolik bir öge olarak sanatın imgesi olmuştur. Bu süreç içinde hayvan figürlerinin bir bütün şeklinde bir araya gelerek ikonografik kompozisyonlar oluşturulmuşlardır. Bu kurgularda dünyevi, hayali anlatımlarla resimlerde zenginleştirmişlerdir. En ilkel inanç sisteminde, ilkel insanın av sahnelerinde, Çağdaş sanat tarihi içinde modern eserlerde hayvan figürleri sıklıkla görsel aktarım olarak tercih edildiği gözlenmektedir.

Türk sanatındaki sembolik ve ikonografik hayvan betimlemeleri, M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren, Orta Asya steplerinde kronolojisi kısmen bilinen ve Sanat Tarihi bakımından önemli, etkileri geniş ve bütün Orta Asyalı kavimler kadar Türklerin de bilimsel verilere dayanarak, üzerinde hak iddia edebilecekleri bu göçebe sanatı, Rostovzefff ilk kez ‘hayvan üslubu’ olarak adlandırılmaktadır. Kaynağının da Orta Asya’da bir yerde aranması gerektiğini belirtmektedir (Aktaran, Bilici, t.y.: 20). Hayvan üslubu sanat tarihi içinde Rostovzefff’in adlandırması ile bu üslupta tasvirler varlığı ile kavram oluşturulmuştur.

Hayvan üslubu, Prototürk, Hun ve Göktürk Devirlerinde gelişip, İslam sonrası Türk Sanatı’nda etkisini göstermektedir. Erken devir Türk sanatı’nın en önemli üslubu olmuştur (<http://ozhanozturk.com>). İnsanlar, gücünden dolayı

hayvanlara saygı duyması ve onların kalıntılarını kötü ruhlara karşı kullanması sanatta Hayvan üslubunun doğuşunu etkileyen en önemli hususlardan biridir Hayvan üslubunun en önemli temalarından biride bazı çeşitlemeleriyle beraber bir ikonografik şema gösteren hayvan mücadele sahneleridir. Rostovtzeffe göre bu hayvan mücadele sahneleri, Türklerle ve çevrelerindeki topluluklarla ilişkili olan bölgelerden Karadeniz'in kuzeyindeki İskitlerin yaşadığı bölgelere yayılmıştır (Aktaran, Çoruhlu, t.y.: 118-120). Bu bölgelerdeki hayvan mücadele sahneleri hayvan üslubu özellikleri arasında yer etmiştir.

Resim 3.1: Hayvan Mücadelesini Gösteren Belleme Örneği (<https://okuryazarim.com>)

Hayvan Üslubunun Özellikleri;

-Hayvanlar tek figür olarak ya da birden fazla hayvan yer alarak tek bir kompozisyon ile oluşturulur.

-Grup halinde figürler sıklıkla hareketli olarak bazende durağan olarak betimlenmiştir.

-Hayvan gövde kısmında, küçük hayvan figürleri ya da süslemelerle kaplandığı görülmektedir.

-Bazı kompozisyonlarda figürler karşılıklı olarak yerleştirilmiştir.

-Çeşitli nesnelerin belli bölümlerinde hayvan figürü kullanılmıştır.

-Masalsı ve efsanevi hayvan figürlerine yer verilmiştir.

-Yırtıcı kuşların gaga, pençelerinde ve geyiklerin boynuzlarında bazı kısımlarında abartıldığı ve doğadan uzaklaştığı görülmektedir.

-İnsan figürleri az kullanılmıştır. Bitkisel figürler ise zemin oluşturmak için veya boşlukları doldurmak için kullanılmıştır (<https://okuryazarim.com>). Hayvan üslubunu tanımlamasını belirleyen ayrıntılardır.

Sözü edilen genel özelliklere göre ele alınan hayvan üslubuna ait eserler, Hunlar, Göktürkler, Uygurlar gibi büyük Türk devletlerinin ve öteki Türk topluluklarının sanatlarında yaygın olarak görüldüğü gibi, İslamiyet'ten sonraki devirlerin Türk sanatlarında da yoğun bir biçimde karşımıza çıkmaktadır (Çoruhlu, t.y.: 120) .

Resim 3.2: Eyer Kaplaması Hayvan (<https://okuryazarim.com>)

Hayvan figürleri eserlerde ve sanatsal tüm uygulamalarda çeşitli nitelikler yüklenerek sanatçılar tarafından kullanılmaktadır. Öncelik olarak varlık-canlı-doğa ilişkisi sembolik öge biçiminde dostluk, vefakârlık, arkadaşlık, bağlılık, sinsilik, hainlik, tembellik, oburluk, kutsallık, tüketim nesnesi, yalnızlık, ilkelik, süs, ölüm, iktidar vs. hayvan temaları, sanatçıların yapıtlarında görünmektedir. İnsanı çevreleyen yaşam alanlarında güncel yaşamın bir parçası olması ve bazı hayvanların bilimsel deneylerde kullanılması önemli bir detaydır. Dini, kültürel, sosyolojik, psikolojik öğretiler ve bilgiler sembollere, anlatılara yöneltilmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler, gelenek, kültür, yaşayış öğretileri sanatın içinde yer almaktadır (Keten, 2016: 288). Türk mitolojisi, destanlarda ve halk masallarında hayvan sembollerine olağanüstü özellikler verilmiştir ve tarihler boyunca çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Türk resim sanatında imge olarak yer alan çeşitli hayvan cinsleri, masalsı anlatımda resim yapan ressamalarda da konu olarak ele alınmıştır. Bu kültür çerçevesinde çeşitli anlatılardan etkilenen ressamlar kendi belleklerinde yeniden yorumlayarak tuvallerine farklı tekniklerde, üsluplarda yansıtmışlardır.

Resim 3.3: Can Göknil, Ay Çekimi Adlı Serisinden Eser, 2008 (<http://cangoknil.com/tr>)

Can Göknil'in Ay Çekimi adlı serisinden eser, enstalasyon üzerine betimlenen 'hayvan üslubu' özelliklerinde olan hayvan mücadele sahnesini andırmaktadır. Enstalasyonda kullanılan renklerde, çizgi formlarında ve seçilen konu itibari ile masalsi bir anlatım hâkimdir. Sağ taraftaki fotoğraf detaydır.

3.2. Masalsı Anlatımlı Resimlerin Tanımı ve Oluşumu

Ali Püsküllüoğlu'na göre masal; "halkın ortak yaratısı olarak ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktarılan, cin, peri, dev gibi olağanüstü kişileri olan, olağanüstü olaylara yer veren, genellikle bir tekerleme ya da, bir varmış, bir yokmuş" gibi sözlerle başlayan bir tür" olarak tanımlanır (Aktaran, Öztürk, 2013: 17). İnsanın içinde yaşadığı toplumsal yapısında şekillendirdiği imgesel düşler, çoğu zaman o toplumun masallarının temellerini oluşturabilmektedir. Eflatun Cem Güney ise masalları: "Toplumun hayal gücüyle yaratılmış sözlü verimlerdir" diyerek tanımlamaktadır (Aktaran, Mert, 2009: 52). Umay Günay ise "Masallar, diğer folklor mahsulleri gibi paylaşılan hayatın içinde doğmuş ve muhafaza edilmiştir. Masalların müşterek bir yapıya ve ortak motiflere dayalı sözlü gelenek içinde gelişmiş edebi bir tür olduğu gerçektir" demiştir (Aktaran, Aday ve Akçalan, 2018: 238). Geleneksel yapının, inanışların toplum içinde yer alan bireyin korkuları, mutlulukları, acıları ve hüznüleri masalların motiflerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla her geleneğin masalıda kendini ifade edecek şekilde kurgulanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Türk Dil Kurumu masalsi kelimesini; masalı andıran, masala benzeyen, masal gibi ifadelerle tanımlamaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com>). Bu tanımlar dikkate alındığında masalsi anlatımlı resimler; izleyicide masala benzer bir etki yarattığı görülmektedir. Bu görsel çağrışım masalsi bir tutumda üslubu oluşturmaktadır.

Masalsı bir dünyanın izlerini yansıtan resimler, insanın gerçekle gerçeküstünü harmanlayıp, olmasını hayal ettiği dünyalardadır. Belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla yer verdikleri izlenimindedir. Halk kültürleriyle, folklorlarla ideolojisine hizmet ederek resimlerde büyümlü bir dünya sunmaktadırlar. .

Bu tarihi imgeler ile sanatçının kendi belleğinde imgelerin oluşumu ise; “...ister bir dış nesnenin zihindeki kopyası olarak alalım, ister özerk bir yaratı olarak, her imge bir görüntüdür, bir beliriş ya da görünüştür... İmgenin Arapça karşılıkları bunu daha iyi ortaya koyar. İmge hem hayal olarak karşılanır, hem de misl olarak. Birinci karşılık, Romantizmin ve Modernizmin öne çıkardığı o özerk var etme yetisine bağlanır: Hayal gücü, imgelem. İkinci karşılığın türevleri ise imgenin doğasındaki asıl-suret ikiliğini daha açıkça belirten terimlerdir: Misal, emsal, masal, mesel, temsil, temessül’ ‘ ifadelerine yer vermiştir (Koçak, 1995: 51).

Dilden dile aktarılmış destanlara, öykülerle, fıkralarla ve modern dünya masallarına yaşadıklarını, düşlerini sihirli bir hayal âlemi kurma anlayışıyla masalsı anlatımı resimlerine konu edinen ressamın mizah unsurlarına, kinayelere başvurdukları görülmektedir. Bu mizah türündeki resimlerde, toplumların geçmişten günümüze kadarki gelenek ve göreneklere, yaşam tarzları, yaşadığı toplumun farklılıklarını, tarihleri ile manevi değerlerini esprili ve ince düşüncelerini tuvale abartılı, anlatımcı ifadelerle, içten, sevecen, gülümsetirken düşündürme anlayışı ile aktarmaktadırlar. İzleyiciye masalsı bir üslupta psikolojik rahatlama etkisi bırakmaktadırlar.

“Masallar, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için topluma ve bireye kaçış mekanizması oluşturması bakımından oldukça önemli işlevlere sahip bir güçtür” (Aday ve Akçalan, 2018: 237). Bu ifadeye dayanarak, masallarda olduğu gibi dış dünya etkilerinden kaçma isteği masalimsi resimlerde de görünen bir tutumdur.

Masalimsi resimlerde toplumsal bakış açılarının olduğu kadar, fantastik olanı kullanarak, bireysel istekler; sevgi, mutluluk, coşku gibi duyguları ile işbirliği

yapmaktadırlar. Bazen de, pasif bir kızgınlık biçimi olan kırgınlıklarını naif bir tutumla izleyiciye sunmaktadırlar. Masalsı anlatımlı resimlerde genel temalarında “mutluluk” ögesi hâkim olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda bir şifre çözücü olarak toplumsal yapının dürtülerle ilişkilendirerek işleyişini açıklar mahiyetindedir.

Masallar, genellikle döşeme denilen uzun tekerlemelerle “Bir varmış bir yokmuş... “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde...”, “Bir zamanlar”, “Günün birinde” gibi soyut bir zaman tasvirleri ile “Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine...” (<https://evvelzamansoylencelerim.com>) gibi ifadelerle masalımsı resimlerin alt yapılarını destekler nitelikte ve olağanüstü benzetme, öğelerle oluştururlar. Anlattığı olaylara gerçeklik görüntüsü vermek için toplumu gözlemleyerek özgün bir anlatım gerçekleştirirler. Kimi zaman millî ve yerel, değerlerle kimi zaman evrensel imgelerle özgünlüklerini zenginleştirirler. Resimlerde işlenen manevi kültürel ve evrensel değerler ile motifler, tıpkı masallarda olduğu gibi saflığı temsil etmektedir.

Bu anlayışlar hakkında ise, Türk tarihi boyunca masalımsı anlatımlı resimler Osmanlı döneminde ve Osmanlı öncesinde anlatılan hikâye, masal, mit ve efsane gibi olgularda adı geçen ve özellikle minyatür sanatındaki tasvirlerde karşılaşılan fantastik yaratıklar ve kurguya dayalı hikâyeci anlatımlardır. Söz konusu bu fantastik yaratıklar ve hikâyeci anlatımlar ilk insandan günümüze kadar birçok yaşamsal olgular dâhilinde oluşturulmuş tipler olarak ifade edilebilir. Bunlar kimi zaman bir dini inanışın çevresinde geliştiği gibi kimi zamanda tamamen insanların hayal gücüyle ortaya çıktığı izlenmektedir. Bu çerçevede minyatür sanatındaki işleniş edebi metinler dikkate alınarak yorumlanmaktadır. Edebi metinlerde geçen tasvirlerin sanatçı algısındaki yerinin bir değerlendirmesi olarak minyatürlerde masalımsı anlatımı oluşturmasında katkı sağladığı gözlenmektedir.

Masalımsı anlatıma sahip olan Selçuklu minyatürleri arasında yer alan en eski el yazması, XIII. Yüzyılına ait Varka ve Gülşah yazmasıdır (<https://www.fikir.gen.tr/minyatur-nedir-selcuklu-ve-osmanli-minyaturleri/>). Edebi bir metnin yazması olan bu minyatür aşk öyküsünü anlatmaktadır. Selçuklulara ait günümüze ulaşan minyatür eserler arasında Makamat, Kelile ve Dimne, Kitab-el Agbani (Şarkılar Kitabı), gibi

halk masallarından oluşmuş edebi eserler yer almaktadır (Renda, 1997: 1262). Bu minyatürlerin kültürel geçmişi ise, M.Ö.13. yüzyıla kadar gider ve ele alındığı hikâyelerde döneme bağlı olarak kurgu gelişimi görülmektedir. Bu kurguları minyatüre eden nakkaşlar mitoloji ve mitoslarla ilgilidirler.

Osmanlı minyatürlerinde genellikle gerçekçi olaylar ele alınmıştır. Nakkaşlar hayallerini aktarmaktan çok yaşanan olayların gerçek tasvirlerini yansıtmaya amacındadırlar (Aslanapa, 1987: 860). Bunun yanı sıra Osmanlı dönemdeki minyatürlü yazma eserlerinde mitolojik efsanelere yer verildiği görülmektedir. Firdevsi' nin yazdığı 'Şahname' adlı eserinde simurg, ejder, devler ve cinler yer aldığı efsanevi imgeler minyatür yazmalarda vardır. Ferîdüddîn Attâr tarafından kaleme alınmış olan Mantıku-t Tayr ait eserdeki minyatürlerde simurg ve cinlere yer verilmiştir. Kazvini (Zekariya b. Muhammed b. Mahmud Ebu Yahya) tarafından yazılan Acaibü'l Mahlûkat adlı eserdeki minyatürlerde ise ejderha motifleri, kuş kanadı ve ayakları olan balık, Kıt'atül Feres(At), Denizden çıkan üstü benekli at, Cebrail ve Burak, at simgesinde yay burcu (Kavis) olağanüstü özelliklerde mitolojik efsanelere dayanan resim betimlemeleridir. Osmanlı döneminde tıp, astroloji ve dünyanın garip olay ve yaratıkları hakkında bilgi veren yazmalar önemli yer tutmuştur. Matali-el saadet adlı eser bir astroloji kitabıdır. 16.yy Nakkaş Osman tarafından resmedilen mitolojik unsurlardan Faune Phenix (Simurg), Şovalye' nin bir ejderha ile mücadelesi gibi betimlemelerden bazılarıdır (Kutlu, 2014: 44-68-72-118). Ele alınan konularda, halk hikâyelerinin, masallarının, efsanelerin içinde olan mit imgeleri ile hikâyeci bir üslup içinde yüzeye nakşetmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyıl sonlarında toprak kaybetmeye başlaması, Batı eğitim sistemi ve teknolojilerinin gerekliliğini beraberinde getirmiş, Osmanlı devlet sisteminin değişmesine ve imparatorluğun çeşitli kurumlarında düzenlemeler yapılmasına neden olmuştur. Osmanlı Devlet kurumlarının bu dönemde devlet tarafından yetenekli görülen kişiler, Batı kültür ve sanatını yakından tanımak için Avrupa'nın önemli sanat merkezlerine gönderilmiştir. Bu dönemde devlet tarafından yetenekli görünen kişiler, Avrupa'nın önemli sanat merkezine gönderilmişti. 18 yüzyıl sonlarında Batı kültüründen ve sanatından etkilenmeye

başlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, gelişmekte olan yeni bir ülke için çağın ve beraberinde getirdiklerinin takibine önem verilmiş, yetenekli kişilerin Batı'ya eğitim için gönderilmesine devam edilmiştir (Aktaran: Öztürk, 2013: 1). Bu süreçte, "Osmanlı İmparatorluğu'nun, 18. yüzyılda başlayan Batılaştırma hareketinin hedefi, kendisinden ileride olduğunu kabul ettiği Avrupa toplumunun sanatsal, teknik ve bilimsel bilgi birikimini edinerek, aynı düzeye gelebilmek, hatta geçebilmektir. Batılaştırma hareketinin getirdiği devlet ve toplumsal kurumların yapısındaki değişim, Osmanlı toplumunda yeni kimlikleri ortaya çıkardığı gibi, var olanları da görünür hale getirmiştir "(Papilo, t.y.: 118). Bu süreç dâhilinde resim sanatında farklılaşmalar ve değişimler meydana gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de çok partili yönetim sisteminin kabulü, teknoloji ve endüstrideki hızlı gelişmelerin yanında değişen yaşam koşulları nedeniyle, Türk sanatında farklı bir dönem başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren görülen devletin sanata olan desteği, çok partili yönetim sistemine geçilmesiyle giderek azaldığı gözlenmektedir. Bu süreçte sosyal ve ekonomik değişiklikler, ressamın kendini ifade etmesi açısından bireysel üslupların ortaya çıktığı izlenmektedir (Öztürk, 2013: 1-2). "Türkiye'nin sanat ve kültür yaşamında, modern ve evrensel programlara öncekinden daha yatkın olan bir dönem 1950'li yıllarda başlar ve günümüze değin sürer. Bu süre içinde sosyo-ekonomik yapıda görülen önemli değişimler düşünce ve yaşam tarzını da etkilemiş ve birtakım farklılaşmalara yol açmıştır" (Tansuğ, 1995: 7). Sanatçıların bireysel varlığını sürdürmeye başladığı 1950'li yıllar, resimde bireysel hikayelerini anlatabildikleri ve düş gücünün belirgin olarak görüldüğü bir dönem olarak önem kazanmaktadır. Sanatta bireysel çıkışların görüldüğü, özgür ifade biçiminin geliştiği bu dönem ve sonrasında kendi düş dünyalarını aktaran bazı sanatçıların masalsı anlatımı benimsediği dikkati çekmektedir (Öztürk, 2013: 23). Çağdaş Türk resminde 1950 ve sonrası masalsı anlatımda üslubu daha belirginleşmiştir ve ayrıca 1950 öncesi sanatçıların yer yer masalsı resimler yapmalarında sanat anlayışları doğrultusunda üslup olarak benimsememişlerdir.

Devabil Kara'ya göre sanat yapımının oluşum sürecinde, “Sanatçı duyuların katılımıyla imgeleri düşüncede oluşturur. Bu oluşum süreci psikolojik bir süreçtir ve yansıtma biçimi kişiye özgüdür. Düşüncede gelişen imgeyi çeşitli aletlerle yüzeye aktarır. Her aletin resim yüzeyinde yaşayan kendine ait bir hâkimiyeti olduğundan sanatçının da kendine ait verileri, şekillere ve imgelere dönüştüren bir stili oluşmuştur. Sonuçta oluşturulan şekiller, imgeler kendisinin görmek istediği şeylerdir”(Kara, 2011: 2). Bu ifadelerle dayanarak masalsı anlatımda resim üreten sanatçıların, düşlerindeki imgeleri tuval yüzeyine aktararak kendine temsil eden üslupta yapıtlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Masalsı anlatımı üslup olarak benimseyen sanatçılar; Nuri Abaç, İbrahim Balaban, Neşe Erdok, Cihat Burak, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Can Göknil, Erol Deneç, Nedim Günsür. Mehmet Uygun, Gültekin Serbest, Peruze Hamurcu, Ali Elmacı üslup olarak benimseyen sanatçılardandır.

3.3. Atların Türk Kültüründe Yeri ve Önemi

Türkler Orta Asya halkları soyundan gelmektedirler. Türk kültürü denilince akla ilk gelen konargöçer kültürüdür. Bu konargöçer kültürün en önemli unsuru at olmuştur. Atın hızlı oluşu, gücü, çevikliği ve asaleti, göçebe uygarlığının tarihi ve kültüründe ona ayrı bir değer kazandırmıştır (Alekseyev, 1981: 149-164). At sayesinde yapılan göçler, savaşlar ve ulaşımdaki faydaları onu değerli kılmış, bu değer atlı bir kültürün doğmasını sağlamıştır. Ata ilk binenler ise, Türk kökenli olduğu bilimsel yönden ispatlanmış olan İskitler olarak bilinmektedir (Doğan, 2006: 18). Bu bilgi ile atların Türkler için tarihi bir öneme sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir.

“Atı ilk olarak Türkler ve Moğollar gibi Asyalı kavimlerin evcilleştirdiği çoğu araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Türklerin de yaşadığı topraklar, atın ilk evcilleştirildiği yer olarak bilinmektedir. Bu topraklarda sekiz bin yıl öncesine ait evcil at kemiklerine rastlanmıştır” (Aktaran: Erdem, 2015: 37). Türkler tarih sahnelerinde ‘binek at’ yetiştirici özellikleri ile yer aldıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte yük taşımada, binmede kullanmaları, atın derisinden, etinden yararlanmaları ve sütünden elde edilen bir içki olan kımız Türklerin beslenme zincirinde önemli bir halkayı oluşturduklarını göstermektedir.

Eski Türk kültürlerinde yetişkin hayvanlara “at, “yund” ya da “göçüt” şeklinde adlar ifade edilmekte idi. Bu isimler arasında çoğunlukla kullanılan ‘at’ kelimesidir. Atın yeni doğmuş yavrusuna “kulun”, bir- iki yaşına gelmiş haline de “tay” adı verilmekteydi. Tay, üç yaşında iken, dişi ise doğuracak, erkek ise binilecek duruma gelmiş sayılmaktaydı. Dişi doğuracak yaşa ulaştığında “kısarak”, erkek ise binilecek hale geldiğinde “at” diye hitap ediliyordu. Ayrıca erkek hayvana “aygır” da denmekteydi. Bütün atların toplandığı sürüye “yılkı” denmekte idi. At daha çok binmek için, aygır ise kısrakların çiftleştirilmesinde kullanılmaktaydı. (Doğan, 2006: 14). Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi atların yaş ve cins özelliklerine göre isimlendirmeleri Türk kültür yaşantısı içerisinde insanların atlarla iç içe olduklarının birer göstergesidir.

Türk atlarının diğer atlardan ayıran özellikleri vardı ve bu özellikler ayırt edilmesini sağlamakta idi. En belirgin özelliği ufak yapılı, orta boylu (140cm), uzun ince bacaklı, mağrur başlı olması idi. Türk atı, geniş alınlı, küçük ve narin başlıydı. Kulakları küçüktü. Gözleri etkili ve parlaktı. Ağzı çok hassa ve yumuşaktı. Yelesi oldukça sık ve uzun idi. Göğsü, sağrısı ve ark bacakları çok kuvvetli idi. Türk atı nadiren uyuyup daha çok ayakta uyumakta veya dinlenmeye çalışmaktaydı. Soğuğa, sıcağa, yağmura ve rüzgâra karşı son derece dayanıklıydı. Genellikle tabir yerindeyse dörtlüyle koşmaktaydı (Aktaran: Doğan, 2006: 15). Türk atının bu genel özellikleri ile çevik, süratli, dayanıklı ve güçlü bir yapıda olduğunu kanıtlar niteliktedir.

7-10.yüzyıl Bizans kaynakları da, ‘Türkler sanki at üstünde doğmuşlardır, yerde yürümesini bilmezler’ diye yer almaktadır. Çinliler Türklerden bahsederken, ‘Hayatları atlarına bağlıdır’ derler. Avrupalılar ise, Hunları ‘ata yapışık kavimler’ diye adlandırmışlardır. Bu sebeptendir ki Orta Asya’da yaşayan Türkler, bazı araştırmacıların “at kültürü” diye adlandırdıkları bir yaşam biçimi sürdürmüşlerdir (Aktaran: Turan, 2012: 284).Türklerin atlara olan sevgisi, at-insan ilişkisini ve insanın ata bağlılığını göstermesi bakımından defin törenlerinde kendini göstermektedir. Türklerde ölen kişiler atıyla birlikte gömülmüştür (Çınar 1993: 29). Bu inanişe göre, “ölünün cennet giderken bineceği hayvanlarıdır. Eski Türklerde görülen bir cenaze töreni şu şekilde gerçekleşirdi: Katafalk yerini tutan çadırın

çevresinde ölünün adına at ve koyun kurban edilirdi. Ölen Alp'in atı çadır çevresinde birkaç defa koşturduktan sonra o at da kurban edilip diğer eşyalar ile birlikte gömülürdü" (atturkunkanadidir.com). Dolayısıyla at ölümden sonra ahir yaşamda bicisi ile yaşayacağı inancı vardır. Gökler ötesi âleme cennete sahibini ulaştıran ve yoldaşlık eden at olarak betimlenmektedir.

Türkler, kendilerini daima, hayatları üzerinde tek ve mutlak söz sahibi olan "Gök Tanrı'nın destek, himayesini almak durumunda hissettikleri ve kendilerine hediye edildiği için de bayramlarına da önce "Gök Tanrı'ya kurban kesmekle başlamışlardır. Kurban olarak da, hayatlarında büyük öneme sahip olan atı, tercih etmişlerdir. Gök Tengri' yi dolayısı ile göğü ve güneşi temsil eden atı kutsamışlardır. Bu nedenle hayvanı kutsal kabul ederek, günlük yaşamın her alanında bu hayvanla ilgili motifleri ön plana çıkarmışlardır (https://kutlubitig.com). Konar-göçer Türklerdeki at ve at ile ilgili kültür özellikleri Orhon yazıtlarında görülmektedir. Yazıtlarda Türkün at ile olan yakınlığı ve kader birliği çok net bir şekilde ifade edilmektedir (Aktaran: Belek, 2015: 118). Orhon yazıtları ve diğer birçok edebi metinde atlara olan bağlılıkları yer almaktadır.

Nitekim Kül Teğın yazıtında:

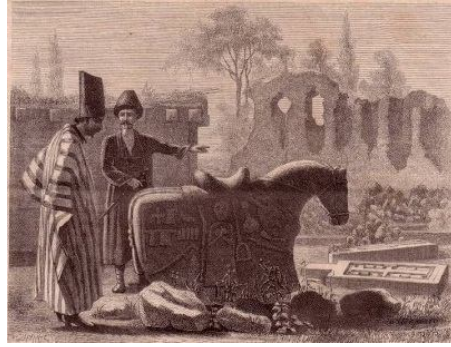
"Eng ilki Tadıkıng Çoring boz (atıg binip teğdi. Ol at anta) ölti. Ekinti İşbara Yamtar boz atıg binip teğdi. Ol at anta ölti. Üçünç Yeğen Siliğ Beğing kedimliğ toruğ at binip teğdi. Ol at anta ölti" (ilk önce Tadık Çor'un boz atına binip hücum etti. O at orada öldü. İkinci olarak İşbara Yamtar'ın boz atına binip hücum etti. O at orada öldü. Üçüncü olarak Yeğen Siliğ Bey'in giyimli doru atına binip hücum etti. O at da orada öldü) (Aktaran: Belek, 2015: 118-119) ifadesiyle Türk topluluğunun ata verdiği önem, atların renkleri ve görünümleri vurgulanmaktadır.

On iki hayvan takviminden bir yıl olan haziran Türkçe adıyla yont' dur: at demektir (Aktaran: Keleş, t.y.: 259). Tatar Türklerinde at yılında çok savaş olacağı, geçimin zorlaşacağı, çocukların sert tabiatlı olacakları, yaşlılardan çok ölüm olacağı inancı vardır. Türklerde ata verilen kült seviyesindeki değerden dolayı 24 Oğuz boyunun biri "Ala Yundlu/Alaca Atlı", bir diğeri "Toraygır/Doru Aygır"dır. Bunun

dışında at ismi taşıyan çok sayıda Türk aşireti mevcuttur. Başatlı, Binatlı, Kula Atı, Urus Atlı, Akçaatlı, Alacaatlı, Atlıca, Atlıhan vs. Karakalpak Türklerinin en önemli boylarının adı: Kara-tay, Sarı-tay, Boz-tay, Kongrat' tır (Başbuğ 1986: 85-87). At isimlerinin Türk yaşantısı içerisinde oymakların adlarında kullanılması ve bu adlandırmalarda atların varlığı isimleri ile kimlikleştirmişlerdir.

“Volga Türklerinde at ve koyunların koruyucusu bu iyeye “Abzar öyesi” denmektedir. Bu iye hoşnut tutulmazsa ağıldaki hayvanlara zarar verir diye inanılmaktaydı. Göktürkçe bir fal kitabı olan Irk Bitig’de (M.S. 930) “Kara Yol İyesi geceden tan vaktine kadar at sürmemiş kimseye kut vermez olduğuna inanılır. Türklerdeki kut, Göksel Ruh - Gök Tengri tarafından bahşedilen bir hükümlüktür. Kahramanlar bu kutla “hayatta kalır, başarır ve zafere ulaşır”. Bitig’ fal kitabında anlatıldığına göre “Bilinmeyen bir Tanrı atıyla giderken yolda güler yüzlü iki insanoğluna rastlamış. İnsanoğulları korkmuş. Ancak Tanrı onları sakinleştirmiş: ‘Korkmayın demiş (size) kut vereceğim.’ Başka bir hikâyede ise başka bir er (yeni bir kağan veya bey) Tanrı’ya rastladığında kaybettiği güce kavuşmak için ondan kut ister. Ona “Tanrı kut’u ve kut aracılığıyla da uzun bir ömür ve verimli bir at sürüsü verir”. At motifi burada çok anlamlı izlekler sunmaktadır. Sibiryaya Şaman Türk ve Moğol halk hikâyelerinde at sürüleri genelde ilahî menşeli anlatılmaktadır: “Hele Yakut eposunda bahadırların atları, at sürüsü ilâhesi tarafından, semâ âlemindeki güneş ülkesinden gönderilmektedir.” Yunan mitolojisine göre ilk insan da gökten inen yarı insan yarı at olan bir varlıktan türemiştir” (Aktaran: Keleş, t.y.: 159-160). Mitolojide yer alan bu inanışlarla at, kutsal bir varlık olarak dünyada bulunmaktadır. Tanrı tarafından insanlara verilmesinin temelinde insanlara dünyada yardımcı olacağı düşüncesi yer almaktadır.

Türklerde savaş tankı, göçebe aracı olarak neredeyse en yararlı hayvan olan at, ölüsüne bile saygı duyulan insanlara yararlı olan hayvanların başında gelmektedir. Örneğin Jochelson’ un bildirdiğine göre Yakutlarda “bir atın kemikleri yerde kalmaması gerekir” (Aktaran: Keleş, t.y.: 261). Atın kemiklerinin yerde kalmaması kutsallığı ile ilişkilendirilebilir.

Resim 3.4: Vasily Vereshchagin tarafından yapılan resimde at şeklinde mezar taşı
(<https://bilgiveguc.blogspot.com/2014>)

Vasily Vereshchagin tarafından yapılan resimde at şeklinde mezar taşı vardır. 1865 yılında Şuşa’da yapılmıştır. Şuşa Azerbaycan’da Karabağ bölgesinde bulunan kale şehirdir.

“En erken Türk topluluklarında ölen Alplerin, atlarının da mezara gömüldüğü, Altay dağları eteklerinde ve başka bölgelerde açılan Hun dönemine ait kurganlardaki at cesetlerinden de anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, atların eski Türk inancında yer alan ölüm sonrası hayatta, ölünün beraberinde yanındaki arkadaşı olacağı ile ilgili inanıştır. Bu inanış, İslâmî dönemde de Türkler arasında, varlığını sürdürmüştür” (<https://www.altayli.net>). At figürü Anadolu’da mezar taşı olarak da kullanılmaktadır. Bu gelenek atın kamı veya ruhu öteki âleme götürme inancının İslamlıktan sonraki dönemlerin devamı olarak yorumlanabilir.

Resim 3.5: Güney Kazakistan’daki Eşkiölmes kaya üstü tasvirleri (Baypakov K.M. vd. 2005: 189)

Atın önemi Eski Türk kaya üstü tasvirlerinde de görülmektedir. Çünkü kayalara en çok tasvir edilen hayvanların başında at bulunmaktadır. Kazakistan’daki Eşkiölmes kaya üstü tasvirlerini ele alan bilim adamları, burada at tasvirinin çok

olduğuna dikkat çekmişler (Baypakov, 2005: 74). At motifinin çok resmedilmesi ise sıhhi bir vasıf olarak ilişkilendirilebilir. Yukarıdaki kaya üstü tasvirde ise, atlar binicileri ile resmedilmiştir.

Orta Asya'da ve Paleolitik Çağ'da ilk izleri günyüzüne çıkan Türk kaya resimleri sanatı, Göktürklerde kullanması bakımından resimlerin sahipleri hakkında bilimsel tespiti ortaya çıkarmaktadır. Kaya resimleri başlangıçta genel olarak dövme, daha sonra kazıma ve daha yakın dönemlerde ise çizme tekniği ile yapılmıştır. İlginç bir şekilde Anadolu'da, dövme, kazıma ve çizme tekniği kullanılarak yapılmış Türk menşeli kaya resimlerinin çok sayıda örneği tespit edilmiştir (Somuncuoğlu 2011: 1; Ceylan 2008: 29; Musabayev 1998: 2).

Ayrıca dönemselsel olarak teknik farklılıkları tasvirlerin ayrışmasına' da katkı sağlayarak belirli bir üslup farklılıklarına gidildiği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Resim 3.6: Sanatçısı bilinmiyor. Pazırık Halısı. M.Ö. 4.-3. yy. 312 x 419 cm, dokuma. Ermitaj Müzesi. St. Petersburg, Rusya.Sağ taraftaki bordür detay (<https://www.wannart.com>)

Eski Türklerde göçebe hayatın etkisiyle sanat eserleri taşınabilir nitelikte olduğu gözlenmektedir. Bu eserler estetik değerin yanında kullanılıyordu. Yaşam tarzı gereği hayvancılıkla uğraşan Türkler bu kültürü sanatlarına da yansıtmişlerdir. Türklerin klasik sanatına 'Hayvan Üslubu' olarak adlandırılmaktadır. Yukarıdaki kısımlardaki açıklamalarda 'Hayvan Üslubu' özelliklerine değinmiştik. Bu üsluba uygun özelliklerde at tasvirleri yer almaktadır. Türkler ata olan sevgilerini kaya resimlerinde, halı sanatında, ahşap eserlerde ve madeni eşyalarda vb. objelerde önemini vurgulamışlardır. Bu buluntuların bir örneğinde Kazakistan'ın Alma Ata

şehri yakınlarında bulunan Pazırık Kurganında (Resim 3.6.) görünmektedir. Bu kurganın çeşitli yerlerinde dokuz at cesedi bulunmuştur. Başları batıya döndürülmüş bu atlar, diğer mezarlarda oldukları gibi yine koşum takımlarıyla beraber gömülmüşlerdir. Her hangi bir metal kısmı bulunmayan ahşap dört tekerlekli zarif bir araba da atlarla birlikte bulunmuştur. Araba tahta çubuklardan yapılmış ve üzeri keçe ile kaplıdır. Mezarda büyük bir keçe yaygı ile bir de çadırın tepe kısmı ele geçirilmiştir. Sözü edilen keçe yaygıda tekrarlanan bir atlı figürü, elinde bir ağaç bulunan önemli bir figür önünde durmaktadır. Dünyanın en eski Türk halısının en geniş bölümünde ise acele eden atlılar birbirini takip eder şekilde resmedilmiştir. Burada bir süvarinin atların yanında yürüdükleri bazılarının da atların üzerinde diğer atlı süvarileri takip ettikleri görülmektedir. Atların kuyrukları ise düğümlüdür (<https://www.hayvansitesi.com>). Bu halı kırmızı, yeşil ve sarı olgun renk tonları ile bezenmiştir. Ayrıntılı motifler ile atlı süvari figürleri birbiri ardına ahenk içindedirler. Motifler izleyicinin bakış açınızı karşılayacak tarzda yerleştirilmiş.

Resim 3.7: Koşan At Uygur freski. Dört nala koşan at. M.S. 8.-9. yy. 67 x 32 cm, kum, kireç, pigment. Asya Sanatları Müzesi. Berlin, Almanya (<https://okuryazarim.com>)

Esin'e göre yukarıdaki fresk, "Turfanda bulunmuş, dörtnala koşan yağız bir süvari atını gösteren Uygur resmi" olarak tanımlamaktadır. Resmin üst tarafı silinmiş olmasına karşın aslında dörtnala hücumla kalkan atın üzerindeki zırhlı bir süvari, sağ elindeki yaydan ok fırlatıyordu. Bunu atın kulakları arkasında görünen yayın bir kısmından anlaşılmaktadır. Süvarinin sol bacağının arkasında büyük bir sadak (ok kuburu) asılı, deri işleri altın yaldızlıdır. Atın başı, gözlerin başarılı deseni ile çok

canlı bir ifade kazanmıştır ve kuyruk ise düğümlü olarak gözükmektedir (dergiler.ankara.edu.tr). Koşan at freski, uçuyor şeklinde yorumlanabilmektedir.

Resim 3.8: Atın kuyruğuna düğüm atan savaşçıyı tasvir eden XV. yüzyıla ait bir minyatür (TSM, Hazine, nr. 2160)

“Türkler için at, kendilerinden sonra en değerli varlıkları olduğu için “atların kuyrukları bu sebeple devletin sembolü olarak kullanılmakta idi” Dolayısıyla devlet ile at bir Türk için vazgeçilmez iki unsurdur. Savaşa giden kişinin “atının kuyruğunu kesip kendine tuğ yapması” aslında “devlet düşüncesinin kutsallığı yanında, atın da kutsallığını gösteriyor”.Ayrıca at kuyruğundan yapılan tuğ “bayrak ve erk simgesi”dir . At kuyrukları savaşta alperenin mızrağına veya başka bir atın boynuna asılır ve Hunlarda olduğu gibi atlar sahibinin ölümünden sonra kurban edilirdi. At kuyruğu bundan başka hayat ve inanışların her kademesine girmektedir. Tuğun yanında beçkem, perçem ve muncuk sembollerinde kullanılır; olmadı hotoz, çadır, ev, mezar ve kutsal kabul edilen dağ başlarına asılır” (Aktaran: Keleş, t.y. : 164-165). Atın kutsal bir önemi olduğu kadar kuyruğunun da çeşitli inanışlarda öneme sahip olduğu izlenmektedir.

Resim 3.9: Nakkaş Osman tarafından yapılan Fatih Sultan Mehmed tasviri. Burada At Meydanında Yılanlı Sütun ile resmedilmiş. Atın kuyruğu düğümlüdür. 16.yüzyıl ait bir minyatür (<https://tr.pinterest.com/pin/>)

Eski Türk topluluklarında başka bir inanışa göre ise, “At kuyruğu, ‘bir savaş sembolüdür’”: Çünkü Türkler ile Türk askeri, her zaman atı ile birlikte. “At, askerin ikinci esi ve karısı gibi idi”. Yani bir asker savaşta ölürse -normal ölümden de böyle yapılırdı- hemen atının kuyruğu kesilerek, dullama verilirdi. Böylece yiğidin ölümü ile atı da dul kalmış olurdu. Ayrıca bu iş, şehit olma dileğinin de bir sembolü idi (erzurumgunebakis.com). Bu bilgiler doğrultusunda atın kuyruğunun düğümlenmesi ölüm simgesini çağrıştırmaktadır.

3.4. At Sembolünün Farklı Kültürlerde Yeri ve Önemi

Üst Paleolitik Çağdan itibaren at sembolü görsel anlatımlarda tercih edilmiş ve sanatın içinde oldukça fazla yer verilmiştir. Bu önem ise, insanların atlarla ilişkisinin yakın bir bağın olduğunu göstermektedir. Bu dönemde, mağra resimlerinde 32 000 yıl önce yapılmış olan Fransa'nın Lascaux mağarasında hayvan ve çoğunlukla at figürü öne çıkmaktadır. Turuncu, kahverengi ve siyah renklerle betimlenmiş dinamik at çizimleri, insanın at simgesini resim sanatında kullanmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir (www.anadolumedenyeterimuzesi.gov.tr). Yaklaşık 32.000 yıl önceki insanlar, bugün Avrupa adıyla bilinen topraklarda yer

alan mağara duvarlarına, gergedanlar, vahşi sığırlar ve diğer hayvanlarla birlikte atları da resimlemeye başlamışlardır. Bu mağaralardan olan Lascaux, barındırdığı incelikli, çeşitli ve büyük resimler bulunmaktadır. Mağarada birçok oda vardır; Boğaların Büyük Salonu, Yan Geçit, Ölü Adamın Kuyusu, Oymalar Odası, Boyanmış Galeri ve Kediler Odası. Burada, bazı resimler taş üzerine oyulmuş olsa da, hayvanlar, insanlar ve soyut işaretler olarak toplam üç ana kategoriye ayrılabilen 2.000 kadar figürün çoğu mineral boyalar kullanılarak duvarlara boyanmıştır (www.openaccess.hacettepe.edu.tr). Bu hayvan figürleri arasında atlar çoğunluktadır.

Resim 3.10: Lascaux mağarasında at resimleri. M.Ö. 15, 000. Fransa; Chauvet mağarasında at resimleri M.Ö. 33, 000-30, 000. Fransa; Lascaux mağarasında at resmi. M.Ö. 15, 000. Lascaux Mağarası. Lascaux, Fransa (<https://www.wannart.com>)

At'ın Paleolitik Çağ itibari ile ilk görsel aktarım olarak tercih edilmesi göz önünde bulundurulduğunda at figürü vazgeçilmez olmuştur. Bu tutum çeşitli kültürlerde varlığını göstermiştir. Her toplumun kendine has mitolojik anlatımları oluşmuştur. Efsanelerinde, masallarında ve diğer edebi eserlerde bir mit olarak kanatlı at, uçan at, çoklu ayakları olan at ve konuşabilen atlar mevcuttur. Bu figürler karakteristik özellikler taşımaktadırlar. Bunlar arasında çoğunlukla kanatlı at figürü öne çıkmaktadır. Her bir millet edebi eserlerinde olan kanatlı at görsel sanatlar ve plastik sanatların içinde yer almıştır.

Yunan kültürüne baktığımız zaman Yunan mitolojisinde uçan at sıklıkla anlatılarda yer almaktadır. Mitolojiye uçan kanatlı atın katılmasını sağlayan deniz tanrısı Poseidon olmuştur. Yunan mitolojisinde, insanın büyük uzaklıklara hızla ulaştırılmasının bir ifadesi olarak ata kanat verilir, böylelikle uçan at Pegasus doğmaktadır. Deniz tanrısı Poseidon ile yılan saçlı Gorgon Medusa'nın oğludur ve Chrysaor'un kardeşi olduğuna inanılmaktadır. Renginin genelde beyaz olduğu ve

havada uçmasına olanak sağlayacak iki büyük kanadının olduğu bilinmektedir. Zeus'un oğlu Herkül'ün kardeşi veya atı olarak da bilinmektedir. Pegasus doğar doğmaz yeryüzünden ayrılır ve tanrılar diyarına uçmaktadır. Sonraları ise, Zeus tarafından yıldız takımı Pegasus'a çevrilmiştir (www.openeccess.hacettepe.edu.tr). Pegasos ismini kökeni Yunanca, kaynak anlamına gelen "pege" sözcüğünden türemiştir. Pegasos pınar ve çeşme başlarında durmaktan hoşlandığı bilinmektedir. Bir gün ayağını yere vurarak Helikon dağının eteğinde Hippokrene, at çeşmesini meydana getirdiği anlatılmaktadır. Pegasos gökte bir burç haline getirilmektedir (Erhat, 2011: 239). Perseus tarafından kafasını kesip öldürülen, Gorgan Medusa'nın karnından fırlayarak doğduğuna inanılmaktadır. Başka bir inanişe göre, Medusa'nın kafasından dışarıya çıkarak uçtuğu veya toprağa sıçrayan kanlarından doğduğuna inanılmaktadır. Bu inaniştaki anlatıda; "Medusa güzelliği ile herkesi kıskandıran bir ölümlüdür. Kendisini tanrılara adayan Medusa, Zeus'un en sevdiği kızı olan Athena'ya ait bir tapınakta yaşardı. Denizler tanrısı Poseidon da Medusa'nın güzelliğinin farkındadır. Ona olan ilgisi tutkuya dönüşünce, gizlice girdiği Athena'nın tapınağında Medusa ile zorla birlikte olur. Bunu öğrenen Athena, Medusa'yı yılan saçlı yaratığa çevirerek cezalandırır. Siniri geçmeyen Athena, ona yine de bakmaya çalışan olursa diye, Medusa'nın gözlerine bakan herkesi taşla çevirmesini sağlar. Athena bunun ile de yetinmeyerek Yunan mitolojisindeki kahramanlardan biri olan Zeus'un oğlu Perseus'dan, Medusa'nın kafasını keserek kendisine getirmesini ister. Perseus, Athena'nın isteğini yerine getirmek için kılıcı ile Medusa'nın başını bedeninden ayırır. Medusa'nın, kafasından toprağa akan kanlardan, kanatlı at olarak bilinen Pegasus doğar" (Aktaran: Aslıtürk ve Küçükgüney, 2016: 289). Farklı bir anlatımda ise, Pegasus, doğduktan hemen sonra uçarak Zeus'un Kaz Dağında yaşayan peri kızları Musa'lar yanına gitmiştir. Tanrıların diyarı olan Olimpos Dağına uçan Pegasus, daha sonra Zeus'un yıldırımlarını getirme görevini üstlenmiştir (<https://nereye.com.tr>). Zeus' a yardım etmesi bakımından kutsal bir figür olmuştur.

Resim 3.11: Edward Burne Jones. “Medusa Kanından Pegasus ve Chrysaor’ un Doğuşu”. 1876-1885.Southampton City Art Gallery (<http://sdhinesbooks.blogspot.com/2013>)

Hesiodos Pegasus’un doğumunu şöyle anlatmaktadır:

“Phorkys’le birleşen Keto Graiaları doğurdu...

Gorgoları da doğuran Keto’dur...

Sthenno, Euryale ve bahtsız Medusa...

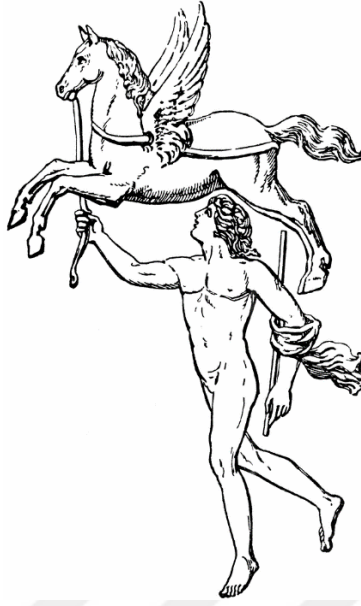
Perseus kestiği zaman kafasını

Khrysaor’la Pegasos çıkıverdi karnından.

Biri Okeanos’un kaynaklarından doğduğu için, öteki elinden altın kılıç tutuğu için almışlardı Pegasos’la Khrysaor adlarını.

Pegasos bırakıp davarlar anası toprağı havalandı gitti ölümsüzlere doğru.

Zeus’un sarayında oturur şimdi şimşekle yıldırım taşıyıp onun adına” (Aktaran: Erhat, 2011: 239).Pegasus’ un Zeus’ a yıldırım taşıdığını gösteren anlatıma örnektir.

Resim 3.12: “Bellerophon ile Pegasus”, William C. Morey. Yunan Tarihinin Ana Hatları (Chicago: Amerikan Kitap Şirketi, 1903).

Pegasus’un yer aldığı bir başka efsanede ise: “Pegasus, zekâ tanrıçası Athena tarafından Korinthos şehrinin kralı Glaukos’un oğlu Bellerophon’a verilir. Pegasus’un Bellerophon’a verilmesinin nedeni Khimaira adındaki bir canavarla savaşmaya gidecek olmasıdır. Bu canavar ağızından ateş saçan, aslan başlı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu bir yaratıktır. Bellerophon, kanatlı atı Pegasus’a binerek canavarın ağızından fişkıran alevlerin yetişemeyeceği kadar yükseğe çıkar. Havadan saldırarak ucu kurşun ve demirden yapılmış uzun mızrağını Khimaira’nın çenesine saplar. Canavarın nefesi kurşunu eritir. Eriyen kurşun canavarın boğazından akarak ölümüne neden olur. Bellerophon, Pegasus’a binerek tanrıların evi Olympos’a gitmek ve ölümsüzler arasına katılmak ister. Bellerophon tanrıların dağı Olympos’ın tepesine yükselmeye çalışırken Zeus bir at sineği gönderir. At sineği Pegasus’u ısırınca atın canı yanar. Pegasus çıldırıp gibi uçarken Bellerophon yere düşer ve yaptığı küstahlık nedeniyle öleceği güne kadar insanların yaklaşımdan çekindiği kör, sakat biri olarak yaşar. Pegasus ise yıldızların yanına kadar yükselir. Zeus, Pegasus’u yere indirmez ve yıldızlar arasına yerleştirir” (<http://www.turkcewiki.org>). Pegasus’un Türk mitolojisindeki karşılığı Tulpar’dır.

Resim 3.13: “Bellerophon, Pegasus ve Khimera”, William C. Morey. Yunan Tarihinin Ana Hatları (Chicago: Amerikan Kitap Şirketi, 1903).

İskandinav mitolojisinde ise, Odin’ in Sleipnir adında büyümlü bir atı vardır ve tüm atların en iyisi olarak yer almaktadır. İskandinav tanrılarının başı Odin tarafından sürülen bu muhteşem hayvan, Svadilfari adında çok güçlü bir atla kendisini kısırak şekline sokmuş Loki’nin çocuğudur. Grani’ nin babasıdır. Gri renkli ve sekiz bacağı vardır. Dişlerinde oyulmuş büyümlü rünler bulunmaktadır. Sleipnir denizler üzerinde gidebilir, havada uçabilir ve en hızlı at olarak yer almaktadır. Ragnarok’ta Odin’i savaşa götürecektir olan at Sleipnir’ dir ([http://ozhanozturk.com /](http://ozhanozturk.com/)) İngilizce’de Slippery sözcüğü, düzgün, kayan, süzölen gibi anlamlarında kökenini oluşturmaktadır. Bu at efsanede, “dünyanın en hızlı atıdır, Odin’i denizler üzerinde taşıyabilir, karalardan karalara taşıyabilir, ölümler dünyasıyla dünya arasında götürebilir” (<https://tr.instela.com>). Ayrıca Sleipnir binicisini Yeraltı Dünyası’na götürebilecek tek attır. Bu ifadelerle olağanüstü özellikleri ile Sleipnir göksel bir sembol olarak düşünülebilir. Çünkü denizler üzerinde taşıyabilmesi, ölümler dünyası ile dünya arasında vasıta bineği olarak kullanılması uçuş özelliğinin göstergesidir. Mitolojide uçan atlar arasında yerini almaktadır diyebiliriz. Sekiz ayağının olması ise, gideceği yere ulaşması açısından daha fazla hareket gücü ile hızını sağlamaktadır.

Resim 3.14: “Odin, Sleipnir’i sürerken”, Gravür. Lorenz Frolich (1820-1908)

Efsaneye göre; “Devlere ve Jotunlara karşı kendilerini korumak için kaleleri olan Asgard’ın çevresine bir duvar örmeye karar veren tanrılar bir türlü ise başlayamazlar, sonunda bir insan gelir ve duvarı örebileceğini fakat karşılığında en güzel tanrıca olan Frejayı almak istediğini söyler. İnsanın duvarı örebileceğine ihtimal vermeyen tanrılar kabul ederler. İnsan gece gündüz atıyla beraber çalışır ve duvar yavaş yavaş örülür. İşin ciddi olduğunu gören tanrılar hileci Loki’yi görevlendirirler. Loki bir kısırcak seklene bürünür ve insanın atının pesinden sürükler. At gittiği için insan duvarı bitiremez ve Frejayı alamaz. Loki ise atla olan birleşmesinin meyvesini aylar sonra verir; 8 bacaklı bir at çıkmıştır ortaya. Bu at sleipnir’dir ve Odin onu sahiplenir” (<https://geekstra.com>). Sleipnir, Odin’in birçok şamanik bir rehber olan yardımcı ruhu biçiminde kabul edilmektedir.

Resim 3.15: John Bauer. Odin and Sleipnir. 1911 (<https://commons.wikimedia.org>)

Odin, Sleipnir'i, dünya ağacı olan, Yggdrasil'in dallarında ve köklerinde düzenlenen Dokuz Dünya'da sık sık seyahat eder. Bu sekiz bacaklı varlık şamanların kozmos boyunca kendinden geçmiş yolculuklarında kullandıkları bir ulaşım aracıdır, dünyanın her yerinden şaşırtıcı sayıda yerli gelenek içinde bulunabilecek bir motiftir (<http://ozhanozturk.com>). Kuzey Avrupa mitolojisinin öncü araştırmacılarından biri olan Hilda Ellis Davidson göre ise, Sleipnir'in sayısız bacağına dünyalar âlemini aşma yeteneğini temsil etmeyi amaçladığını belirtmiştir (<https://hildaellis davidsontribute.blog>). Bu yetenek hızı temsil etmektedir.

Hint mitolojisinde, Zühre yıldızı "Aşvin" adlı bir Tanrıdır. Bu Tanrının diğerlerinden farkı, daha ziyade bir ata sahip olması ve at üzerinde gezmesidir. Öyle anlaşılıyor ki, Sibiryaya an'anelerinde de biraz Budizm'in tesirleri mevcuttur. Fakat Hindistan'da at kültürü ve büyük at sürüleri yoktu. Bu sebeple bu inanç Orta asya'ya gelince, atlı Türklerin hayatlarına uymuş ve tamamı ile yerli bir inanış haline girmiştir. Belki de bu inançlar, Orta asya'da eskiden beri mevcuttur. Bu efsanelerin en tipik örnekleri Buryat'larda görülmektedir. Bu anlatılarda Uchchaihshravas, Hindu cennet tanrı kralı Indra ve diğer hikâyelerde iblislerin kralı Bali'nin kralı olarak hizmet veren attır. Antik Hindu metinlerinde bulunan bir olay olan Süt Okyanusu, yaşam tanrıçası Lakshmi ve servet tanrıçası gibi diğer efsanevi nesnelere yanında doğmuştur. Atların kralı, kükrediğinde insanları sağır ettiği söylenen mitolojik bir varlık varlıktır. Uçan yedi başlı at olarak da bilinmektedir. Süt okyanuslarının yaratıcısı tanrının bineği olarak bilinmektedir (<https://onedio.com>). İblisin kralı Bali'nin atı olması ve kükrediğinde sağır etmesi bakımından kötülere hizmet ettiği düşünülebilir.

Resim 3.16: Ushchaihshravas (<https://jandean81.com>)

Başka bir uçan at mit anlatısının olduğu kaynakta, “Surya Güneş tanrısıdır. Aditi ve Dyaus’un oğludur. Dört kolu vardır. Elleri disk, deniz kabuğu ve nilüfer çiçeği tutmaktadır. Bir eliyle korkma işareti yapmaktadır. Surya’ya 10 kadar ilahi sunulmuştur. O, her şeyi ve her yeri gözetip koruyandır. Karanlığı, hastalığı, kuruntuyu ve kötü düşleri uzaklaştırmaktadır. Tanrıların göksel din adamıdır. Birçok karısı vardır; Savarna, Svati, Mahavirya isimlerindedir” (<http://www.bogazgazetesi.com.tr>). Surya ve atları aynı iyi amaçları simgeler denilebilmektedir.

Resim 3.17: ‘Surya ve 7 at’, Poster (<http://www.bogazgazetesi.com.tr>)

“Sūrya yedi tane al renkli atın ya da kısrağın çektiği iki tekerlekli bir savaş arabası ile gökyüzünde hareket etmektedir. Bununla birlikte yedi atın çektiği ya da yedi başlı bir atın çektiği, ışınlarla kaplı bir araba içinde gösterilmektedir. Arabacını adı Aruna veya Vivasvat’tır. Ülkesinin adı Vivasvati veya Bhasvati’dir. Orada güneş tapınakları vardır ve tapınışları kabul eder” (Aktaran: Un, 2011: 81). Surya ve atları gök simgesi olarak düşünülmektedir. Ayrıca Parlamak ve ışıldamak simgesi olarak yer alabilir.

Resim 3.18: Sūrya. Hindistan.British Museum.19. yy. 10, 2 x 7, 6 cm. Kâğıt ve guaj boya (Un, 2011: 223)

“Surya genellikle, yedi atın ya da yedi başlı bir atın çektiği ışınlarla kaplı bir araba içinde gösterilmektedir. Bu örnekte arabası yedi başlı bir at tarafından sürülmektedir. Sūrya ise arabası içinde oturur şekilde görülmektedir. Eser Pahari Okulu ürünü olarak yorumlanmaktadır”(Un, 2011: 157). Eser sarı ve turuncu tonlar ile renklendirilmiştir. Naif çizgisel formlar hâkimdir.

Resim 3.19: Sūrya. Hindistan. British Museum.1800'ler (Un, 2011: 224)

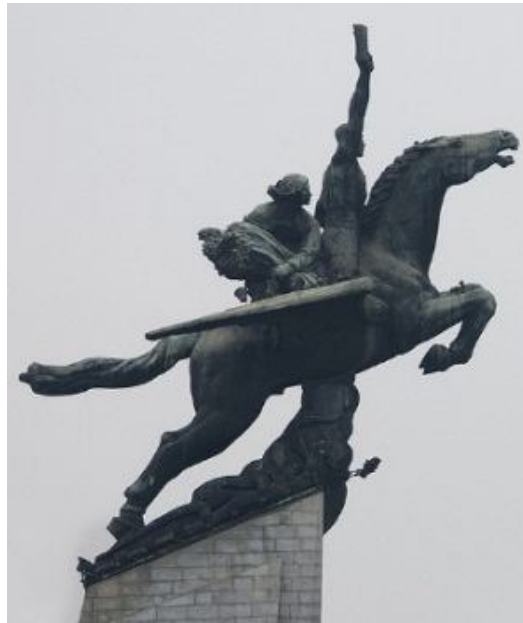
“Sūrya, Aruna (ya da Vivasvat) tarafından kullanılan, yedi başlı bir atın çektiği arabası üzerinde görülmektedir. Başının arkasından güneş şeklinde ışınlar çıkmaktadır. Resim diğer örneğin aksine burada dört kollu ve kırmızı (ya da bakır) tenli olarak resmedilmiştir” (Un, 2011: 158). Kırmızı, sarı, gri ve beyaz tonlar resimde hâkimdir. İçerisinde olan Sūrya gök arabası ile uçmaktadır.

Çin kültür çevresinde ise, ejderha motifleri kadar atlarda efsanelerde sembolik olarak önemli olmuşlardır. Saf erkek gücü olan ‘Yang’ sembolize etmektedirler. Eski Çin anlatılarında ejderden üstün bir güce sahip olduğu bahsedilmiştir. Genel anlamda at; hız, sebat, hayal gücü ve enerjinin sembollerini ifade etmektedir. Fiziksel ve eğitim gelişiminin tamamlanmış at, ‘bin lig tay’ olarak tanımlanmaktadır. “Ateş” elementine ve Güneşe karşılık gelmektedir. Budizm’in yedi hazinesindedir. Çin Zodyak’ının on iki sembolünden biridir. Çinliler cins atları yetiştirmede yüzyıllar boyunca kendilerini adanmışlardır. İmparator Wu Ti’nin (141-87BC) saltanatında, süvarilik uzmanlaştığı dönemde, Hsiung-nu barbarlarına karşı bir keşif gezisi başlatılmıştır. Orada sermeyenlerini ele geçirmişler ve en iyi atları yakalamışlardır. Bu büyük at grubunu aldıklarında, yüksek kaliteli atlarla onları melezleştirmişlerdir (<https://paratic.com>). Hafif ayaklı, iyi orantılı, rüzgâr gibi yükselen bu atlara Tien Ma, ‘Göksel Atlar’ adı verilmiştir. Bu ibare ile atlar göğe ihtiva edilmiştir.

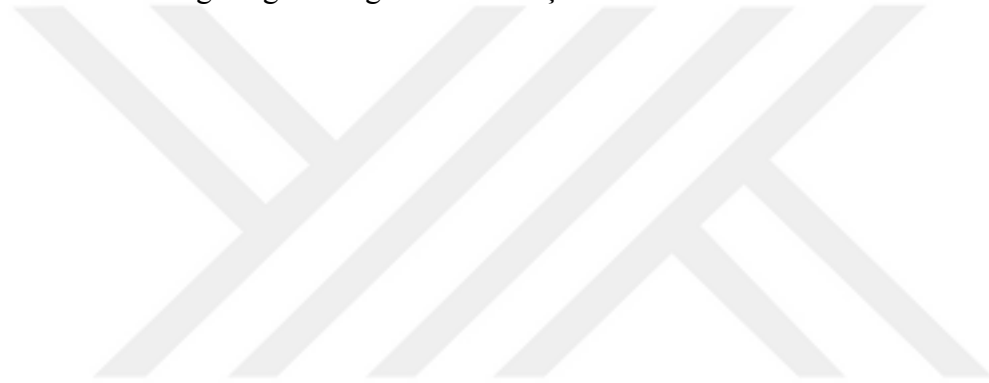
Resim 3.20: ‘Uçan At’ın zarif Doğu Han bronz heykeli (<https://tr.dhgate.com/product/>)

Tien Ma, ‘Göksel Atlar’ grubuna mensuptur. Fei Ma, Çin turizm departmanı tarafından ‘uçan at’ motifi olarak kabul edilmektedir. Bronzdan yapılmıştır ve Doğu Han Hanedanlığından kalma bu örnek, 1969’da Wuwai Leitai’de bulunmuştur. (dergipark.gov.tr). Atın zarafeti ve hareketi, başın narin dönüşünde ve toynakların hafifliğinde estetiği yakalanmaktadır.

Resim 3.21: ‘Chollima’ Kanatlı At Heykeli, Kuzey Kore (<https://www.tripadvisor.com/>)

Çin klasikleri kaynaklı olan ve genellikle Doğu Asya kültürlerinde tasvir edilen efsanevi kanatlı bir at, “Chollima” figürünün kelimesi, “bin li at” anlamına gelmektedir. “Li” geleneksel bir Çin uzaklık birimi idi. Antik dönemde, bin “li”, yaklaşık 400 km’ye eşittir. Bu nedenle, efsanevi kanatlı at Chollima, bir günde 400 km yol alabildiği anlamına gelmektedir. Chollima, mitolojik bir at terbiyecisi ve Qin Dükü olan Bole ile birlikte, MÖ 3. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak, Chollima, Kuzey Kore hükümeti tarafından ilerlemenin ve ekonomik kalkınmanın sembolü olarak kabul edildikten sonra son birkaç on yılda ön plana çıkmıştır (www.atliturcappadocia.com). Chollima gökyüzünde uçuşu ve kanatlarının olması bakımından özgürlüğün simgesi olarak düşünülebilir.

SONUÇ

Şükrü Elçin, masal tanımını hakkında, “...İşte böyle bir zaman içinde köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan, ‘hayali-gerçek’, ‘mücerretmüşahhas’, ‘maddi-manevi’ konu, macera, vak’a, problem, motif ve unsurla, nesir diliyle, vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle, hususi bir üslupla anlatılır ve yazılır” (Aktaran, Aday ve Akçalan, 2018: 238) ifadelerini kullanmıştır.

Başka bir ifade ile masal, karakterleri hayvanlar bazende tabiatüstü varlıklar olan ve günlük hayattan sıyrılarak, insanların muhayyilelerinde tabiat ve gerçek dışı âlemde yaşattığı kahramanların hikâyesidir (Sakaoğlu, 1999: 75). Masal ile ilgili bu tasvirler göz önüne alındığında, bir resim üslubu olarak kabul edilen ‘masalsı anlatım’ Türk Dil Kurumuna göre; masala benzeyen, masalı andıran, masalımsı ifadelerle tanımlanmaktadır. Bu tasniflerle masalsı anlatımlı bir üslup olarak benimseyen ressamın resimlerinde, gerçek dünya ve gerçek dışı dünyadan imgelerin bir düş kurgusu içinde, halk hikâyelerinden, destanlardan, mitolojiden ve yaşadığı kültür coğrafyasının motiflerinden etkilenecek kendi iç dünyasında oluşturduğu fantastik kurgularla, çocuksu bir bakış açısıyla tıpkı masalarda olduğu gibi iyi olanı, güzel olanı, mutluluğun, sevginin, saflığın yer aldığı coşku dolu anlatımlarla yeni bir rüyanın peşinde olmuşlardır. Bu rüya ise, sanatçıların resimlerde kullandığı canlı renklerle, naif çizgiler ile, resimsel altyapı birikimi ve çok çalışmanın verdiği olgun üslup anlayışlarıyla resim diliyle kurulmuş ‘masalsı anlatım’ oluşturmuşlardır.

Türk kültür çevresinde halk dilinde kurulmuş hikâyeler, masallar, efsanelerden ve mitolojik anlatılardan etkilenen nakkaşlar ‘masalsı anlatımı’ minyatür sanatındaki tasvirlerde bir tutum olarak resmettikleri gözlenmektedir. Bu tasvirlerde fantastik yaratıklar, büyücüler, devler, burç yaratıkları gibi imgeler ile masalsı bir üslupla kurgulanmışlardır.

Bir edebi ürün olan Varka ve Gülşah öyküsü, “Minyatürlü el yazmaları arasında Anadolu’da meydana getirilmiş olduğu bilinen en eski örnek, XIII. Yüzyıla ait Varka ve Gülşah yazmasıdır”. “Selçuklu dönemi minyatürleri arasında yer almaktadır”. Masalsı kurguları ile bu el yazması filmik bir süreklilikte olan sahnelerle bir aşk öyküsünü anlatmaktadır. “Bununla birlikte 1271 tarihinde, Konya Aksaray’ında yazıldığı bilinen Kitab Daka’ik El Haka’ik (hakikatın ayrıntılarının kitabı) büyüsel inançlar, cinler ve periler ilgili Paris Ulusal Kitaplığı’nda bulunan kitap XIII. yüzyılında kozmopolit nitelikteki sanat etkinlikleri resim sanatı alanında da yansımıştır “(Tansuğ, 2012: 30-31). Selçuklulara ait günümüze ulaşan minyatür eserler arasında Makamat, Kelile ve Dimne, Kitab-el Agbani (Şarkılar Kitabı), gibi halk masallarından oluşmuş edebi eserler bulunmaktadır (Renda, 1997: 1262). Osmanlı minyatürlerinde genellikle temalar güncel, kronikçi, gerçekçi bir duruşma ele alınmıştır. Nakkaşlar hayallerini aktarmaktan çok yaşanan olayların gerçek tasvirlerini yansıtmaya öncelik vermişlerdir (Aslanapa, 1987: 860). Fakat Osmanlı dönemindeki minyatürlü yazma eserlerinde mitolojik efsanelere yer verildiği görülmektedir.

Firdevsi’ nin yazdığı ‘Şahname’ adlı eserinde simurg, ejder, devler ve cinler yer aldığı efsanevi imgeler minyatür yazmalarda vardır. Ferîdüddîn Attâr tarafından kaleme alınmış olan Mantıku-t Tayr ait eserdeki minyatürlerde simurg ve cinlere yer verilmiştir. Kazvini (Zekariya b. Muhammed b. Mahmud Ebu Yahya) tarafından yazılan Acaibü’l Mahlûkat adlı eserdeki minyatürlerde ise ejderha motifleri, kuş kanadı ve ayakları olan balık, Kıt’atül Feres (At), Denizden çıkan üstü benekli at, Cebrail ve Burak, at simgesinde yay burcu (Kavis) olağanüstü özelliklerde mitolojik efsanelere dayanan resim betimlemeleridir. Osmanlı döneminde tıp, astroloji ve dünyanın garip olay ve yaratıkları hakkında bilgi veren yazmalar önemli yer tutmuştur. Matali-el saadet adlı eser bir astroloji kitabıdır. 16.yy Nakkaş Osman tarafından resmedilen mitolojik unsurlardan Faune Phenix (Simurg), Şovalye’ nin bir ejderha ile mücadelesi gibi betimlemelerden bazılarıdır (Kutlu, 2014: 44-68-72-118). Ele alınan bu minyatürlerde, halk hikâyelerinden yararlanma, efsanelerdeki mitolojik imgelerden yararlanma ve kullanılan renklerde, figürlerin biçiminde döneme bağlı olarak kurgu gelişimi ile masalsı bir üslup olduğu gözlenmektedir.

Türk resim sanat tarihinde modernleşme sürecinde ise; Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyıl sonlarında toprak kaybetmeye başlaması, Batı eğitim sistemi ve teknolojilerinin gerekliliğini beraberinde getirmiş, Osmanlı devlet sisteminin değişmesine ve imparatorluğun çeşitli kurumlarında düzenlemeler yapılmasına neden olmuştur. Osmanlı Devlet kurumlarının bu dönemde devlet tarafından yetenekli görülen kişiler, Batı kültür ve sanatını yakından tanımak için Avrupa'nın önemli sanat merkezlerine gönderilmiştir. Bu dönemde devlet tarafından yetenekli görünen kişiler, Avrupa'nın önemli sanat merkezine gönderilmiştir. 18 yüzyıl sonlarında Batı kültüründen ve sanatından etkilenmeye başlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, gelişmekte olan yeni bir ülke için çağın ve beraberinde getirdiklerinin takibine önem verilmiş, yetenekli kişilerin Batı'ya eğitim için gönderilmesine devam edilmiştir (Aktaran: Öztürk, 2013: 1-2). Bu batılılaşma hareketinin, Avrupa toplumunun sanatsal ve bilimsel bilgi birikimini edinmek aynı düzeyde olabilmek ve hatta geçmek istemesidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası eğitim yönündeki meydana gelen değişimler, resim sanatı ve her alandaki üslup değişmelerini de belirginleştirmiştir (Tansuğ: 2012: 188). Türkiye'de çok partili yönetim sisteminin kabulü ile endüstri, teknoloji alanlarda hızlı gelişimler olmuş ve Türk sanatında farklı bir dönem başladığı izlenmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren görülen devletin sanatçısına, sanatına ve çalışmalarına olan desteğini esirgememiştir. Bu sanata olan destek çok partili yönetim sistemine geçilmesiyle giderek azalmıştır. Batı teknolojilerinin hızlı bir biçimde ülkeye girdiği ve kentleşmenin büyüdüğü bu dönemde yaşanan değişimlere paralel olarak, sanat okullarının farklı anlayışlar çerçevesinde yeni bir kuşağı eğitmeye başladığı da izlenmektedir. Bu dönem yaşanan sosyo-ekonomik gelişmelerin, sanatçıların gruplaşma eğiliminden ayrılarak kendilerini bireysel olarak özgür ve yeni, aynı zamanda Türk izleyicisine oldukça yabancı arayışlar içerisine girdiği gözlenmektedir (Madra, 1987: 5-12).

“Türkiye”nin sanat ve kültür yaşamında, modern ve evrensel programlara öncekinden daha yatkın olan bir dönem 1950'li yıllarda başlar ve günümüze değin sürer. Bu süre içinde sosyo-ekonomik yapıda görülen önemli değişimler düşünce ve

yaşam tarzını da etkilemiş ve birtakım farklılaşmalara yol açmıştır” (Tansuğ, 1995: 7). Sanatçıların düş gücüyle oluşturulmuş soyut sanata yöneldiği ve birden fazla anlayışta eser vermeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde masalsi anlatımlı resimlerin ön plana çıktığı izlenmektedir. Ressamların sanat yaşamları boyunca resim anlayışında masalsi bir tutum vardır. Masalsi resimlerde seçilen konularda, resim yüzeyine kullanılan renk tonlarında, çizgisel formlarda ve mitolojik semboller ile kendini belirginleştirmiştir. Bu dönem masalsi anlatımı resimlerinde üslup edinen ressamı, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç, Burhan Uygur, Neşe Erdok, Nedim Günsür, İbrahim Balaban, Can Göknil, Mevlut Akyıldız, Erol Deneç, Gültekin Serbest, Peruze Hamurcu, Mehmet Uygun ve Ali Elmacı ressamlardır.

Masalsi anlatımlı resimlerin sanat tarihi içinde oluşum süreci dikkate alındığında resimlerde kanatlı at formu sıklıkla görülmektedir. Kanatlı ve uçan at imgesi Türk mitolojisinde çeşitli adlarla yer almaktadır. Bunlar; Tulpar, Ejder Aygırı, Burak, Fess-i Azam gibi uçan ve kanatlı atlardır.

Tulpar; Uçan ve kanatları olan genelde beyaz veya kara (tek renk) bir at olarak betimlenir. Kудay (Tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratılmıştır. Bunlar Manas destanında, ünlü savaşçıların bindiği, rüzgârı bile geçen efsânevî atlardır. Başkurt inançlarına göre onların kanatlarını hiç kimse göremez çünkü Tulpar kanatlarını yalnızca karanlıkta ve çok uzun mesâfeleri aşarken açar. Eğer birisi Tulpar’ın kanatlarını görürse, onun kaybolacağına inanılır. Moğolya devlet armasında Tulpar motifi yer alır. “Tulpar” adı yalnızca Türk lehçelerinde değil komşu Avar, Lak, Andı, Dargı ve Tabasaran kavimlerinin dillerinde de yer almaktadır (Karakurt, 2011: 288). Ayrıca Tulpar edebi eserlerin yanı sıra görsel aktarım olarak tercih edilen imge olmuştur.

Ejder Aygırı; Atla ilgili en eski mitolojik unsurlardan birinin suyla bağlantılı olduğudur. Sudan çıkan atla ilgili efsaneler Uzak Doğu’dan Yakındoğu’ya kadar olan bölge-lerde bilinir. Bu mitin Uzak Doğu varyasyonu, sayın Boyle’un bana bildirdiği gibi Hunlar ve diğer Türkler tarafından tapılan ve muhtemelen mağara ve ejder ayinleriyle ilgili olan mağarada yaşayan ejder aygırı efsanesidir. Ejder aygırı miti, Hunların gerçekten yaşadığı olayların geçtiği Kuça bölgesiyle ilgilidir. Türk atlarına

benzemeyen Kuça bölgesi atlan, küçük olmalarına rağmen uzun yolculuklara dayanıklıydılar... Ejder ve mağara aygırı efsanelerini yalnızca Türklerle akraba olan halklar (Eftalitler ve Tu-yü-hunları) değil Türkler de biliyordu. İbn Hürdezbih sudan çıkan at efsanesinin bir Türk versiyonunu nakletmektedir. Hortal' daki Bek hanedanının oturduğu Rustabak'ın girişinde olağanüstü bir at cinsinin atası olan ve Beklerin boş yere uğraşarak yakalamaya çalıştıkları sudan gelen aygırın ortaya çıktığı bir göl vardı. Sudan gelen aygır veya ejder efsaneleri daha sonra Kaşgart' nin anlattığı hayvan hikâyelerine uygun olarak yüksek platoların gizemli atmosferinde genellikle birdenbire ortaya çıkan yabancı atların bu büyüleyici aygırlar olduğunu ispatlamaktadır (Esin, 2004: 277). Bu ibarelere bakarak su ile bağlantısı olması yüzebilmesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Ejder efsaneleri ile bağlantısı olması ise ejder cinsi kökeni olduğunu göstermektedir.

Burak; Hz. Muhammed'in (s.a.v) göğe miraca çıkarken bindiği binek hayvanıdır. Şimşekten hızlıdır. Burak sözcüğü Arapça yıldırım, şimşek, parıldamak, ışıldamak anlamlarına gelen Berk kelimesinden türemiştir. Ayrıca halk inancında, Hz. İbrahim'in eşini ve oğlunu ziyâret etmek için Mekke'ye giderken Burak'ı kullandığı ve aynı gün içinde akşam vakti yine Burak ile kendi ülkesine (Sümer yurduna) geri döndüğü rivâyet edilmektedir. Burak, İslam inancında bir binek veya binek aracı olarak ifade bulmasına karşın, Türk kültüründe çoğu zaman bir at olarak algılanmış ve bu nedenle halk edebiyatı içerisinde büyük bir önem kazanmıştır (Karakurt, 2011: 81). Burak' ın parlamak, ışıldamak kelime kökeni göz önüne alındığında kendi özellikleri ile bir simge olarak düşünülebilmektedir.

Fess-i Azam; Minyatürlerde atın isimlendirilişi astroloji ile ilgili olmuştur. Astronomların gökyüzündeki bazı yıldızları çeşitli yaratıklara benzetmeleri üzerine bu benzetmeye at da dâhildir. At miti, Feres-i Azam, Kıt'atül Feres gibi isimlerle kuzey kutbu yıldızını temsil etmektedir (Kutlu, 2014: 202). Kuzey kutbu yıldızını temsil etmesi açısından Yunan mitolojisinde Pegasus ile benzerlikler göstermektedir. Çünkü kanatlı at Pegasus' da takımyıldızlarından birini temsil etmektedir.

Sonuç olarak; Türk destanlarında ve edebi metinlerde Tulpar, Ejder Aygırı, Burak ve Fers-i Azam isimleri altında mit özelliklerine sahip uçan kanatlı atlar bir

kurgu dâhilinde karakteristik yapıya sahip olarak yer almaktadır. Türk mitolojisinde kanatlı atın varlığı incelenmiş ve Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cihat Burak, Nuri Abaç, Erol Deneç, Can Göknil, Gültekin Serbest ve Mehmet Uygun'un masalsı anlatımlı resimlerindeki kanatlı at imgesi sanat eleştirisi yöntemi ile analiz edilmiştir. Kanatlı at'ın Türk kültür çevresindeki masallarda, efsanelerde ve Türk mitolojisindeki yeri araştırılmıştır. Bu çalışmada uçuş özelliğinde ve kanatları olan at sembollerinin içerikleri hakkında bilgi verilmiştir. Türk kültüründe atların önemine vurgu yapılmıştır. Uçan at sembolünün çeşitli kültürlerde yeri saptanmış ve araştırılmıştır. Çağdaş Türk Resim sanatında masalsı anlatımlı resimlerde kanatlı at imgesine yer veren sanatçıların resim anlayışı hakkında ve kanatlı, uçan at imgeleri araştırılmıştır. Bu araştırma neticesinde coşku dolu anlatımlarıyla bilinen Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun eserlerinde Kanatlı At imgesi, olağanüstü anlatım özellikleri ile masalı andıran bir tutumu vardır. Resimlerde Kanatlı At duruşu itibari ile ve kanatlarının olması bakımından gökyüzünde oldukları izlenimi vermektedir. Kanatlı at'ın görünmezler de olan sihirli bir dünyaya gidecekmiş hissiyatı hâkimdir. Uçuyor izlenimi veren göksel bir unsur olan Kanatlı At imgesi şeklinde kullandığı görülmektedir. Tüm sanat hayatı boyunca resimlerini masalsı bir üslupta sürdürdüğü görülen, Cihat Burak'ın eserlerinde, birçok simgesel imgelerle gizemli anlatımlar mevcuttur. Bu anlatımlardan olan Kanatlı At imgesinin yer aldığı Halk hikâyelerinden ve Türk mitolojisinde etkilendiği gözlenmektedir. Bazı Kanatlı At figürlerinin üzerinde benek şekilleri vardır ve buda Türk mitolojisinde, gökten indirilen olağanüstü özelliklere ait kanatlı atlarda beneğin olmasıdır, çünkü benek şansın simgesidir. Minyatürlere ve geleneksel süsleme sanatlarından etkilenen Nuri Abaç'ın eserlerinde Kanatlı At imgesi resmin kendi masalında fantastik bir figür olarak yer almaktadır. Kanatlı at'ın neşeli, dinamik duruşları sade ve yalın anlatımlarla duyarlı bir mizacı benimsemiştir. Kanatlı At figürleri kanatlarının, kuyruğunun ve yelesinin hareket içinde olması gerek renk seçimiyle dinamizmin simgesidir. Fantastik ressamlar arasında yer alan Erol Deneç'in eserlerinde Kanatlı At imgesi, mitolojik anlatımlar ve inançlardan etkilenerek sıhhi özelliklerde kurgu gerçekleştirmektedir. Gizemli dünyanın düşünüyü yansıtan Kanatlı At imgesi seçilen renklerle, coşku dolu hareketli form çizgileri ile kompozisyonlar içinde ahengi oluşturmuştur. Çok yönlü bir sanatçı olan Can Göknil'in eserlerinde Kanatlı At

imgesi, geleneksel sanatlardan olan minyatür el yazmalarından Kanatlı At formundan etkilendiği gözlenmektedir. Bu formda illüstratif etkiler hâkimdir. Bulutların arasından görünen Kanatlı At formu teknik olarak şeffaf transparan etkiler kullanarak, bir rüyanın içerisinde geziniyormuş hissi oluşturmaktadır. Masalı anımsatan düşsel figürleri ve duyarlı bir mizacın ürünleri olan yapıtlarıyla dikkati çeken Gültekin Serbest'in eserlerinde Kanatlı At imgesi, genel olarak beyaz renklerde kullanıldığı saptanmıştır ve Türk mitolojisinde beyaz at göğü simgelemektedir. İlâveten Kanatlı Atların renginin beyaz olması saflığı ve iyiliği temsil etmektedir. Resimlerinde at formu geometrik ve kübist etkiler vardır. Fantastik imgeler ve modern dünya masallarını bir araya getiren Mehmet Uygün resimlerinde hayali bir evren ile Kanatlı At imgesini abartılı form ve çizgiler ile çocuksu bir düş oyunu sunarak resmetmiştir. Bu oluşum, gözle görülebilecek olanın abartılarak ya da tamamen hayal ürünü çizgilerin ve renklerin de kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Sanatçının belleğinde Kanatlı At'ın yeniden yorumu olarakta düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Abdurrezzak, Ali, Osman (2017). Türk Dünyası Mitolojik Destanları İle Homeros Destanlarındaki “At” Motifi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Sobider Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:17, (http://www.sobider.com/Makaleler/1300823137_3875%20Ali%20Osman%20ABDURREZZAK.pdf, Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- Ateş, Şeref (t.y.). Hesse'nin Masalları: Motifler Otobiyografik Unsurlar. (<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3693-published.pdf>, Erişim Tarihi: 6.8.2018)
- Aday, Erdal ve Akçalan, Hacer (2018). Masalları Yeniden İşlevsel Kılmak: “Masal Evi” Projesi Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 55. Sayı, (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/428898>, Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- Akman, Eyüp (2003). Türk Kültüründe ve Azerbaycan Destanlarında At. Kastamonu, İtim Dergisi, Cilt: 11 No:1
- Arghavanian, Aida (2017). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Karşılaştırmalı At Figürleri, Sanatta Yeterlik Tezi Ankara.
- Armutak, Altan (2002). Doğu ve Batı Mitolojisinde Hayvan Motifi I. Memeli Hayvanlar İstanbul Üniversitesi. Veterinerlik Fakültesi Dergisi (<https://docplayer.biz.tr/17978321-Dogu-ve-bati-mitolojilerinde-hayvan-motifi-i-memeli-hayvanlar-altan-armutak.html>, Erişim Tarihi: 14.11.2018)
- Aslanapa, Oktay (1987). Türk Halı Sanatının Bin Yılı, Eren Yayıncılık, İstanbul. ([file:///C:/Users/win7/Downloads/2080Turk_Qali_Sanatının_Min_Yili-Oktay_Aslanapa-1987-223s%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/win7/Downloads/2080Turk_Qali_Sanatının_Min_Yili-Oktay_Aslanapa-1987-223s%20(1).pdf), Erişim Tarihi, 13.11.2018)

- Aslıtürk, Gül Erbay ve Küçüküney, Ecem (2016). 20. Yüzyıl Resim ve Heykelinin Yunan Mitolojisi ve İkicilik Kavramı Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Ulakbilge Yayınları, Cilt: 4, Sayı: 8.(<https://www.academia.edu>, Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- Ateş, Fatma (2017). “Saim Sakaoğlu’nun “Kıbrıs Masalları” Adlı Kitabında Yer Alan Mitolojik Unsurlar”.Türkiye: Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:11.
- Aydın, Ulviye (2013). “Türk Sanatında At Motifi”. Uluslararası Türk – Macar İşbirliği Sempozyumu ve Türk Sanatları Karma Sergisi. 20-24 Haziran 2013. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Kurumu:254-263
- Başbuğ, Hahri (1986). Aşiretlerimizde At Kültürü. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Başbuğ, Turan (2012). Çağdaş Türk Resim Sanatında At Tasviri. (<http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1357393491.pdf>, Erişim Tarihi: 14.12. 2018)
- Batu, Selahattin (1962). Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi, 3. Baskı, Rüzgârlı, Ankara: Ankara Veterinerlik Fakültesi Yayınları.
- Bayat, Fuzuli (2007). Türk Mitolojik Sistemi 1: Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi İstanbul. Ötüken yayımları.
- Baypakov, K. M. (2005). Petroglifi ve Gorah Eşkiolmes. Almatı
- Belek, Kayrat (2015). Eski Türklerde At ve At Kültürü. Gazi Türkiyat Yayını.([file:///C:/Users/win7/Downloads/m-111-128-gt-16-9-belek%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/win7/Downloads/m-111-128-gt-16-9-belek%20(6).pdf), Erişim Tarihi: 9.11.2018)
- Berat, Ali (1982). Alptekin, Kirmenşah Hikayesinde Masal Hususiyetleri, Ankara: II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildiriler. Sayı: 20

- Berkmen, Haluk (2011). At ve Ata, A harfi. Türk Dünyası Tarih Dergisi. Aralık. Sayı 300. Sayfa:54.
- Bilici, Kenan (t.y). Anadolu Tas Tezyinatında Hayvan Uslubu (Erken Devir Örnekleri üzerine Bir Deneme). Sanat Tarihi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2.(http://www.dlir.org/archive/archive/files/arkeoloji_sanat_tarihi_der_gisi_v-2_p19-27_80b8becf9d.pdf, Erişim Tarihi: 6.11.2018)
- Boratav, Pertev Naili (1995). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Can, Altan (2015).Muhammed'in Siret'ün-Nebî'sindeki Mi'râç Mucizesi Bölümü Üzerine. Ankara-Turkey (<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7955>)
- Coşkun, Necla (2017). “Kültürel Bir Olgu Olarak Nakış ve Türk Resim Sanatındaki Yansımaları” SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Mayıs/Haziran. Cilt:10 Sayı:19
- Çavuşoğlu, Ali (2007). At Kültürü, Düşünce Ve Duygu Dünyamızdaki Yansıması. İstem, Yıl:5, Sayı: 9, 91 – 110, (<https://tr.scribd.com/document/358783876/At-Kulturu-Du%C5%9Funce-Ve-Duygu-Dunyam%C4%B1zdaki-Yans%C4%B1mas%C4%B1>, Erişim Tarihi: 4.10.2018)
- Çınar, Ali Abbas (1993). Türklerde At ve Atçılık, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Sayı: 20.
- Çınar, Ali, Abbas (t. y.). Türk Dünyası Destanlarında At-Yiğit veya At-İnsan Birlikteliği. E-Kitap (<https://docplayer.biz.tr/25001505-Turk-dunyasi-destenlerinde-at-yigit-veya-at-insan-birlikteligi.html>)
- Çoruhlu, Yaşar (2011). Türk Mitolojisinin Ana Hatları. 4. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınları

- Çoruhlu, Yaşar (t.y.). İslamiyet'ten Önce Türk Sanatında Hayvan Mücadele Sahneleri,
(https://www.academia.edu/31646603/%C4%B0slmiyetten_%C3%96nceki_T.Sda_hayvan_mucadele_sahneleri.pdf, Erişim Tarihi: 4.10.2014)
- Deniz, Karakurt (2011). Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük. F-klavye. Türkiye (www.academia.edu/11557648/Türk_Mitoloji_Ansiklopedisi_Deniz_Karakurt_, Erişim Tarihi: 11.11.2018)
- Doğan, Orhan (2006). Bozkır Kavimlerinin Kültür ve Mitolojilerinde At. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Esin, Emel (2004). Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler. Kabalcı Yayınevi. Topkapı/İstanbul.
- Erdem, Kırca (2015). Kırgız Destanlarında Hayvan Motifi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Ergun, Metin (2000). Başkurt Halk Destanları, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 32.
- Ergun, Pervin (t.y.). Altay Destanlarında Ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay- Keloğlan. Milli Folklor, Sayı: 68 (http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/pervin_ergun_altay_turk_destanlari_keloglan.pdf, Erişim Tarihi: 9.10.2018)
- Erhat, Azra (2011). Mitoloji Sözlüğü.18. Baskı, Remzi Kitapevi. İstanbul,
- Esin, Osman (2017). Orta Asya Ön Asya Ve Anadolu Ekseninde Eski Türklerin Hayatında Önemli Bir Figür: At. Ulakbilge Yayınları

- Gökçimen, Ahmet (2010). “Türkmen Masallarında Mitolojik Hayvan ve Fonksiyonları”. *Türkbilig*, Cilt: 5, Sayı: 14 (<http://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1495463307.pdf>, Erişim Tarihi: 2.10.2018)
- Hatice, Keten (2016). “Modern Sanatın Nesnesi Olarak Hayvan”. *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt.8.
- İbirayev, Şakir (1995). “Kazakların Eski İnaçlarında At, Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık”, İstanbul: TJK.
- İbrahim, Sarı (2017). *Türklerin İnanç Sistemi*. E-Kitap. Net Medya Yayıncılık. Antalya.
- Kahramankaptan, Şefik (2001). *Resmi Geçit Ressam Söyleşileri*. Ankara T.C. Kültür Bakanlığı Yayın No:2676.
- Kara, Devabil (2011). “Sanat Yapıtlarının Oluşum Süreci Formation Process Of Artwork”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E* Kasım
- Karadavut, Zekeriya (2010). “Kırgız Masallarında Mitolojik Unsurlar”. *Millî Folklor*, Yıl 22, Sayı, 85.
- Karakoç, Sezai (1989) *Şiirler I Hızır ile Kırk Saat*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Karakurt, Deniz (2011). *Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. F- klavye. Türkiye
- Keleş, Nejdet (t.y.). “İndo-Germen/Alman ve Turan/Türk Kavimleri Halk Kültüründe Atla İlgili İnançlar” *Pamukkale Üniversitesi Padam Yayınları/ 1: Denizli*
- Koçak, Orhan (1995). *İmgenin Halleri-Mithat Şen'in Resmine Doğru Üç Deneme*, İstanbul: Metis Yayınları.

- Kutlu, Tuğba (2014). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Türk ve İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı Osmanlı Minyatürlerinde Fantastik Yaratıklar Yüksek Lisans Tezi Konya.
- Madra, Beral (1987). Yahşi Baraz ile Bir Söyleşi. (Düzenleyen: Yahşi Baraz). Türk Resminde Modernleşme Süreci. Galeri Baraz Yayınları, s: 5-12, istanbul.
- Mert, Esra (Lüle) (2009). Türkçenin Sözcükleri Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim (Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi
- Meyân, Fârûk (1976) Muînüddin Muhammed Emîn Hirevî, Meâricü'n-Nübüvve Peygamberler Tarihi; Muhammed bin Muhammed Efendi (Altıparmak) Tercümesi, Berekat Yayınevi, İstanbul.
- Naskali, Emine Gürsoy (1995).Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık, İstanbul. Türkiye jockey kulübü tarafından bastırılmıştır. Baskı resim matbaacılık A.Ş.
- Orazbakova, Culdız (1995). Manas Destanı'ndaki Atların Tipleri, Manas Destanı ve Etkileri Uluslar Arası Bilgi Şöleni, Ankara s.186
- Özgür, Sema (2006). Şamanizm ve Can Göknil'in Yapıtlarındaki İzdişümleri. İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul
- Özkan, İsa (1997). "Koroğlu Destanı'nda Kahraman ve Atının Doğuşu İle ilgili Motiflerin Tahlili", Türk Dili, sayı: 549, 223-233.
- Öztürk, Neslihan (2013). 1950 Sonrası Türk Resminde Masalsı Anlarım. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

- Papila, Aytül (t.y.). “Osmanlı İmparatorluğu’nun Batılılaşma Döneminde Resim Sanatının Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Kimliğinin Resimsel Anlatım”. Beykent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi
- Renda, Günsel (1997). “Levni” madd. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem yayınları, İstanbul.
- Roux, Jean-Paul (2015). Eski Türk Mitolojisi. Ankara: Bilge Su Yayınları.
- Samsakçı, Seda Yeşildal (2010) Hafi’nin Mevlidi (el-Kevkebü’-d-Dürriyye fi Mevlidi Hayr’l-Beriyye) ve Tahlili, İstanbul Üniversitesi SBE, TDE Anabilim Dalı ETE Bilim Dalı, İstanbul.
- Sezer, Özlem (2004). Masallarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Sarı, Emre (2016). Türk Mitolojisi ve Kutsal Varlıklar. Net Medya Yayıncılık. Antalya.
- Seyidoğlu, Bilge (1996). “Mitolojik Dönemde At”, Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Ankara: Feryal Matbaası.
- Seyidoğlu, Bilge (2017). Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller. İstanbul: Dergah Yayınları
- Somuncuoğlu, Servet (2011), Sibirya’dan Anadolu’ya Taştaki Türkler, İstanbul.
- Sümer, Faruk (1983). Türklerde Atçılık ve Binicilik, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, Ankara.
- Tansuğ, Sezer (1995). Türk Resminde Yeni Dönem. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tansuğ, Sezer (2012). Çağdaş Türk Sanatı. 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Tavkul, Ufuk (2007). “Kafkas Nart Destanlarında At Motifi”. Modern Türklük Araştırma Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 3, (http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/ufuk_tavkul_kafkas_nart_destanlari_at_motifi.pdf, Erişim Tarihi: 5.11.2018)
- Tural, Secaattin (2011) Hafî, Zâdü’l Meâd (Kitâbü Mevlüdü’n-Nebi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri 481, Ankara.
- Turani, Adnan (2010). Dünya Sanat Tarihi. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Un, Fatma Hicret (2011). Karşılaştırmalı Hint ve Yunan Mitolojisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Hindoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Uraz, Murat (1994). Türk Mitolojisi, istanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Yaman, Gonca ve Sivri, Oğuzhan (2017).”Mitolojik Unsurların Günümüz Sanatçılardan Can Göknil’in Çalışmalarına Yansımaları”, Sobider Sosyal Bilimler Dergisi (http://www.sobider.com/Makaleler/1430234885_3348%20O%C4%9Fuzhan%20S%C4%B0VR%C4%B0.pdf , Erişim Tarihi: 6.10.2018)
- Yardımcı, Mehmet (t.y.). “Köroğlu’nda Ve Edebiyatımızda At Kültü”. (<https://docplayer.biz.tr/5275345-Koroglu-nda-ve-edebiyatimizda-at-kultu.html>)
- Temizyürek, Fahri ve Vargelen, Hatice (2016).”Türkçe Öğretmeni Adaylarının Masal Farkındalığı ve Bu Farkındalığın Kültürel Değerlerin Aktarılmasındaki Önemi”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt No: 5
- Ersoy, Ayla (1998). Günümüz Türk Resim Sanatı (1950 den 2000 e). İstanbul: Creative Yayıncılık, Yayımlayan: Bilim Sanat Galerisi

İnternet Kaynakları

- atturkunkanadidir.com/eserler.asp (Erişim Tarihi: 8.8.2018)
- Boğaz Gazetesi, <http://www.bogazgazetesi.com.tr/yazar/5086-hint-mitolojisindeki-tanrilar> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1803/19129.pdf (Erişim Tarihi: 8.2.2019)
- dergipark.gov.tr/download/article-file/255391 (Erişim Tarihi: 8.11.2018)
- Erbek, (2015). <http://www.caglarerbek.com/2015/05/turk-mitolojisinde-kanatli-at-tulpar.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2018)
- erzurumgunebakis.com/kose-yazilari/-turklerde-at-kulturu-805.html (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/pdb/TR-12777/masallar.html> (Erişim Tarihi: 13.8.2018)
- <http://arkeofili.com/tarih-oncesi-donemden-11-magara-sanati/> (Erişim Tarihi: 15.8.2018)
- <http://docplayer.biz.tr/49822835-Turk-mitolojisi-turklere-gore-uzay-ve-insan-gunes-ay-ve-yildizlar.html> (Erişim Tarihi: 15.9.2018)
- <http://minyaturtablo.blogspot.com/> (Erişim Tarihi: 17.12.2018)
- <http://ozhanozturk.com/2018/01/26/bellerophon-bellerophontes/> (Erişim Tarihi: 15.1.2019)
- http://turkoloji.cu.edu.tr/html/ng_turk_kulturu_geyik_kultu.html (Erişim Tarihi: 17.1.2019)
- <http://www.antikalar.com/bedri-rahmi-eyuboglu/> (Erişim Tarihi: 11.1.2019)
- <http://www.beyazart.com/sanatci/Mehmet-Uygun> (Erişim Tarihi: 9.11.2018)
- <http://www.beyazart.com/sanatci/Nuri-Aba%C3%A7> (Erişim Tarihi: 5.11.2018)
- <http://www.britishmuseum.org/> (Erişim Tarihi: 5.11.2018)

- http://www.dopotopa.com/lang1/kimnaras_and_kimpurushas.html (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://www.icm.gov.mo/rc/viewer/20009/883> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://www.kazakkultur.org/2015/05/turk-mitolojisinde-kanatli-at-tulpar.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sureyya-uzmez/baligin-simgesel-anlamlari-2344352/> (Erişim Tarihi: 8.12.2018)
- <http://www.piney.com/His171.html> (Erişim Tarihi: 8.12.2018)
- <http://www.sanattanyansimalar.com/kultur-alt-kodlarimizdan-bir-izdusum/1854/> (Erişim Tarihi: 7.12.2018)
- <http://www.sonsuz.us/turk-mitolojisine-gore-gunes-ay-ve-yildizlar/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- [http://www.turkcewiki.org/wiki/Pegasus_\(tak%C4%B1my%C4%B1ld%C4%B1z\)](http://www.turkcewiki.org/wiki/Pegasus_(tak%C4%B1my%C4%B1ld%C4%B1z)) (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20021021 (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <http://www.webdetarih.com/tarih/turk-tarihindeki-kutsal-atlar.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://books.google.com.tr/books?id=pKUDDAAAQBAJ> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://cesmecistan.wordpress.com/tag/turk-mitolojisinde-at/> (Erişim Tarihi: 5.11.2018)
- <https://dilovasiwebtasarim.com/kurumsal/tulpar-nedir-> Erişim Tarihi: 20.11.2018)
- <https://docplayer.biz.tr/25001505-Turk-dunyasi-destenlarinda-at-yigit-veya-at-insan-birlikteligi.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2018)
- <https://eksisozluk.com/sleipnir--116230> (Erişim Tarihi: 12.12.2018)
- <https://eodev.com/gorev/8452704> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)

- <https://evvelzamansoylencelerim.com/category/masallar/> (Erişim Tarihi: 10.10.2018)
- <https://geekstra.com/2016/mitoloji/loki/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://indigodergisi.com/2017/01/erol-denec-resim-sergisi/> (Erişim Tarihi: 5.1.2019)
- <https://kiricioglu.blogspot.com/?view=sidebar> (Erişim Tarihi: 12.1.2019)
- <https://kutlubitig.com> › İlayda Gülbakan Yazıları (Erişim Tarihi: 11.11.2018)
- https://museoteca.com/r/en/work/5828/ibn_al_muqaffa/kalilah_wa_dimnah_kalilah_and_dimnah_/!/ (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://nayn.co/turklerde-hayvan-uslubu-bozkir-sanati/> (Erişim Tarihi: 8.9.2018)
- <https://norse-mythology.org/gods-and-creatures/others/sleipnir/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://oguzkagandestani.tr.gg/G.ue.ne%26%23351%3B%2C-Ay-ve-Y%26%23305%3Bld%26%23305%3Bzlar.htm> (Erişim Tarihi: 7.10.2018)
- <https://okuryazarim.com/category/sanat-tarihi/islam-oncesi-turk-sanati/> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://okuryazarim.com/hayvan-uslubu/> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://okuryazarim.com/turklerde-at-kurban-etme-gelenegi/> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://onedio.com/haber/mitolojik-olduguna-inanilan-tuhaf-ve-efsanevi-yaratiklar-599907> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://onturk.org/2011/03/09/pazirik-kurganlari/> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://paratic.com> › Yaşam › Kültür - Sanat (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://samil.ihya.org/ansiklopedi/burak.html> Erişim Tarihi: 22. 11.2018)
- <https://t24.com.tr/haber/cinlerin-ressami,21669> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com/2011/10/30/tulpar/>

- <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2017/10/mitolojide-tip-ve-aydinin-antik-donem.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2018)
- <https://tr.instela.com/sleipnir--148079> (Erişim Tarihi: 5.11.2018)
- <https://www.altayli.net> › TÜRK MİTOLOJİSİ › Geleneksel Türk Dini (Erişim Tarihi: 1.2.2019)
- <https://www.altayli.net/at-sembolizminin-turk-defin-gelenegindeki-izleri.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.ancient-origins.net/myths-legends/ascension-sleipnir-mythological-origins-odins-steed-006855> (Erişim Tarihi: 13.10.2018)
- <https://www.antoloji.com/canim-kirat-gidelim-siiri/> (Erişim Tarihi: 19.11.2018)
- <https://www.beyzatarik.com/ansiklopedi/cihat-burak> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.bozluartproject.com/can-goknil-retrospektif/> (Erişim Tarihi: 14.10.2018)
- <https://www.fikir.gen.tr/minyatur-nedir-selcuklu-ve-osmanli-minyaturleri/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.frmtr.com/turk-dili-ve-edebiyati/6742531-masalların-ortak-ozellikleri.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.hayvansitesi.com/genel/turklerde-atin-onemi-at-kulturu/> (Erişim Tarihi: 5.2.2019)
- <https://www.ircforumlari.net/ressamlar/586240-cihat-burak-biyografisi-esserleri.html> (Erişim Tarihi: 15.10.2018)
- <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=365844&/Hun-Sanat%C4%B1/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Ya%C5%9Far-%C3%87oruhlu-> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.toptenz.net/top-10-mythical-horses.php#prettyPhoto> (Erişim Tarihi: 18.12.2018)

- <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/turk-kulturunun-en-degerli-semboollerinden-biri-at/58ee018c8a58c90714700004> (Erişim Tarihi: 18.12.2018)
- <https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=7426> (Erişim Tarihi: 18.12.2018)
- <https://www.wattpad.com/601100337-efsaneler-pegasus-efsanesi> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://www.youtube.com-> Orhan Çelik, 2017 (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- <https://yenidenergenekon.com/580-ucan-at-tulpar/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- v3.arkitera.com › Sanat › Resim (Erişim Tarihi: 11.11.2018)
- www.academia.edu/32751736/Türk_Kültüründe_At_ve_Çağdaş_Atçılık (Erişim Tarihi: 15.10.2018)
- www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR-77778/paleolitik-cag.html (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- www.atliturcappadocia.com/mitolojik-atlar.html (Erişim Tarihi: 15.12.2018)
- www.dardenia.com.tr/blog/kültür-sanat/baligin-kutsal-simgeleri (Erişim Tarihi: 15.11.2018)
- www.edebiyatöğretmeni.net/turk_destanlari.htm (Erişim Tarihi: 8.8.2018)
- www.openaccess.hacettepe.edu.tr Erişim Tarihi: 22. 11.2018)
- <http://minyatarsanati.tumblr.com/post/> (Erişim Tarihi: 17.11.2018)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd6c96cc65aa1.52640961 (Erişim Tarihi: 17.11.2018)
- <https://antiksirlar.com/konular/tulpar-pegasusun-atasidir.132/> (Erişim Tarihi: 7.10.2018)
- <https://www.ankarakultursanat.com/gultekin-serbest-resim-sergisi-istanbul-doku-sanat-galerisi> (Erişim Tarihi: 15.12.2018)
- https://www.turkedebiyati.org/yazi_turleri/fabl.html (Erişim Tarihi: 19.12.2018)

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Dilan DUYSMAZ	İmza:	
Doğum Yeri:	Karatay/KONYA		
Doğum Tarihi:	01.09.1993		
Medeni Durumu:	Bekar		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Karkent İlköğretim Okulu		Fevzi Çakmak Mh. Başak Cd. 10462. Sk. No:1, Karatay/KONYA	2002-2006
Ortaöğretim	Karkent Ortaöğretim Okulu		Fevzi Çakmak Mh. Başak Cd. 10462. Sk. No:1, Karatay/KONYA	2006-2008
Lise	Meram Atatürk Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi	Grafik Tasarım Bölümü	Abdulaziz Mahallesi, No: No:2, 42000, Şair Fahri Sk. Meram/Konya	2008-2011
Lisans	Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü	Resim Bölümü	Akademi Mahallesi, Alaeddin Keykubat Yerleşkesi, 42250 Selçuklu/Konya	2012-2015
Yüksek Lisans				

Becerileri	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi:	
Aldığı Ödüller:	Ümraniye Belediyesi Resim Yarışması Mansiyon Ödülü 2014. Şahinbey İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Resim Yarışması Juri Özel Ödülü 2015. Konya Büyükşehir Belediyesi Resim Yarışması 2.lik Ödülü 2016.
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	
E-posta	dilanduymaz1993@gmail.com
Tel:	
Adres	